

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΔΗΜΟΣΙΑ ΔΙΟΙΚΗΣΗ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΟ ΜΑΝΑΤΖΜΕΝΤ

**Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή
καθημερινότητα των φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου**

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βασιλική Παπαϊωάννου

Αθήνα, 2017

Τριμελής Επιτροπή

Γιώργος Πετράκος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπων)

Βασίλης Κέφης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Γρηγόρης Κόρδας, Επίκουρος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Βασιλική Παπαϊωάννου, 2017

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Αφιέρωση

Στον Γιάννη, τον Νίκο και τον Φίλιππο

Συντομογραφίες

ΑΕ: Ανώτατη Εκπαίδευση

ΑΕΠ: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν

ΔΕΠ: Διδακτικό Ερευνητικό Προσωπικό

ΔΝΤ: Διεθνές Νομισματικό Ταμείο

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

ΕΚΤ: Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα

ΕΟΠ: Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών

ΕΣΥΕ: Εθνική Στατιστική Υπηρεσία της Ελλάδας

Eurostat: Ευρωπαϊκή Στατιστική Υπηρεσία

GDP: Gross Domestic Product

ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ: Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων Γενικής Συνομοσπονδίας
Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας

ΙΟΒΕ: Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών

Περιεχόμενα

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	11
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	13
ABSTRACT.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ	16
1.1 Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2007-2008.....	16
1.2 Η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη	17
1.3 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα.....	18
1.4 Δημόσιο χρέος και ΑΕΠ.....	19
1.5 Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ως οικονομικός δείκτης ευημερίας.....	20
1.6 Η ανεργία και η εξελικτική πορεία της στην ελληνική κοινωνία.....	21
1.7 Νοικοκυριά πολύ χαμηλής εντάσεως εργασίας.....	23
1.8 Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στα ελληνικά νοικοκυριά	26
1.9 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	27
1.10 Η εξερχόμενη μεταναστευτική κίνηση και οι κοινωνικές της επιπτώσεις	33
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ	36
2.1 Υλοποίηση της Έρευνας – Περιγραφή Ερωτηματολογίου.....	36
2.2 Ο έλεγχος χ^2 για την ανεξαρτησία δύο κατηγορικών μεταβλητών.....	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	41
3.1 Παρουσίαση της μονομεταβλητής ανάλυσης.....	41

3.2	Αποτελέσματα ανάλυσης συσχετίσεων	70
	ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	96
	ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	102
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	104
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ: ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΑ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ	111
	ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙΙ: ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΙΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΣΥΣΧΕΤΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ R....	120

Πίνακες

Πίνακας 1.1 Η εξελικτική πορεία των οικονομικών δεικτών τα έτη 2004-2016	22
Πίνακας 1.2 Ανεργία (%) στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης	31
Πίνακας 3.1 Φύλο	41
Πίνακας 3.2 Έτος φοίτησης	42
Πίνακας 3.3 Ηλικιακή ομάδα	43
Πίνακας 3.4 Ηλικιακή ομάδα	44
Πίνακας 3.5 Διαμονή φοιτητών	45
Πίνακας 3.6 Τόπος οικογενειακής κατοικίας	46
Πίνακας 3.7 Επαγγελματική κατάσταση 2016-2017	47
Πίνακας 3.8 Σκοπός εργασίας.....	48
Πίνακας 3.9 Εργασία και ακαδημαϊκές δραστηριότητες.....	49
Πίνακας 3.10 Οικονομική κρίση και επίπεδο διαβίωσης	50
Πίνακας 3.11 Επιλογή διαφορετικού ακαδημαϊκού τμήματος.....	51
Πίνακας 3.12 Συγκεντρωτικός πίνακας πέντε σημείων Q12.....	52
Πίνακας 3.13 Κύρια πηγή οικονομικής στήριξης των φοιτητών.....	54
Πίνακας 3.14 Ύψος μηνιαίων εξόδων	55
Πίνακας 3.15 Επιθυμητό ύψος μηνιαίων εξόδων	56
Πίνακας 3.16 Οι επιπτώσεις της κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα.....	57
Πίνακας 3.17 Η επίδραση της ανεργίας στις σπουδές.....	58
Πίνακας 3.18 Η αβεβαιότητα ως επακόλουθο της οικονομικής κρίσης.....	59
Πίνακας 3.19 Η επίδραση της κρίσης στη φοιτητική διάθεση	60
Πίνακας 3.20 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα	61
Πίνακας 3.21 Συγκεντρωτικός πίνακας πέντε σημείων Q21	62
Πίνακας 3.22 Επαναπροσδιορισμός γνωστικού αντικείμενου	64
Πίνακας 3.23 Επιπρόσθετες σπουδές	65
Πίνακας 3.24 Ενδεχόμενο μετανάστευσης.....	66
Πίνακας 3.25 Σχέση επιλογής άλλου τμήματος και πιθανής μετανάστευσης.....	71
Πίνακας 3.26 Σχέση ύψους μηνιαίων εξόδων και επαγγελματικής κατάστασης.....	72
Πίνακας 3.27 Σχέση σκοπού εργασίας και επαγγελματικής αβεβαιότητας.....	73
Πίνακας 3.28 Σχέση τρόπου προέλευσης και επίδρασης της κρίσης στη φοιτητική μέριμνα.....	74
Πίνακας 3.29 Σχέση επίδρασης στη διάθεση και επιλογής άλλου τμήματος.....	75

Πίνακας 3.30 Η επίδραση της οικονομικής στήριξης στις σπουδές.....	76
Πίνακας 3.31 Η επίδραση της ανεργίας σε σχέση με την πηγή οικονομικής στήριξης	77
Πίνακας 3.32 Σχέση επιλογής άλλου τμήματος και εργασιακής επιρροής	78
Πίνακας 3.33 Η επίδραση της κρίσης στη διαβίωση και τη διάθεση των φοιτητών...	79
Πίνακας 3.34 Σχέση οικονομικής στήριξης και επαγγελματικής κατάστασης	80
Πίνακας 3.35 Η επίδραση της εργασίας στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες.....	81
Πίνακας 3.36 Η ακαδημαϊκή καθημερινότητα σύμφωνα με το επίπεδο διαβίωσης....	82
Πίνακας 3.37 Ο ρόλος της εργασίας σε σχέση με το επίπεδο διαβίωσης.....	83
Πίνακας 3.38 Εργασία και επίπεδο διαβίωσης	84
Πίνακας 3.39 Η επίδραση της εργασίας στη φοιτητική μέριμνα.....	85
Πίνακας 3.40 Οι επιπτώσεις της εργασίας στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα	86
Πίνακας 3.41 Η επίδραση της εργασίας στη διάθεση των φοιτητών	87
Πίνακας 3.42 Αβεβαιότητα και επίπεδο διαβίωσης.....	88

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1.1 Η ανάπτυξη του ΑΕΠ στο σύνολο των χωρών για το 2009	19
Διάγραμμα 1.2 Κατανομή νοικοκυριών χαμηλής εντάσεως εργασίας στην Ευρώπη .24	
Διάγραμμα 1.3 Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυ- ριών 2008-2015.....	26
Διάγραμμα 1.4 Αναλογία φοιτητών προς ακαδημαϊκούς τα έτη 2003-2015.....	28
Διάγραμμα 1.5 Δημόσιες δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση 2008-2015	29
Διάγραμμα 1.6 Η ανεργία ανά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης	32
Διάγραμμα 1.7 Εξερχόμενοι μετανάστες 20-24 ετών.....	33
Διάγραμμα 1.8 Εξερχόμενοι μετανάστες 25-29 ετών.....	33
Διάγραμμα 1.9 Μετανάστευση, ανεργία και ύφεση 2008-2014.....	35
Διάγραμμα 2.1 Δομή Ερωτηματολογίου	37
Διάγραμμα 3.1 Ιεράρχηση περικοπών λόγω οικονομικής κρίσης.....	53
Διάγραμμα 3.2 Ιεράρχηση προτάσεων για την ακαδημαϊκή καθημερινότητα	63
Διάγραμμα 3.3 Περικοπές εξόδων ανάλογα με το φύλο	89
Διάγραμμα 3.4 Προτάσεις ανάλογα με το φύλο	90
Διάγραμμα 3.5 Περικοπές ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση.....	91
Διάγραμμα 3.6 Προτάσεις ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση	92
Διάγραμμα Α 1. Επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με το ενδεχόμενο μετανάστευσης (Q11-Q24).....	111
Διάγραμμα Α 2. Ο καθορισμός του ύψους των μηνιαίων εξόδων των φοιτητών σε σχέση με την επαγγελματική τους κατάσταση κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 (Q7-Q14).....	111
Διάγραμμα Α 3. Η αβεβαιότητα της επαγγελματικής αποκατάστασης σε σχέση με το ρόλο της εργασίας την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Q8-Q18).....	112
Διάγραμμα Α 4. Ο βαθμός επίδρασης της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα σε σχέση με τον τόπο οικογενειακής κατοικίας (Q6 – Q20).....	112
Διάγραμμα Α 5. Η επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη διάθεση των φοιτητών (Q11 – Q19)	113
Διάγραμμα Α 6. Η πηγή οικονομικής στήριξης σε σχέση με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q13 – Q16).....	113
Διάγραμμα Α 7. Η πηγή της οικονομικής στήριξης σε σχέση με την επίδραση της ανεργίας στις σπουδές (Q13 – Q17)	114

Διάγραμμα A 8. Η επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με την επίδραση της εργασίας στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q11 – Q9).....	114
Διάγραμμα A 9. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με την επιρροή στη διάθεση των φοιτητών (Q10 – Q19).....	115
Διάγραμμα A 10. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με την επιρροή στη διάθεση των φοιτητών (Q10 – Q19).....	115
Διάγραμμα A 11. Η επίδραση της εργασίας στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το έτος 2016-2017 (Q7 – Q9)	116
Διάγραμμα A 12. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με τις επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q10 – Q16).....	116
Διάγραμμα A 13. Ο ρόλος της εργασίας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης (Q10 – Q8)	117
Διάγραμμα A 14. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το έτος 2016-2017(Q10 – Q7).....	117
Διάγραμμα A 15. Ο σκοπός της εργασίας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα (Q8 – Q20)	118
Διάγραμμα A 16. Η επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 σε σχέση με τις επιπτώσεις της κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q7 – Q16).....	118
Διάγραμμα A 17. Η επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική διάθεση (Q7 – Q19).....	119
Διάγραμμα A 18. Η αίσθηση αβεβαιότητας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης (Q10 – Q18)	119

Πρόλογος

Η σύγχρονη κοινωνικοοικονομική κρίση οδήγησε στην αποσταθεροποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα πρωτίστως οικονομικά και ακολούθως κοινωνικά, σηματοδοτώντας μια σειρά αλλαγών, οι οποίες παράλληλα με τους υπόλοιπους τομείς δεν άφησαν ανεπηρέαστο ούτε το χώρο της Ανώτατης Εκπαίδευσης. Σε περιόδους παρατεταμένων κρίσεων, ο ρόλος της επιστημονικής κοινότητας καθίσταται αποφασιστικός για το μέλλον της οικονομίας, της ανάπτυξης και της κοινωνικής συνοχής. Οι προκλήσεις του εγχώριου και διεθνούς περιβάλλοντος καθιστούν επιτακτική ανάγκη να εξεταστούν οι απαιτήσεις των ακαδημαϊκών ιδρυμάτων σε συνδυασμό με τα αδύναμα στοιχεία της λειτουργίας του συστήματος της Ανώτατης Εκπαίδευσης, ώστε να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητά της στα πλαίσια της αναπτυξιακής διαδικασίας της χώρας.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των επιπτώσεων της κοινωνικοοικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα των προπτυχιακών φοιτητών του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου. Η έρευνα βασίζεται σε ειδικά δομημένο ερωτηματολόγιο με το οποίο διερευνώνται οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα των φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου.

Η συγγραφή της διπλωματικής εργασίας βασίστηκε στην ακόλουθη δομή:

- I.** Εισαγωγή: Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται συνοπτική αναφορά στα αίτια και τις συνέπειες της εκδήλωσης της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008 και τη ραγδαία εξάπλωσή της στις χώρες της Ευρωζώνης και την Ελλάδα. Επιπλέον, αναλύεται εκτενέστερα ο αντίκτυπος της κρίσης στην ελληνική κοινωνία με ιδιαίτερη έμφαση στις επιπτώσεις στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.
- II.** Μεθοδολογία: Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται το δειγματοληπτικό πλαίσιο και η μέθοδος υλοποίησης της έρευνας. Επιπροσθέτως, παρατίθεται η ιεραρχική δομή του ερωτηματολογίου και ακολουθεί η παρουσίαση του περιεχομένου των επιμέρους θεματικών ενοτήτων.
- III.** Αποτελέσματα: Στο τρίτο κεφάλαιο γίνεται αναλυτική παρουσίαση των αποτελεσμάτων τόσο της απλής ανάλυσης (μονομεταβλητής) όσο και της ανάλυσης των συσχετίσεων των μεταβλητών.

IV. Συμπεράσματα: Στο τέταρτο κεφάλαιο συνοψίζονται τα κυριότερα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη διεξαγωγή της έρευνας και μελετάται η θέση τους στη σύγχρονη ακαδημαϊκή πραγματικότητα.

Σε αυτό το σημείο θα ήθελα να εκφράσω θερμές ευχαριστίες στον επιβλέποντα καθηγητή κ. Γ. Πετράκο, Αναπληρωτή Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου, για τη στήριξη και την εμπιστοσύνη που μου έδειξε κατά τη διάρκεια εκπόνησης της διπλωματικής εργασίας, καθώς και στα δύο άλλα μέλη της τριμελούς επιτροπής, τον κ. Β. Κέφη, Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου και τον κ. Γ. Κόρδα, Επίκουρο Καθηγητή Παντείου Πανεπιστημίου για τις χρήσιμες παρατηρήσεις τους. Επιπλέον, στους συμμετέχοντες στην έρευνα φοιτητές, οι οποίοι συνέβαλαν στην υλοποίησή της. Τέλος, ευχαριστώ θερμά την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράσταση που μου πρόσφερε σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Περίληψη

Η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και οι δημοσιονομικές ανισορροπίες οδήγησαν στην παρατεταμένη ύφεση της ελληνικής οικονομίας με άμεση απόρροια την επιρροή της κρίσης στο σύγχρονο οικογενειακό περιβάλλον. Κύριο χαρακτηριστικό αποτελεί η μείωση των μισθών, η οποία σε συνάρτηση με την όλο και αυξανόμενη ανεργία των μελών της οικογένειας οδήγησε στην πτώση του βιοτικού επιπέδου, την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα για το μέλλον. Μία από τις ομάδες του πληθυσμού που επηρεάστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό από τη διερχόμενη κρίση είναι οι σημερινοί φοιτητές, οι οποίοι αντιμετωπίζουν τις επιπτώσεις της τόσο στο βιοτικό τους επίπεδο όσο και την ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα. Κατά συνέπεια οι φοιτητές, στη συντριπτική τους πλειοψηφία, αισθάνονται αβεβαιότητα για την επαγγελματική τους αποκατάσταση, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι να επιδιώκουν την έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών τους, ώστε να απορροφηθούν όσο το δυνατόν γρηγορότερα στην αγορά εργασίας. Στον αντίποδα ένα σημαντικό ποσοστό φοιτητών έχει παρατείνει τις σπουδές του λόγω αναγκαστικής, για βιοποριστικούς λόγους, εργασίας με άμεσο επακόλουθο την ασυνέπεια στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες. Παράλληλα, δεδομένης της απορρύθμισης του σύγχρονου εργασιακού περιβάλλοντος, το οποίο χαρακτηρίζεται από αύξηση της ανεργίας, ένα μεγάλο ποσοστό φοιτητών θα επιθυμούσε να επαναπροσδιορίσει το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών του προκειμένου να καταστεί πιο ανταγωνιστικό στην αγορά εργασίας.

Σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας αποτελεί η διερεύνηση των επιπτώσεων της κοινωνικοοικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα των προπτυχιακών φοιτητών του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου. Η έρευνα αποτελεί δειγματοληπτική έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε με απλή τυχαία δειγματοληψία και υλοποιήθηκε με έντυπα ερωτηματολόγια.

Η τριτοβάθμια εκπαίδευση καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά από σημαντικές προκλήσεις, καθώς η διαρκής μείωση της χρηματοδότησης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων προκαλεί αναπόφευκτα αλυσιδωτά προβλήματα στην ορθή λειτουργία των πανεπιστημίων. Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα αποσκοπούν στη διαμόρφωση της εικόνας της σύγχρονης ακαδημαϊκής καθημερινότητας των φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου και καταδεικνύουν το μέγεθος της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στους

προπτυχιακούς φοιτητές αναφορικά με τις αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης, τη φοιτητική μέριμνα, καθώς και τα εμπόδια ομαλής φοίτησης με τα οποία καθημερινά έρχονται αντιμέτωποι. Ως εκ τούτου κρίνεται επιτακτική ανάγκη η εξέταση προτάσεων για καλύτερη αξιοποίηση της υφιστάμενης χρηματοδότησης, ώστε η Ανώτατη Εκπαίδευση να συμβάλλει αποτελεσματικά στην αναπτυξιακή διαδικασία της χώρας.

Λέξεις-κλειδιά: Οικονομική κρίση, Ανώτατη Εκπαίδευση, φοιτητές, επιπτώσεις, επαγγελματική αβεβαιότητα.

Abstract

The global financial crisis and fiscal imbalances have led to prolonged recession of the Greek economy with the direct consequence of the crisis influence on modern household environment. Its main feature is the reduction of wages, which in conjunction with the ever growing unemployment of the family members led to the impoverishment, insecurity and uncertainty for the future. One of the groups of the population that was affected heavily by the financial crisis consists of students who are experiencing the impact in both their living standards and their academic life. Consequently, the vast majority of students feel uncertain about their professional rehabilitation, with the result that more students to pursue the timely completion of their studies, to absorb as much as possible in the labour market. Further more many students are obliged to work and as a consequence they experience serious delays and inconsistencies in their academic activities and duties. At the same time, given the deterioration of the modern working environment, which is characterized by the increase of unemployment rates, a large percentage of students would like to redefine the subject of study in order to become more competitive in the labour market.

The purpose of this thesis is to investigate the impact of the socio-economic crisis in academic everyday life of the undergraduate students in the Department of Public Administration, at the Panteion University. A statistical survey, was carried out by simple random sampling and developed with printed questionnaires.

Higher education is facing a number of significant challenges, since the constant reduction of funding for universities, causes chain problems in proper functioning of universities. The results obtained from the present investigation aimed at shaping the image of modern academic everyday life of students of Panteion University and demonstrate the magnitude of the impact of the economic crisis on undergraduates in relation to changes in living conditions, student care, as well as obstacles to every day schooling. Therefore, it is considered imperative to examine proposals for better use of existing funding, so the higher education will be able to contribute effectively in the development of the country.

Keywords: Financial crisis, Higher Education, students, impact, business uncertainty.

Κεφάλαιο 1: Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ελληνική κοινωνία

1.1 Η παγκόσμια οικονομική ύφεση του 2007-2008

Η παγκόσμια οικονομική κρίση αποτέλεσε τη μετεξέλιξη της χρηματοπιστωτικής κρίσης, η οποία εκδηλώθηκε αρχικά στις ΗΠΑ τον Αύγουστο του 2007 και επιδεινώθηκε ραγδαία το φθινόπωρο του 2008 προκαλώντας μεγάλη οικονομική ύφεση, σοβαρή δημοσιονομική επιδείνωση στις περισσότερες χώρες και δυσμενείς επιπτώσεις για όλες τις οικονομίες του πλανήτη. Οι περισσότερες αναπτυγμένες χώρες εισήλθαν σε βαθιά ύφεση και ο ρυθμός ανόδου του ΑΕΠ στις αναδυόμενες οικονομίες σημείωσε σημαντική επιβράδυνση (Τράπεζα της Ελλάδας, 2014).

Μία από τις κυριότερες αιτίες εμφάνισης της σύγχρονης οικονομικής κρίσης θεωρήθηκε η υπερβολική χρήση δανειακών κεφαλαίων σε συνδυασμό με την αλόγιστη χορήγηση στεγαστικών δανείων προς νοικοκυριά χαμηλής πιστοληπτικής ικανότητας από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα. Οι λαϊκές τάξεις οδηγήθηκαν στο δανεισμό ώστε να αποκτήσουν ιδιωτικές κατοικίες και ταυτόχρονα να καλύψουν το έλλειμμα σε καταναλωτικά προϊόντα που δημιουργούσαν οι πολιτικές λιτότητας (Σακελλαρόπουλος, 2014). Κάθε μεγάλη επέκταση αποτέλεσε αφορμή για περαιτέρω αύξηση του χρέους των νοικοκυριών, τα οποία χαρακτηρίστηκαν από μη βιώσιμες τάσεις. Είναι σαφές ότι σε ένα τέτοιο σύστημα η οικονομική επέκταση δεν μπορεί να συνεχιστεί, καθώς το επίπεδο της ευαίσθητης κατάστασης του χρηματοπιστωτικού τομέα μεγεθύνεται με την πάροδο του χρόνου (Kotz, 2009). Εξαιτίας της μεγάλης πτώσης στην αγορά ακινήτων, το πλήθος των τραπεζικών ιδρυμάτων που βρέθηκαν εκτεθειμένα αντιμετώπιζε τη χρεοκοπία. Η έλλειψη ρευστότητας έγινε εμφανής στους χρηματιστηριακούς δείκτες των αναπτυγμένων χωρών και πολλά χρηματιστήρια παρέμειναν κλειστά. Σημαντικοί κλάδοι της οικονομίας επλήγησαν, όπως ο τραπεζικός, ο ασφαλιστικός, ο κτηματομεσιτικός, οι αυτοκινητοβιομηχανίες και το εμπόριο με άμεση απόρροια την αύξηση της ανεργίας. Η κατάρρευση της εταιρείας χρηματοοικονομικών υπηρεσιών Lehman Brothers το Σεπτέμβριο του 2008 αποτέλεσε την αρχή μιας οικονομικής κρίσης μεγάλης κλίμακας. Τα επιτόκια εκτινάχθηκαν στα ύψη και η ρευστότητα πάγωσε (Stockhammer, 2015). Οι επιπτώσεις της Αμερικανικής κρίσης εξαπλώθηκαν ραγδαία και οι ρυθμοί ανάπτυξης υποχώρησαν σε τέτοιο βαθμό, ώστε η οικονομική ύφεση του 2007-2008 να προσομοιάζεται, σύμφωνα με τους

αναλυτές, με την παγκόσμια οικονομική ύφεση του 1929. Ωστόσο δεν παρατηρήθηκε μία ενιαία διεθνής πολιτική για την αντιμετώπιση της κατάστασης, με αποτέλεσμα οι παγκόσμιοι ηγέτες να στραφούν στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) ως βασικό μέσο για την εξεύρεση λύσης.

1.2 Η κρίση χρέους στην Ευρωζώνη

Η παγκόσμια οικονομική κρίση που ξεκίνησε από την Αμερική εξαπλώθηκε γρήγορα και στις χώρες της Ευρωζώνης. Η αλληλεξάρτηση των πιστωτικών ιδρυμάτων είχε ως αποτέλεσμα την εξάπλωση της οικονομικής κρίσης και σε άλλες χώρες, οι οποίες εξαιτίας της διεθνούς οικονομικής βιομηχανίας (Μ. Βρετανία) και του αναπτυγμένου χρηματοοικονομικού τομέα (Ιρλανδία, Ισλανδία) βυθίστηκαν σε βαθιά ύφεση. Στα μέσα του 2007 η Ζώνη του Ευρώ άρχισε να υπόκειται στη δράση δύο «διαταραχών»: (i) Της χρηματοπιστωτικής αναταραχής που ξέσπασε στις ΗΠΑ και προκάλεσε περιορισμό της ρευστότητας, άνοδο των βραχυπρόθεσμων επιτοκίων, έντονες διακυμάνσεις των βασικότερων συναλλαγματικών ισοτιμιών και αβεβαιότητα σχετικά με τις προοπτικές ανάπτυξης της παγκόσμιας οικονομίας και (ii) της μεγάλης αύξησης των διεθνών τιμών του πετρελαίου, των βασικών μετάλλων και των τροφίμων, η οποία δημιούργησε αβεβαιότητα σχετικά με την εξέλιξη του επιπέδου των τιμών (Μαριόλης, 2011).

Το Ευρωπαϊκό τραπεζικό σύστημα αποδείχθηκε ευάλωτο. Πολλές τράπεζες κρατικοποιήθηκαν ώστε να αποφύγουν την κατάρρευση και τεράστια χρηματικά ποσά χορηγήθηκαν για να επιτευχθεί η ανάπτυξη της ρευστότητας. Επιπλέον, η μείωση του διεθνούς εμπορίου και των επενδύσεων σε συνδυασμό με τον περιορισμό χορήγησης δανείων από τις τράπεζες έκανε αισθητή την κρίση στις πραγματικές οικονομίες των χωρών της Ευρωζώνης. Η δημοσιονομική σταθερότητα των ευρωπαϊκών χωρών κλονίστηκε με αναπόφευκτη συνέπεια το ξέσπασμα κρίσεων δημοσίου χρέους. Στις χώρες του ευρωπαϊκού Νότου (Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία, Κύπρος), καθώς και στην Ιρλανδία η κρίση πήρε μεγάλες διαστάσεις. Η αρχιτεκτονική της Ευρώπης, η οποία χαρακτηρίζεται από απουσία εμβάθυνσης και αλληλεγγύης, σε συνδυασμό με την άνιση κατανομή πόρων επέδρασαν αρνητικά στην ανταγωνιστικότητα των ευρωπαϊκών χωρών με αποτέλεσμα να καταστούν περισσότερο ευάλωτες στην κρίση (Ζαμπαρλούκου/Κούση, 2014). Σε χώρες όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία και η Ιρλανδία

υπήρξε εκτόξευση των επιτοκίων δανεισμού, με αποτέλεσμα την έξοδο των χωρών από τις διεθνείς αγορές.

1.3 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Η ελληνική κρίση δεν αποτελεί ανεξάρτητο από τη διεθνή οικονομική κρίση φαινόμενο. Έγινε αισθητή σχεδόν δύο χρόνια μετά την κατάρρευση της Lehman Brothers το 2008, καθιστώντας την Ελλάδα την πρώτη χώρα του ευρωπαϊκού Νότου που ήρθε αντιμέτωπη με μια κρίση χρέους. Παρά τους υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης που είχε σημειώσει η χώρα έως το 2008, η διεθνής χρηματοπιστωτική κρίση και οι δημοσιονομικές ανισοροπίες οδήγησαν στην παρατεταμένη ύφεση της ελληνικής οικονομίας. Η ρευστότητα του τραπεζικού τομέα περιορίστηκε και αυξήθηκε το κόστος δανεισμού, εντείνοντας το δημοσιονομικό πρόβλημα της χώρας, η οποία βρέθηκε στα πρόθυρα χρεοκοπίας. Μέσα σε ένα χρόνο, εξαιτίας της στασιμότητας του ΑΕΠ, το δημόσιο χρέος αυξήθηκε από 110% σε πάνω από 125% ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος, δηλαδή σημειώθηκε δημοσιονομικό έλλειμμα της τάξης του 15%. Παρά τη λήψη μέτρων, η Ελλάδα δεν κατάφερε να βελτιώσει τη θέση της στις διεθνείς αγορές.

Η ανάγκη εξυγίανσης της χώρας οδήγησε στην υπογραφή της "Σύμβασης Δανειακής Διευκόλυνσης" με τις χώρες της Ευρωζώνης και του "Διακανονισμού Χρηματοδότησης Αμέσου Ετοιμότητας" με το ΔΝΤ. Η Ελλάδα εντάχθηκε σε τριμερή μηχανισμό οικονομικής στήριξης, αποτελούμενο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή (ΕΕ), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), κοινώς γνωστή και ως «τρίκα» (Ζαμπαρλούκου/Κούση, 2014). Η περίπτωση της Ελλάδας οδήγησε τους αναλυτές ώστε να τη χαρακτηρίσουν ως τον πιο αδύναμο κρίκο της ευρωπαϊκής και διεθνούς οικονομίας (Σακελλαρόπουλος, 2014).

1.4 Δημόσιο χρέος και ΑΕΠ

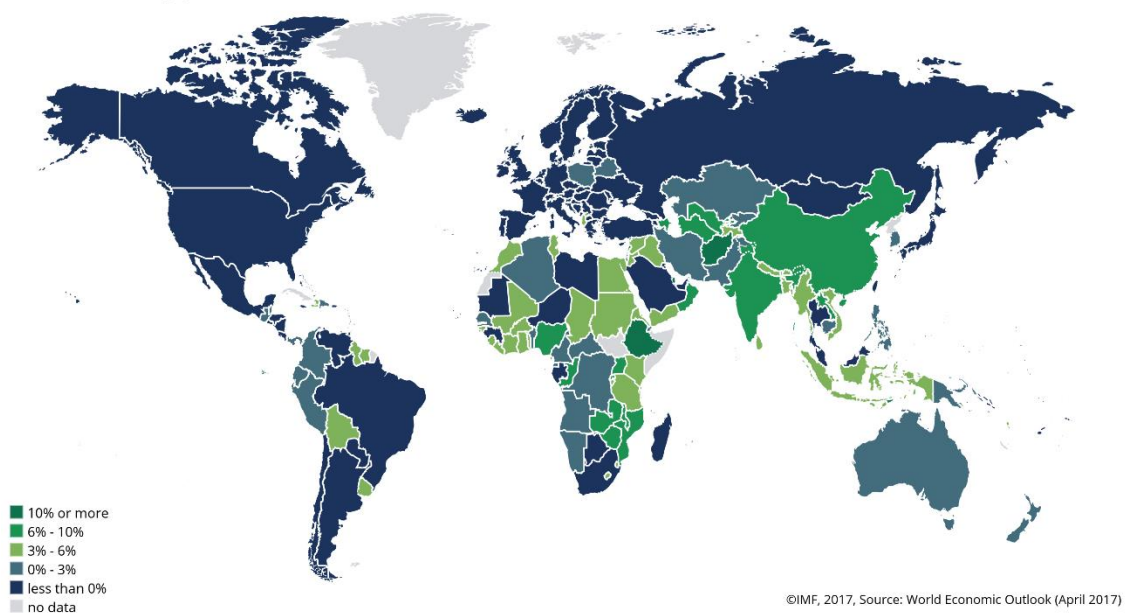
Σημαντικό δείκτη της οικονομικής και χρηματοοικονομικής βιωσιμότητας ενός κράτους αποτελεί η σχέση μεταξύ του δημόσιου χρέους και του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος. Το δημόσιο χρέος αυξάνεται από έτος σε έτος κατά το ποσό που ο ετήσιος κρατικός προϋπολογισμός παρουσιάζει έλλειμμα ή, αντιστρόφως, μειώνεται κατά το ποσό που παρουσιάζει πλεόνασμα. Το δημόσιο χρέος δημιουργείται ή προσ αυξάνεται κάθε φορά που πραγματοποιείται δημόσιος δανεισμός για την κάλυψη δημοσίων δαπανών. Όπως προαναφέρθηκε, ο λόγος μεταξύ του δημόσιου χρέους και του ΑΕΠ αποτελεί μία σημαντική παράμετρο με την οποία καθορίζεται η οικονομική βιωσιμότητα μιας χώρας. Σύμφωνα με την Έκθεση του Δεκεμβρίου 2009 του Υπουργείου Οικονομικών της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, η Ελλάδα βρέθηκε στη δεύτερη θέση μεταξύ των κρατών με το μεγαλύτερο δημόσιο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ κατά το 2009 με ποσοστό 115,2% ανάμεσα στην Ιαπωνία (189,8%) και την Ιταλία (114,61%).

Η μείωση του ΑΕΠ ως απόρροια της παγκόσμιας χρηματοπιστωτικής κρίσης είχε ως αποτέλεσμα οι αναπτυγμένες χώρες να γνωρίσουν δυσανάλογα μεγάλο πλήγμα. Στον παγκόσμιο χάρτη που ακολουθεί απεικονίζεται η ανάπτυξη του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο σύνολο των χωρών για το έτος 2009 βάση των στοιχείων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (ΔΝΤ).

Διάγραμμα 1.1 Η ανάπτυξη του ΑΕΠ στο σύνολο των χωρών για το 2009

IMF DataMapper

Real GDP growth (Annual percent change, 2009)

Από τα δεδομένα του χάρτη γίνεται αντιληπτό ότι το 2009, το έτος δηλαδή που ακολουθεί την εκδήλωση της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, σε λίγες μόνο χώρες σημειώθηκε αύξηση του ΑΕΠ, κυρίως της Νοτιοανατολικής Ασίας και της αφρικανικής ηπείρου. Αντιθέτως στις αναπτυγμένες χώρες, όπως είναι η Αμερική και οι χώρες της ευρωζώνης, το ΑΕΠ όχι μόνο δε σημείωσε αύξηση αλλά, ως επίπτωση της κρίσης, παρατηρήθηκαν αρνητικές τιμές.

1.5 Το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) ως οικονομικός δείκτης ευημερίας

Σημαντικό δείκτη μέτρησης της παραγωγής μιας οικονομίας αποτελεί το ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (gross domestic product – GDP), το οποίο παρουσιάζει τη συνολική εικόνα του επιπέδου ευημερίας μιας χώρας. Το ΑΕΠ ορίζεται ως η προστιθέμενη αξία που παράγεται εντός της επικράτειας μιας χώρας κατά τη διάρκεια μιας δεδομένης χρονικής περιόδου (συνήθως έτους ή τριμήνου) από όλους τους συντελεστές παραγωγής, περιλαμβανομένων και εκείνων που είναι ιδιοκτησίας κατοίκων του εξωτερικού (Βαβούρας, 2016). Ο ρυθμός αύξησης του συνολικού GDP εκφράζει την έκταση της αύξησης του συνολικού προϊόντος της οικονομίας. Εάν διαιρεθεί το ΑΕΠ ενός έτους με τον πληθυσμό της χώρας του ίδιου έτους προκύπτει το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, το οποίο δηλώνεται από τη σχέση:

$$GDP_i (p. c.) = \frac{GDP_i}{N_i}$$

όπου GDP_i είναι το GDP για κάθε χρονιά i και N_i ο αντίστοιχος πληθυσμός.

Το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ δίνει το προϊόν που θα αντιστοιχούσε σε κάθε κάτοικο μιας οικονομίας, αν η διανομή του ήταν ίση. Ο ρυθμός αύξησης του πραγματικού κατά κεφαλή GDP εκφράζει την έκταση της βελτίωσης της οικονομικής ευημερίας του μέσου, από πλευράς εισοδήματος, ατόμου. Ο ρυθμός αύξησης του πραγματικού κατά κεφαλή GDP δίνεται από τη σχέση:

$$\frac{\Delta y}{y} \text{ όπου } y = \frac{Y}{N}$$

Όπου Y = το συνολικό ΑΕΠ, y = το κατά κεφαλή ΑΕΠ και N = ο συνολικός πληθυσμός.

Ο ρυθμός αύξησης του κατά κεφαλήν πραγματικού GDP ισούται με το ρυθμό αύξησης του συνολικού πραγματικού GDP μείον το ρυθμό αύξησης του πληθυσμού:

$$\frac{\Delta y}{y} = \frac{\Delta Y}{Y} - \frac{\Delta N}{N}$$

Η πορεία του ΑΕΠ αποτελεί δείκτη της άνθησης ή της ύφεσης μιας οικονομίας. Ο αντίκτυπος της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης του 2008 οδήγησε την ελληνική οικονομία σε μια παρατεταμένη ύφεση, η οποία σε συνδυασμό με την αυστηρή εισοδηματική πολιτική και τον περιορισμό των δημοσίων δαπανών επηρέασαν αρνητικά την εξέλιξη του ΑΕΠ. Η μείωση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος συνεπάγεται την αύξηση του μεγέθους της ανεργίας και την εκτίναξη του ποσοστού της σε πρωτόγνωρα επίπεδα για τη σύγχρονη ελληνική πραγματικότητα.

1.6 Η ανεργία και η εξελικτική πορεία της στην ελληνική κοινωνία

Με δεδομένο ότι κάθε οικονομία αποτελείται από ένα ορισμένο μέγεθος πληθυσμού, υφίσταται διάκριση του πληθυσμού σε οικονομικά ενεργό και οικονομικά μη ενεργό. Ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός αποτελεί το εργατικό δυναμικό της οικονομίας και περιλαμβάνει τα άτομα ηλικίας 14-65 ετών, τα οποία είναι ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν, σε αντίθεση με τον οικονομικά μη ενεργό πληθυσμό ο οποίος περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία δεν μπορούν ή δε θέλουν να εργαστούν. Επιπλέον, το εργατικό δυναμικό διακρίνεται (i) στους απασχολούμενους, δηλαδή σ'εκείνους οι οποίοι εργάζονται και (ii) στους άνεργους, δηλαδή σ'εκείνους που δεν εργάζονται. Ως απασχολούμενοι θεωρούνται εκείνοι που είτε εργάστηκαν τουλάχιστον μία ώρα την εβδομάδα που προηγήθηκε της διεξαγωγής της έρευνας εργατικού δυναμικού είτε, ενώ έχουν κύρια εργασία, δεν εργάστηκαν τη συγκεκριμένη εβδομάδα για διάφορους λόγους (ανεργία, ασθένεια, άδεια). Αντιθέτως ως άνεργοι ορίζονται τα άτομα εκείνα τα οποία δεν έχουν κύρια εργασία ούτε εργάστηκαν καθόλου την περασμένη εβδομάδα της διεξαγωγής της έρευνας. Το άθροισμα των απασχολούμενων και των ανέργων ισούται με το εργατικό δυναμικό. Κατά συνέπεια η ανεργία μετράται ως ποσοστό επί τοις εκατό (%) του εργατικού δυναμικού και δίνεται από τη σχέση:

$$\text{Ποσοστό ανεργίας} = \frac{\text{Αριθμός ανέργων}}{\text{Εργατικό δυναμικό}} \times 100$$

Στον πίνακα που ακολουθεί παρουσιάζεται η εξελικτική πορεία που σημείωσε το πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ στην Ελλάδα κατά τα έτη 2004-2016 και η ποσοστιαία μεταβολή του σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Επίσης, καταγράφεται η αυξητική πορεία της ανεργίας και τα ποσοστά ανεργίας που αφορούν το εργατικό δυναμικό της χώρας, ιδιαίτερα τους νέους κάτω των 25 ετών. Επιπλέον, παρουσιάζεται μια ιδιαίτερη κατηγορία νοικοκυριών που αφορά τα νοικοκυριά που χαρακτηρίζονται από πολύ χαμηλή ένταση εργασίας.

Πίνακας 1.1 Η εξελικτική πορεία των οικονομικών δεικτών τα έτη 2004-2016

Year	Real GDP per capita (in euro per inhabitant)	Real GDP per capita (% change on previous year)	Unemployment (in 1000 persons)	Total unemployment rate (% of labour force)	Unemployment rate of labour force aged less than 25 years (% of corresponding labour force)	People living in households with very low work intensity (in 1000 person)
2004	17,100	4.00%	506	10.5%	26.9	604
2005	17,400	1.90%	477	9.9%	26	610
2006	18,300	5.10%	434	8.9%	25.2	660
2007	18,800	3.10%	407	8.3%	22.9	662
2008	18,700	-0.60%	378	7.7%	22.1	611
2009	18,100	-3.50%	471	9.5%	25.8	539
2010	17,100	-5.20%	629	12.6%	32.9	619
2011	15,900	-7.00%	877	17.7%	44.4	978
2012	14,900	-6.30%	1,204	24.3%	55.3	1,158
2013	14,500	-4.20%	1,330	27.5%	58.3	1,466
2014	14,700	1.00%	1,274	26.5%	52.4	1,357
2015	14,700	0.40%	1,197	24.9%	49.8	1,309
2016	14,800	0.40%	1,131	23.6%	47.3	1,330

Πηγή: Eurostat

Τα στοιχεία του πίνακα καταδεικνύουν το 2007 ως το τελευταίο έτος κατά το οποίο η ελληνική οικονομία κατέγραψε θετικό ρυθμό αύξησης του GDP. Επιπλέον, παρατηρείται συνολική μείωση του αυτού κατά τα έτη 2008-2016, από 18.700 € (2008) σε 14.800€ (2016). Η καταγεγραμμένη μείωση αντιστοιχεί σε ποσοστό 21%. Παράλληλα σημειώνεται σημαντική αύξηση της ανεργίας από το 2008 μέχρι το 2013 με μικρή ετήσια μείωση από την επόμενη χρονιά έως σήμερα. Ο αριθμός των ανέργων

υπερδιπλασιάστηκε το 2016, ενώ ο δείκτης της συνολικής ανεργίας του εργατικού δυναμικού διαμορφώθηκε στο 23.6% το 2016, από 7.7% το 2008, αυξήθηκε δηλαδή κατά 15.9%. Ακόμα μεγαλύτερη αύξηση της ανεργίας παρατηρείται στους νέους κάτω των 25 ετών, το ποσοστό της οποίας υπερδιπλασιάστηκε από 22.1% το 2008 σε 47.3% το 2016. Τέλος, σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, ο αριθμός των Ελλήνων που ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας έχει διπλασιαστεί την περίοδο της οικονομικής κρίσης, από 662.000 το 2007 σε 1.330.000 το 2016.

Στη συνέχεια προσεγγίζεται εννοιολογικά η συγκεκριμένη κατηγορία νοικοκυριών και εξετάζεται η θέση που αυτά κατέχουν στη σύγχρονη ευρωπαϊκή πραγματικότητα.

1.7 Νοικοκυριά πολύ χαμηλής εντάσεως εργασίας

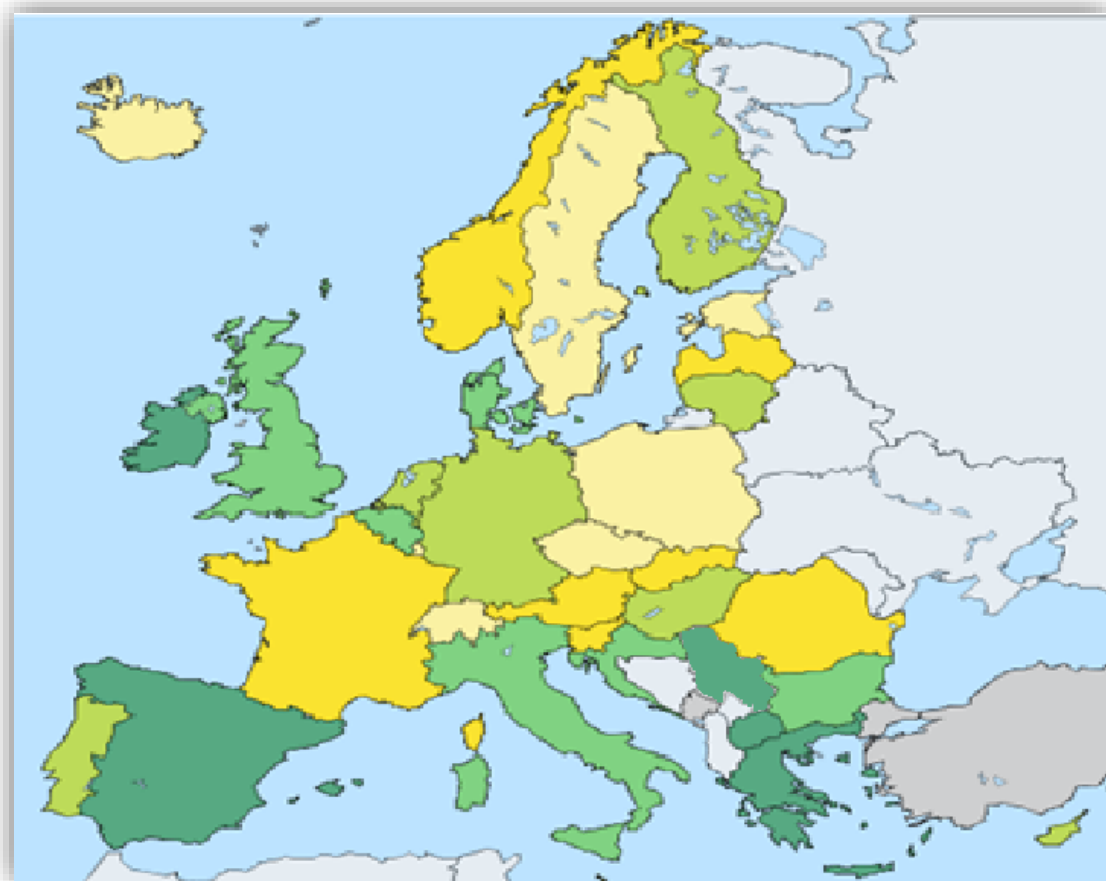
Η πολλαπλή διάσταση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού υπολογίζεται με βάση τρεις δείκτες σύμφωνα με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο: το ποσοστό κινδύνου φτώχειας, το δείκτη υλικής στέρησης και το ποσοστό των ατόμων που ζουν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας. Στην πληθυσμιακή ομάδα που βιώνει τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό εντάσσονται τα άτομα εκείνα που ζουν σε νοικοκυριά με διαθέσιμο εισόδημα κάτω του 60% του εθνικού μέσου διαθέσιμου εισοδήματος (μετά τις μεταβιβάσεις των κοινωνικών επιδομάτων) ή που στερούνται σημαντικά αγαθά ή που ζουν σε νοικοκυριά χαμηλής εντάσεως εργασίας.

Οι άνθρωποι βρίσκονται αντιμέτωποι με τον κίνδυνο της φτώχειας ή του κοινωνικού αποκλεισμού εάν βιώσουν έναν τουλάχιστον από τους τρεις κινδύνους. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας (Eurostat), το 2015 υπήρχαν 51,2 εκατομμύρια άτομα στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 28 κρατών μελών που ζούσαν σε νοικοκυριά που αντιμετώπιζαν εισοδηματική φτώχεια, 16,0 εκατομμύρια άνθρωποι αντιμετώπιζαν σοβαρή υλική στέρηση, ενώ 13,1 εκατομμύρια άτομα ζούσαν σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή εργασιακή δραστηριότητα. Ως νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας (households with very low work intensity) χαρακτηρίζονται τα νοικοκυριά των οποίων τα μέλη της εργάσιμης ηλικίας εργάστηκαν λιγότερο από το 20% του συνολικού δυναμικού τους κατά τους προηγούμενους 12 μήνες. Η ένταση εργασίας ενός νοικοκυριού είναι ο λόγος του συνολικού αριθμού μηνών που εργάστηκαν όλα τα μέλη του τα οποία βρίσκονται σε εργάσιμη ηλικία κατά το έτος

αναφοράς του εισοδήματος και ο συνολικός αριθμός μηνών που τα ίδια μέλη του νοικοκυριού θεωρητικά θα μπορούσαν να είχαν εργαστεί την ίδια περίοδο. Επιπροσθέτως, ως μέλη ενός νοικοκυριού τα οποία βρίσκονται σε εργάσιμη ηλικία θεωρούνται τα άτομα ηλικίας 18-59 ετών, με εξαίρεση τους φοιτητές ηλικίας 18 έως 24 ετών (σημειώνεται ότι τα νοικοκυριά που αποτελούνται μόνο από παιδιά, σπουδαστές ηλικίας κάτω των 25 ετών και/ή άτομα ηλικίας 60 ετών και άνω αποκλείονται πλήρως από τον υπολογισμό).

Ο χάρτης που ακολουθεί παρουσιάζει το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού ηλικίας κάτω των 60 ετών που ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας στην Ευρώπη για το έτος 2015.

Διάγραμμα 1.2 Κατανομή νοικοκυριών χαμηλής εντάσεως εργασίας στην Ευρώπη

Πηγή: Eurostat

Legend		Cases
	5.2 to 6.9	7
	6.9 to 8.6	7
	8.6 to 10.9	8
	10.9 to 14.9	6
	14.9 to 21.2	5
	Data not available	1

Με βάση τα στοιχεία της Eurostat είναι δυνατό να ταξινομηθούν οι ευρωπαϊκές χώρες ανάλογα με το ποσοστό των νοικοκυριών με πολύ χαμηλή εργασιακή δραστηριότητα, όπως καταγράφεται σ' αυτές. Σύμφωνα με τα στοιχεία του χάρτη το ποσοστό του συνολικού πληθυσμού που ζει σε νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας στην Ευρώπη κυμαίνεται από 5.2 % (Ισλανδία) έως 21.2% (Σερβία).

Συγκεκριμένα, στις χώρες που παρατηρούνται τα περισσότερα νοικοκυριά με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας, τα οποία καταλαμβάνουν ποσοστό 14.9%-21.2% του συνολικού αριθμού των νοικοκυριών, ανήκουν η Σερβία (21.2%), η Ιρλανδία (19.2%), η πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (17.4%), η Ελλάδα (16.8) και η Ισπανία (15.4%).

Ακολουθούν οι χώρες στις οποίες τα νοικοκυριά με πολύ χαμηλή εργασιακή δραστηριότητα καταλαμβάνουν ποσοστό 10.9% - 14.9% του συνολικού αριθμού των νοικοκυριών. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν το Βέλγιο (14.9%), η Κροατία (14.4%), η Μεγάλη Βρετανία (11.9%), η Ιταλία (11.7%), η Δανία (11.6%) και η Βουλγαρία (11.6%).

Στην επόμενη κατηγορία ανήκουν οι χώρες στις οποίες το ποσοστό των νοικοκυριών με πολύ χαμηλή δραστηριότητα κυμαίνεται από 8.6% - 10.9%. Στη συγκεκριμένη ομάδα χωρών ανήκουν η Κύπρος και η Πορτογαλία (10.9%), η Φινλανδία (10.8%), η Ολλανδία (10.2%), η Γερμανία (9.8%), η Ουγγαρία (9.4%) και η Μάλτα με τη Λιθουανία (9.2%).

Λιγότερο επηρεασμένες είναι οι χώρες εκείνες που ανήκουν στην κατηγορία με ποσοστό από 6.9% - 8.6%, στις οποίες συμπεριλαμβάνεται η Γαλλία (8.6%), η Αυστρία (8.2%), η Ρουμανία (7.9%), η Νορβηγία και η Λετονία (7.8%), η Σλοβενία (7.4%) και η Σλοβακία (7.1%).

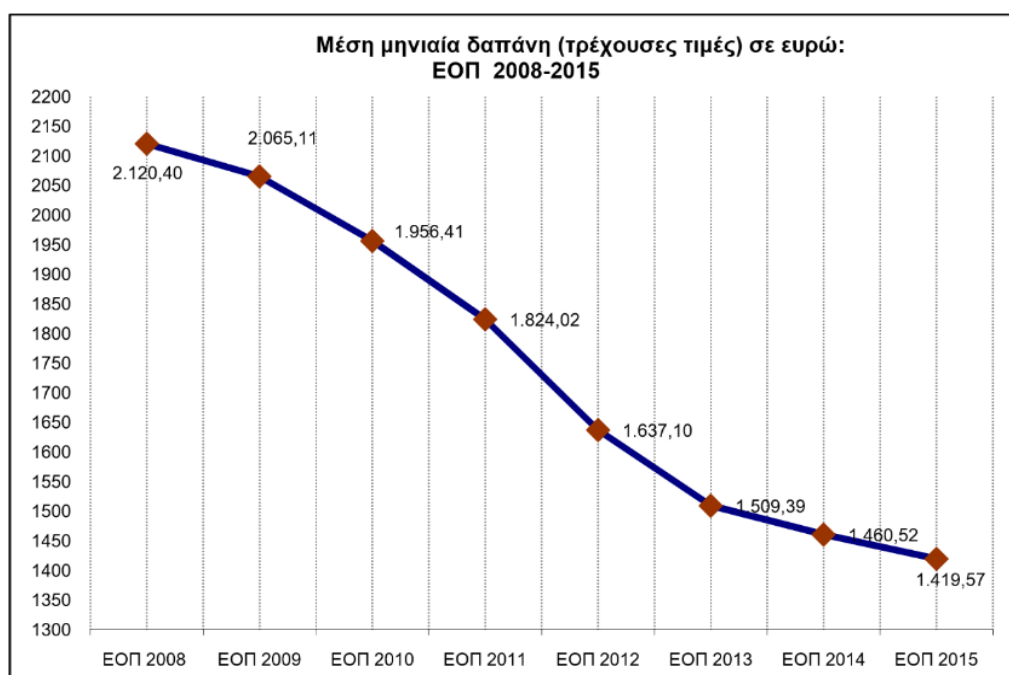
Τέλος, λιγότερο αντιμέτωπες με τον κίνδυνο της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού βρίσκονται οι χώρες εκείνες στις οποίες τα ποσοστά των νοικοκυριών με πολύ χαμηλή ένταση εργασίας κυμαίνονται από 5.2% - 6.9%. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν η Πολωνία (6.9%), η Τσεχία (6.8%), η Εσθονία (6.6%), η Σουηδία (5.8%), το Λουξεμβούργο (5.7%), η Ελβετία (5.3%) και η Ισλανδία (5.2%).

1.8 Οι συνέπειες της οικονομικής κρίσης στα ελληνικά νοικοκυριά

Άμεση απόρροια της συρρίκνωσης του ΑΕΠ στην Ελλάδα εξαιτίας των μνημονιακών επιβαρύνσεων αποτελεί η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης των νοικοκυριών. Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (Ινστιτούτο Μικρών Επιχειρήσεων Γενικής Συνομοσπονδίας Επαγγελματιών Βιοτεχνών Εμπόρων Ελλάδας) κατέδειξε τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στο εισόδημα, τις δαπάνες και την ποιότητα διαβίωσης των νοικοκυριών (ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ, 2016). Σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας το 75,3% των νοικοκυριών παρουσίασε σημαντική μείωση των εισοδημάτων του σε σχέση με το προηγούμενο έτος, ενώ πάνω από το 37% των νοικοκυριών δηλώνει ότι διαβιώνει με ετήσιο οικογενειακό εισόδημα της κατώτερης εισοδηματικής κλίμακας (37,1% δηλώνουν εισόδημα λιγότερο από 10.000€). Την αύξηση του ποσοστού ακραίας φτώχειας που πλήττει τη χώρα επιβεβαιώνει η δήλωση του 16% των νοικοκυριών ότι τα εισοδήματά του δεν επαρκούν για την κάλυψη των βασικών αναγκών.

Στο διάγραμμα 1.3 αποτυπώνονται τα αποτελέσματα της δειγματοληπτικής Έρευνας Οικογενειακών Προϋπολογισμών (ΕΟΠ) για το έτος 2015, όπως αυτή διενεργήθηκε σε δείγμα 6.150 ιδιωτικών νοικοκυριών στο σύνολο των περιοχών της χώρας (ΕΛΣΤΑΤ, 2015).

Διάγραμμα 1.3 Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριών 2008-2015

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ

Εξετάζοντας τις παρατηρούμενες τιμές διαπιστώνεται ότι σημειώθηκε μείωση της μέσης μηνιαίας δαπάνης των νοικοκυριών κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης από 2.120,40€ το 2008 σε 1.419,57€ το 2015. Επιπλέον, παρατηρείται μείωση της μέσης μηνιαίας δαπάνης των νοικοκυριών κατά 27.4% μεταξύ 2010 και 2015, ενώ η αντίστοιχη μείωση είναι της τάξεως του 33.1% μεταξύ 2008 και 2015.

1.9 Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

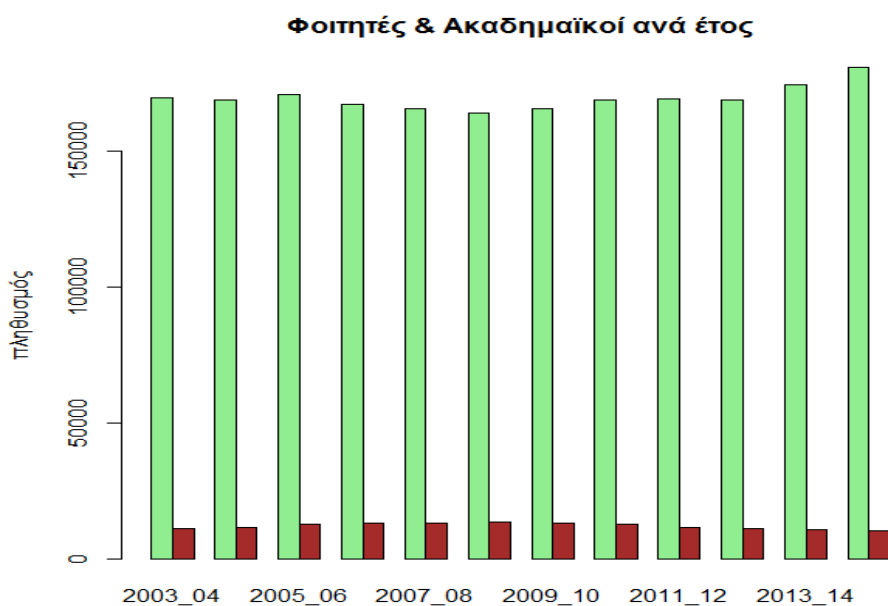
Η Ανώτατη Εκπαίδευση στην Ελλάδα θεωρείται από το Σύνταγμα ως δημόσιο αγαθό και χρηματοδοτείται από τον κρατικό προϋπολογισμό για τα λειτουργικά της έξοδα και τις ανάγκες της σε επενδύσεις και υποδομές (άρθρο 16 του ισχύοντος Συντάγματος). Το ιδιόμορφο καθεστώς του Πανεπιστημίου και του διδακτικού ερευνητικού προσωπικού του κατέχει καθοριστικό ρόλο στις σύγχρονες κοινωνίες. Το Πανεπιστήμιο έχει ως αποστολή να επιτελέσει τρεις αλληλένδετες λειτουργίες: τη μετάδοση της ήδη κατακτημένης γνώσης, την παραγωγή νέας γνώσης και τη διαμόρφωση νέων επιστημόνων (Τσαούσης, 2003).

Το σύστημα της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό Πανεπιστημιακών Ιδρυμάτων που παρέχουν υψηλής ποιότητας παιδεία και έρευνα με αποτέλεσμα να κατέχουν υψηλή θέση στην παγκόσμια κατάταξη, σύμφωνα με έκθεση του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (ΥΠΕΠΘ, 2016). Παρόλα αυτά η τριτοβάθμια εκπαίδευση καλείται να αντιμετωπίσει μια σειρά από σημαντικές προκλήσεις, καθώς η διαρκής μείωση της χρηματοδότησης των πανεπιστημιακών ιδρυμάτων προκαλεί αναπόφευκτα αλυσιδωτά προβλήματα στην ορθή λειτουργία των πανεπιστημίων. Τα θεμελιώδη προβλήματα με τα οποία η τριτοβάθμια εκπαίδευση βρίσκεται αντιμέτωπη αφορούν την ανεπάρκεια υλικοτεχνικών υποδομών, καθώς και τις συνεχείς καθυστερήσεις στην έγκριση χρηματοδότησης ερευνητικών προγραμμάτων. Ας σημειωθεί ακόμη ότι οι ελλείψεις στο διοικητικό προσωπικό δυσχεραίνουν την εύρυθμη λειτουργία των ιδρυμάτων, δημιουργώντας προβλήματα που αφορούν στην οργάνωσή τους. Επιπροσθέτως, το διδακτικό προσωπικό είναι χαμηλά αμειβόμενο, χωρίς σταθερή συνεργασία με τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, με αποτέλεσμα να μην επιτυγχάνεται η ουσιαστική και παραγωγική προσφορά. Ο συνδυασμός αυτός αποτελεί μειονέκτημα για την Ανώτατη Εκπαίδευση με δεδομένο ότι το βασικό εχέγγυο επιτυχίας και επίτευξης των

στόχων της αποτελεί το ανθρώπινο δυναμικό της (Κέφης & Παπαζαχαρίου, 2009). Παράλληλα, η μη επαρκής στελέχωση των ιδρυμάτων έχει ως συνέπεια την αυξητική τάση στην αναλογία φοιτητών προς διδάσκοντες, με άμεση συνέπεια να υποβαθμίζεται η αποτελεσματική διενέργεια των μαθημάτων και η δυνατότητα επικοινωνίας ανάμεσα στους καθηγητές και τους φοιτητές. Την κατάσταση αυτή δυσχεραίνει και η δυσανάλογη μείωση των προσλήψεων των μελών ΔΕΠ συγκριτικά με τις υφιστάμενες συνταξιοδοτήσεις των καθηγητών.

Στο διάγραμμα 1.4 παρουσιάζονται από κοινού ο αριθμός των φοιτητών και των καθηγητών για τα ακαδημαϊκά έτη 2003-2015. Σχολιάζοντας τα δεδομένα είναι εμφανές ότι τη σταδιακή αύξηση του αριθμού των καθηγητών έως το 2009 διαδέχεται μια σημαντική μείωση από το 2010 και ύστερα. Η παράλληλη αύξηση του αριθμού των φοιτητών το χρονικό διάστημα 2009-2015 σε συνδυασμό με την παρατηρούμενη μείωση των καθηγητών, επιβεβαιώνει την αυξητική τάση στην αναλογία φοιτητών προς διδάσκοντες.

Διάγραμμα 1.4 Αναλογία φοιτητών προς ακαδημαϊκούς τα έτη 2003-2015

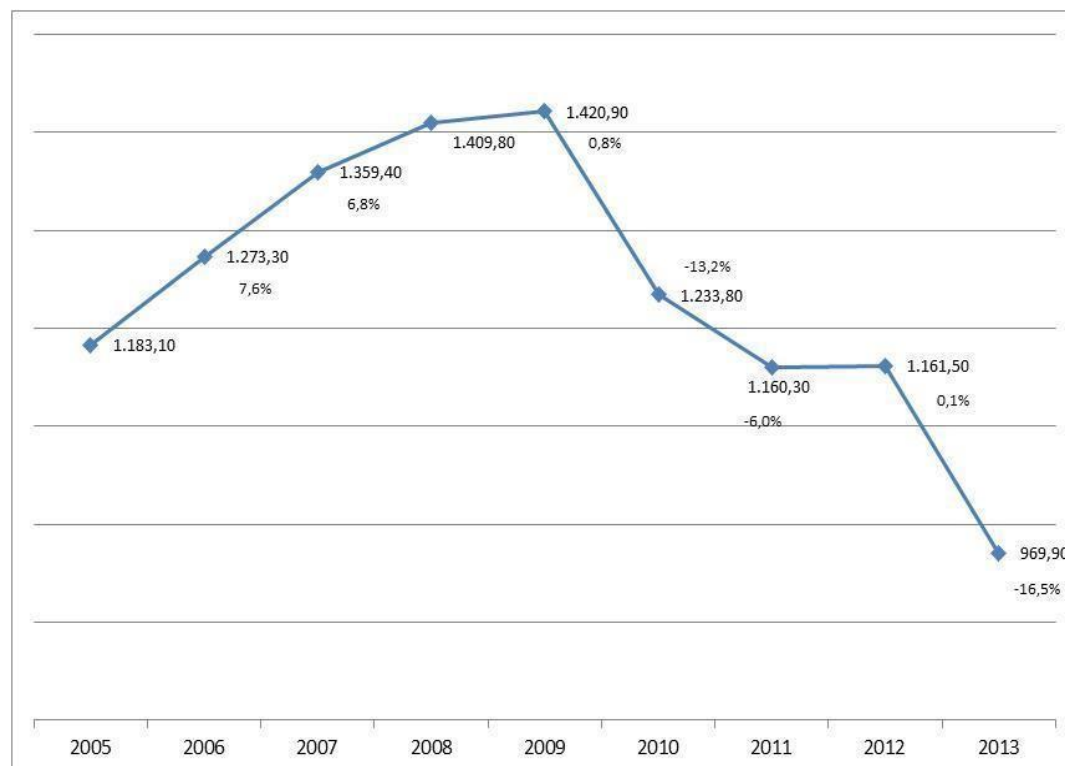
Το ύψος της εθνικής δαπάνης για την παιδεία συχνά θεωρείται ως ο βασικός προσδιοριστικός παράγοντας του επιπέδου εκπαίδευσης και συνεπώς του σχηματισμού ανθρώπινου κεφαλαίου που συντελεί στην αύξηση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης (Τράπεζα της Ελλάδος, 2016). Παρόλα αυτά οι περικοπές στον προϋπολογισμό για τα τρέχοντα έξοδα καθιστά τη λειτουργία των Α.Ε.Ι. πολύ δύσκολη, καθώς δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στις βασικές τους ανάγκες. Μέρος των λειτουργικών εξόδων των

Α.Ε.Ι. και κυρίως των Πανεπιστημίων καλύπτεται σε πολλές περιπτώσεις από ίδιες πηγές που προέρχονται από τις γενικές δαπάνες των ερευνητικών προγραμμάτων, όπως επίσης και από έσοδα από άλλες δραστηριότητες, όπως αμοιβές από μεταπτυχιακά προγράμματα, προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης ή υπηρεσίες εργαστηρίων.

Τα προγράμματα δημοσιονομικής εξυγίανσης που εφαρμόζονται από το 2010 οδήγησαν σε μια δραματική μείωση των κονδυλίων του Κρατικού προϋπολογισμού προς την Ανώτατη Εκπαίδευση. Η καταγεγραμμένη μείωση, με βάση τα διαθέσιμα στοιχεία για την περίοδο 2009-2013, ανέρχεται περίπου στο 31,74%. Περιλαμβάνονται οι μειώσεις στους μισθούς του διδακτικού και διοικητικού προσωπικού κατά περίπου 30-40%, περικοπές σε λειτουργικά έξοδα κατά περίπου 50-60% και σημαντικότερες περικοπές κατά 60-80% στον προϋπολογισμό δημοσίων επενδύσεων που αφορούν στη συντήρηση, στον επιστημονικό εξοπλισμό για τα εργαστήρια και την έρευνα ή τις εκπαιδευτικές υποδομές (ΥΠΕΠΘ, 2016).

Στο διάγραμμα 1.5 καταγράφονται οι συνολικές δημόσιες δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση (σε εκ. €) και ο ρυθμός μεταβολής του δείκτη την περίοδο 2005-2013.

Διάγραμμα 1.5 Δημόσιες δαπάνες για την τριτοβάθμια εκπαίδευση 2005-2013

Πηγή: τα Βασικά μεγέθη της Ελληνικής Εκπαίδευσης. Κέντρο Ανάπτυξης εκπαιδευτικής πολιτικής. ΥΠ.Π.Ε.Θ

Από τα στοιχεία του διαγράμματος καθίσταται σαφές ότι οι δημόσιες δαπάνες για τα Πανεπιστήμια παρουσίαζαν συνεχόμενη αυξητική πορεία έως το 2009. Στη συνέχεια όμως παρατηρείται μια κατακόρυφη μείωση των κρατικών δαπανών, η οποία αγγίζει σχεδόν το 32% από την έναρξη της οικονομικής κρίσης και ύστερα, επιβεβαιώνοντας τη μείωση των κρατικών κονδυλίων για την Ανώτατη Εκπαίδευση.

Είναι γεγονός ότι παρατηρείται ένας ιδιόμορφος "γίγαντισμός" της Ανώτατης Εκπαίδευσης, ο οποίος οξύνει το πρόβλημα της ανεργίας που πλήττει την ελληνική κοινωνία. Αποτελεί κοινή θέση ότι για τον Νεοέλληνα η ανώτατη μόρφωση σημαίνει αυτόματα κοινωνική καταξίωση και οικονομική ευμάρεια. Ως φυσικό επακόλουθο παρατηρείται το νοσηρό φαινόμενο της πληθώρας των πτυχιούχων χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα απορρόφησής τους από τις παραγωγικές δομές. Ανασταλτικό, επίσης, παράγοντα για τη συμβολή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην αναπτυξιακή πορεία της χώρας αποτελεί η περιορισμένη σύνδεσή της με την αγορά εργασίας.

Σύμφωνα με τα στοιχεία του πίνακα 1.2 το ποσοστό ανεργίας στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης σημείωσε εκτεταμένη αύξηση κατά τη χρονική περίοδο 2007-2015. Συγκεκριμένα το 2007, πριν δηλαδή την άφιξη της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, το ποσοστό ανεργίας για τους κατόχους βασικού τίτλου σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν 6,2% (έναντι 20,0% το 2015), σημειώθηκε δηλαδή αύξηση κατά 13,8%. Για τους κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου σπουδών το ποσοστό αυτό αυξήθηκε κατά 7,3% την προαναφερόμενη περίοδο, ενώ για τους κατόχους πτυχίου Ανώτερης Τεχνικής και Επαγγελματικής Εκπαίδευσης διαμορφώθηκε στο 25,2% το 2015 (έναντι 10,3% το 2007), δηλαδή αυξήθηκε κατά 14,9%.

Πίνακας 1.2 Ανεργία (%) στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης

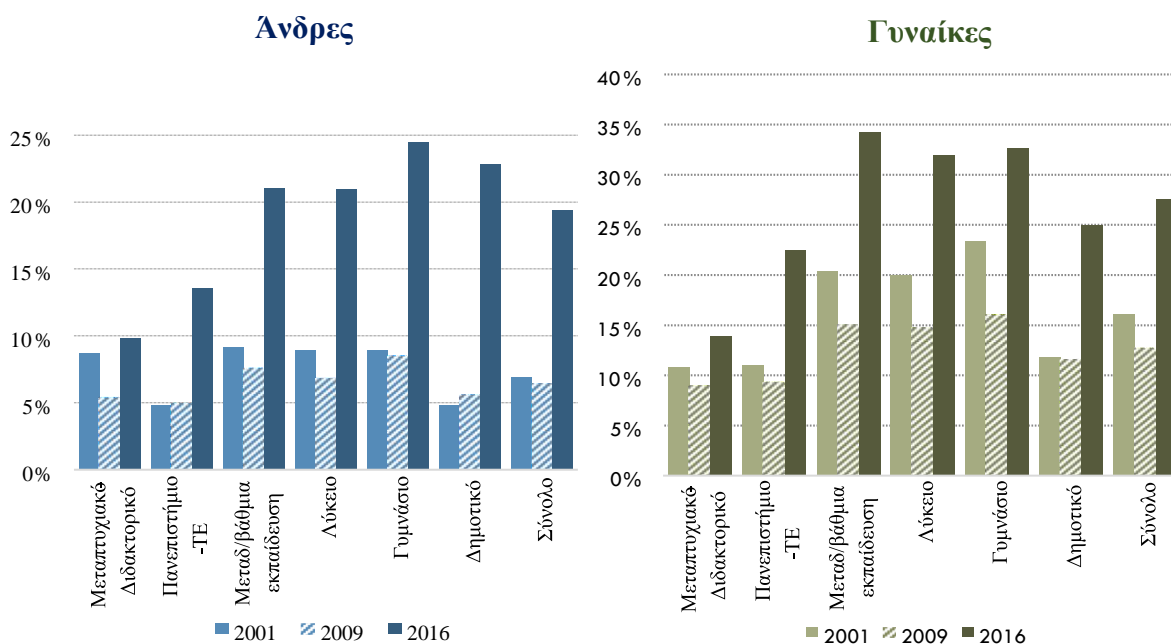
Έτος	Διδακτορικό ή μεταπτυχιακό	Τριτοβάθμια Εκπαίδευση	Πτυχίο Ανώτερης Τεχν.Επαγ.Εκπαίδευσης
2007	5,9%	6,2%	10,3%
2008	5,0%	5,6%	10,0%
2009	7,6%	6,7%	12,1%
2010	8,3%	9,7%	16,5%
2011	11,9%	14,8%	23,1%
2012	14,3%	16,6%	29,1%
2013	15,0%	19,0%	30,9%
2014	12,7%	20,6%	26,9%
2015	13,2%	20,0%	25,2%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. Επεξεργασία: Μονάδα Α Επιτελικής Δομής ΕΣΠΑ - Τομέα Παιδείας, ΥΠ.Π.Ε.Θ.

Η υψηλή αύξηση του ποσοστού της ανεργίας στους αποφοίτους τριτοβάθμιας εκπαίδευσης είναι σαφέστατα αποθαρρυντική. Αξίζει να μελετηθεί παράλληλα με τη διάσταση του φύλου στο εκπαιδευτικό επίπεδο, η οποία αποτυπώνεται εντονότερα στο ποσοστό ανεργίας. Έρευνα που διεξήχθη από το Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (ΙΟΒΕ, 2017) κατέδειξε ότι το ποσοστό ανεργίας στους άνδρες κατόχους βασικού τίτλου σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διαμορφώθηκε στο 14% για το 2016 σημειώνοντας ποσοστιαία αύξηση 9% σε σχέση με το 2009 (5%), όταν δηλαδή οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης άρχισαν να πλήττουν την Ελλάδα. Αντίστοιχα, στις γυναίκες αποφοίτους της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, άγγιξε το 23% το 2016, έναντι 9% που είχε καταγραφεί το 2009, σημειώνοντας αύξηση 14%. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τα στοιχεία της έρευνας, το ποσοστό ανεργίας στους άνδρες κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου διαμορφώθηκε στο 10% για το 2016, δηλαδή διπλασιάστηκε σε σχέση με το 2009 (5%). Παράλληλα, στις γυναίκες κατόχους μεταπτυχιακού ή διδακτορικού τίτλου το ποσοστό ανεργίας σημείωσε αυξητική τάση το 2016 (14%) συγκριτικά με το 2009 (8%), αυξήθηκε δηλαδή κατά 6%. Ας σημειωθεί ακόμη ότι στα άτομα με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, παρατηρήθηκε μεγαλύτερη αύξηση του ποσοστού ανεργίας, κυρίως στις γυναίκες, το οποίο σε ορισμένες κατηγορίες έφτασε σχεδόν το 35% το 2016. Επομένως, είναι προφανές ότι η ανεργία ανά φύλο, λαμβάνοντας υπόψη το επίπεδο της εκπαίδευσης, πλήττει

διαχρονικά περισσότερο τις γυναίκες συγκριτικά με τους άντρες. Παρόλο που η πρόσβαση των γυναικών με υψηλό μορφωτικό επίπεδο στην αγορά εργασίας είναι πιο ευνοϊκή, τα ποσοστά παραμένουν χαμηλότερα από εκείνα των αντρών πτυχιούχων.

Διάγραμμα 1.6 Η ανεργία ανά φύλο και επίπεδο εκπαίδευσης

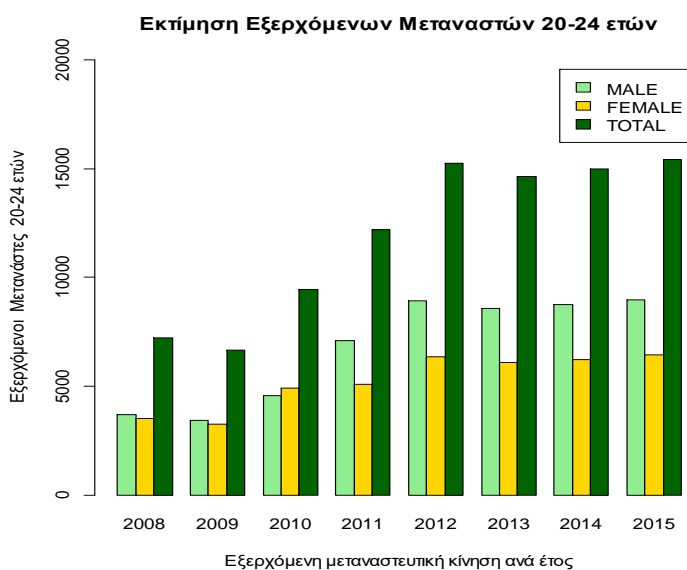
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, επεξεργασία στοιχείων: IOBE

Σε μια περίοδο παρατεταμένης οικονομικής κρίσης, όπως αυτή που βιώνει η σύγχρονη Ελλάδα, ο ρόλος της επιστημονικής βάσης της χώρας χαρακτηρίζεται πολύ κρίσιμος για το μέλλον της οικονομίας και τις προοπτικές απασχόλησης της νέας γενιάς. Η δημιουργία και η αξιοποίηση δεσμών των πανεπιστημίων με τον ελληνικό δημόσιο και ιδιωτικό τομέα κρίνεται απαραίτητη, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες και η ζήτηση της αγοράς εργασίας από υψηλής ποιότητας εργατικό δυναμικό, το οποίο θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

1.10 Η εξερχόμενη μεταναστευτική κίνηση και οι κοινωνικές της επιπτώσεις

Αδιαμφισβήτητα, οι δύο πιο επώδυνες συνέπειες που βιώνει μια κοινωνία σε συνθήκες παρατεταμένης οικονομικής ύφεσης είναι η φτώχεια και η μετανάστευση. Στην Ελλάδα της κρίσης, το φαινόμενο της εκροής ανθρώπινου κεφαλαίου έχει λάβει ανησυχητικές διαστάσεις. Χιλιάδες Έλληνες εξέρχονται μόνιμα από τη χώρα με κατεύθυνση τις περισσότερο αναπτυγμένες χώρες, αναζητώντας εργασία με καλύτερη αμοιβή και καλύτερες προοπτικές κοινωνικής και οικονομικής προόδου.

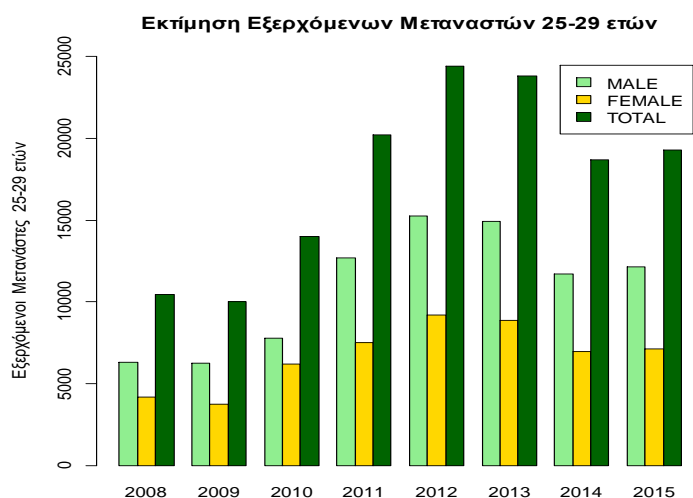
Διάγραμμα 1.7 Εξερχόμενοι μετανάστες 20-24 ετών

Παραδοσιακά, η ατλαντική οικονομία (η Αμερική και η Ευρώπη) θεωρείται σημαντικός πόλος έλξης μεταναστών. Παρόλα αυτά η σχετική οικονομική ευημερία, η υψηλή ζήτηση εργασίας, καθώς και το αναπτυγμένο κράτος πρόνοιας καθιστούν την ΕΕ τον πλέον δημοφιλή πόλο έλξης (Λαζαρέτου, 2016).

Σε συνθήκες συνεχούς υποχώρησης της ζήτησης για εργασία, το πρόβλημα της ανεργίας οξύνεται, με άμεση απόρροια την οικονομική μετανάστευση. Πρόκειται για φαινόμενο που εκδηλώνεται με τη μαζική μετακίνηση των ανέργων με προσόντα προς οικονομίες με ισχυρή ζήτηση εργασίας και υψηλότερες προσδοκώμενες απολαβές.

Διάγραμμα 1.8 Εξερχόμενοι μετανάστες 25-29 ετών

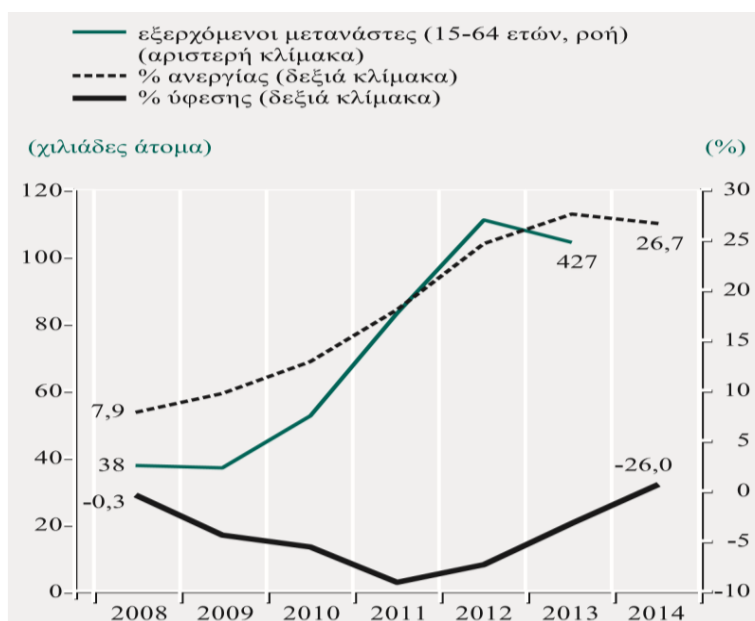
Από τη μελέτη των διαγραμμάτων 1.7 και 1.8 γίνεται αντιληπτό ότι η ελληνική οικονομία και κοινωνία βιώνει μια σύγχρονη φάση μαζικής μετανάστευσης. Η εξερχόμενη μεταναστευτική κίνηση αφορά τις ηλικιακές ομάδες 20-24 και 25-29 ετών. Συγκεκριμένα παρατηρείται αύξηση του αριθμού των νέων μεταναστών ηλικίας 20-24 ετών από το 2008 έως το 2015, την περίοδο δηλαδή που η οικονομική κρίση άρχισε να κάνει αισθητή την παρουσία της. Ακόμα μεγαλύτερη αύξηση σημειώνει η μεταναστευτική κίνηση στους νέους 25-29 ετών. Κοινό τόπο και στις δύο ομάδες αποτελούν τα νούμερα των ανδρών μεταναστών, τα οποία είναι εμφανώς μεγαλύτερα από εκείνα των γυναικών.

Κατά κανόνα η μετανάστευση αφορά εκείνο το τμήμα του εργατικού δυναμικού που έχει αποκτήσει στη χώρα προέλευσης υψηλής ποιότητας μόρφωση και διαθέτει υψηλό βαθμό εξειδίκευσης. Με άλλα λόγια αντιπροσωπεύει το πλέον ικανό και παραγωγικό τμήμα του εγχώριου εργατικού δυναμικού (Λαζαρέτου, 2016). Σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία, με τον όρο "διαρροή εγκεφάλων" περιγράφεται η μαζική εκροή μορφωμένων και ταλαντούχων ανθρώπων (ικανών πτυχιούχων και πολύτιμων επαγγελματιών), συνήθως από φτωχές χώρες με λιγότερο ευνοϊκό εργασιακό περιβάλλον, προς τις αναπτυγμένες πλούσιες χώρες στις οποίες οι προοπτικές επαγγελματικής εξέλιξης και προόδου καθώς και η αμοιβή εργασίας είναι καλύτερες. Με τον ίδιο όρο περιγράφεται και η απώλεια, τόσο σε όρους κοινωνικούς όσο και οικονομικούς, που επιφέρει για εκείνες τις χώρες προέλευσης όπου η μέση δημόσια δαπάνη εκπαίδευσης, εξειδίκευσης και επιστημονικής κατάρτισης είναι μεγάλη.

Επακόλουθο της μαζικής ανεργίας είναι η μαζική φυγή στο εξωτερικό του πλέον υγιούς και παραγωγικού τμήματος του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας (brain drain). Ως ανθρώπινο κεφάλαιο ορίζεται το σύνολο των γνώσεων, ικανοτήτων και δεξιοτήτων σε συνδυασμό με την κατάρτιση που αποκτά το άτομο με σπουδές και επαγγελματική εμπειρία.

Στο διάγραμμα 1.9 παρουσιάζεται η εξελικτική πορεία του ποσοστού ανεργίας σε συνδυασμό με το ρυθμό μείωσης του ΑΕΠ και την πορεία της εξερχόμενης μεταναστευτικής ροής κατά τα χρόνια της κρίσης. Από την επισκόπηση του διαγράμματος είναι εμφανές ότι η ελληνική οικονομία και κοινωνία επέλεξε τη μετανάστευση ως αντίδραση στην εκτίναξη του ποσοστού ανεργίας. Η σταθερή εξερχόμενη ροή κατά τα έτη 2008 και 2009, σχεδόν 38 χιλιάδων ατόμων, υπερδιπλασιάστηκε μέσα σε δύο μόνο έτη (2010-2011).

Διάγραμμα 1.9 Μετανάστευση, ανεργία και ύφεση
2008-2014

Πηγή: Επεξεργασία στοιχείων Eurostat και ΕΛΣΤΑΤ

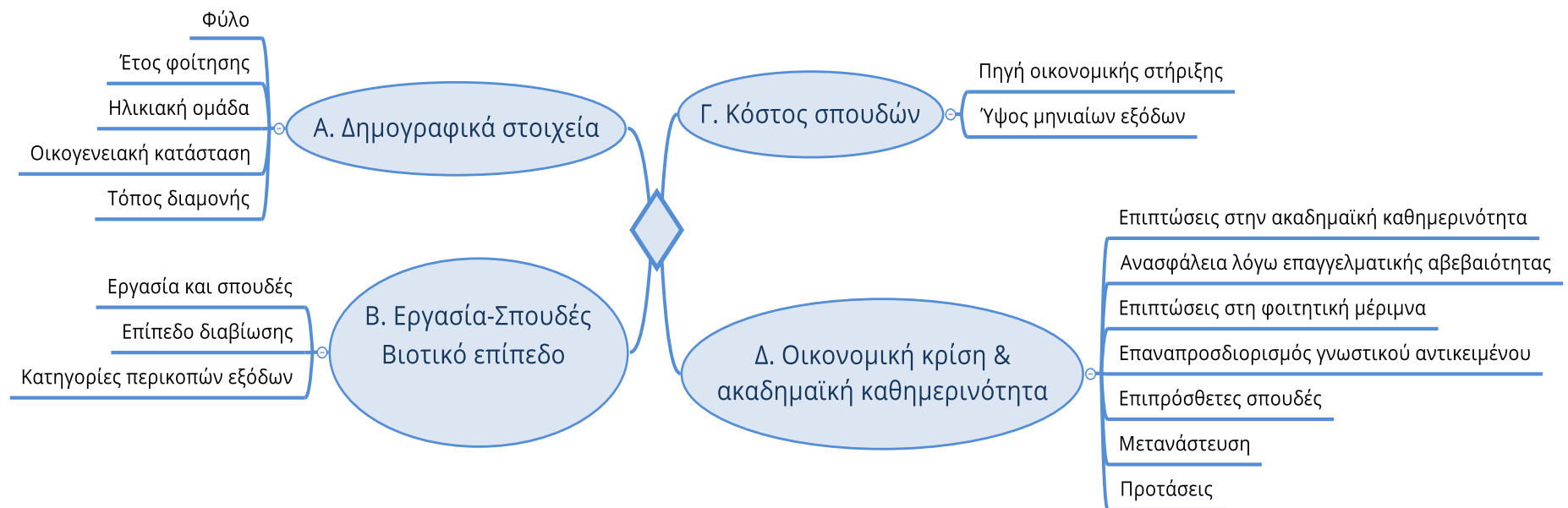
Κεφάλαιο 2: Μεθοδολογία

2.1 Υλοποίηση της Έρευνας – Περιγραφή Ερωτηματολογίου

Η Στατιστική Έρευνα αποτελεί μια σύνθετη διαδικασία ποσοτικής μελέτης ενός θέματος που συνίσταται στο σχεδιασμό, τη συλλογή και την ανάλυση δεδομένων με σκοπό τη συγκέντρωση γνώσης, την εξαγωγή συμπερασμάτων και τη λήψη αποφάσεων. Η παρούσα έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε με έντυπα ερωτηματολόγια, αποτελεί δειγματοληπτική έρευνα και η υλοποίησή της είχε ως στόχο την ανάδειξη των επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα των φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου. Το δειγματοληπτικό πλαίσιο αποτελείται από προπτυχιακούς φοιτητές του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης και η δειγματοληπτική μέθοδος που πραγματοποιήθηκε ήταν η απλή τυχαία δειγματοληψία. Προηγήθηκε το πιλοτικό ερωτηματολόγιο, το οποίο δόθηκε σε περιορισμένο αριθμό φοιτητών με σκοπό να πραγματοποιηθεί ο έλεγχος της εγκυρότητας και της αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου. Αντικείμενο εξέτασης ήταν ο βαθμός κατανόησης των ερωτήσεων, χωρίς να προκαλούνται τάσεις πιθανής σύγχυσης και εάν το ερωτηματολόγιο είχε την κατάλληλη έκταση, χωρίς να είναι ιδιαίτερα εκτενές ώστε να προκαλεί την κόπωση των ερωτώμενων. Η συλλογή των ερωτηματολογίων πραγματοποιήθηκε τον Μάιο του 2017. Το τελικό ερωτηματολόγιο συμπλήρωσαν 89 φοιτητές εκ των οποίων οι 68 ήταν γυναίκες και οι 21 άνδρες. Το ερωτηματολόγιο της παρούσας έρευνας αποτελείται από είκοσι τέσσερις (24) ερωτήσεις, οι οποίες κατανέμονται σε τέσσερις (4) θεματικές ενότητες. Οι ερωτήσεις διακρίνονται σε ερωτήσεις γνώμης (opinion) και ερωτήσεις γεγονότων (factual) και η κατηγοριοποίησή τους συνίσταται σε κλειστές ερωτήσεις με επιλογή είτε κατηγορικών είτε ιεραρχικών απαντήσεων. Στο τέλος του ερωτηματολογίου παρατίθεται και μία ανοικτή ερώτηση με ελεύθερο κείμενο για απάντηση, όπου οι φοιτητές καλούνται να προτείνουν τρόπους αντιμετώπισης των προβλημάτων που σχετίζονται με την ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα.

Στη συνέχεια παρατίθεται η ιεραρχική δομή του ερωτηματολογίου (Διάγραμμα 1.10) και ακολουθεί η παρουσίαση του περιεχομένου των επιμέρους θεματικών ενότητων.

Διάγραμμα 1.10 Δομή Ερωτηματολογίου

Η πρώτη θεματική ενότητα περιλαμβάνει έξι (6) ερωτήσεις που αφορούν στα δημογραφικά στοιχεία των ερωτώμενων και αποσκοπούν στη διαμόρφωση της εικόνας του πληθυσμού. Η δεύτερη θεματική ενότητα εστιάζει στις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην καθημερινότητα και το επίπεδο διαβίωσης των προπτυχιακών φοιτητών. Αποτελείται από τις επόμενες έξι (6) ερωτήσεις οι οποίες επικεντρώνονται στην εργασία και το βαθμό που αυτή επηρεάζει τις ακαδημαϊκές δραστηριότητες των φοιτητών. Παράλληλα εξετάζεται η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης των φοιτητών και οι περικοπές που εκείνοι αναγκάστηκαν να κάνουν. Στην τρίτη θεματική ενότητα, εντάσσονται τρεις (3) ερωτήσεις με τις οποίες εξετάζεται το κόστος σπουδών σε συνάρτηση με την κύρια πηγή οικονομικής στήριξης των φοιτητών και το απαιτούμενο, κατά προσέγγιση, ύψος των μηνιαίων εξόδων τους.

Τέλος, στην τέταρτη θεματική ενότητα, η οποία περιλαμβάνει τις τελευταίες δέκα (10) ερωτήσεις του ερωτηματολογίου, εξετάζονται θέματα που αφορούν τις επιπτώσεις της οικονομική κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα των φοιτητών, καθώς και την αβεβαιότητα της επαγγελματικής αποκατάστασης την οποία βιώνουν. Επιπροσθέτως, οι φοιτητές καλούνται να αξιολογήσουν τη φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου και να προτείνουν τρόπους για τη συμβολή του Πανεπιστημίου στην πρόληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με την ακαδημαϊκή καθημερινότητα.

Η επεξεργασία των απαντήσεων του ερωτηματολογίου έγινε με τη χρήση της γλώσσας προγραμματισμού R, ver. 3.4.1 (Πετράκος, 2016; Φουσκάκης, 2013 και Verzani, 2001). Η ανάλυση περιλαμβάνει πίνακες μονής και διπλής εισόδου, διαγράμματα, ελέγχους κατανομής ποσοστών και ελέγχους ανεξαρτησίας. Το ερωτηματολόγιο παρατίθεται στο Παράρτημα I της παρούσας εργασίας.

2.2 Ο έλεγχος χ^2 για την ανεξαρτησία δύο κατηγορικών μεταβλητών

Απαραίτητη προϋπόθεση για τη διεξαγωγή μίας στατιστικής ανάλυσης αποτελεί η μελέτη της πιθανής σχέσης μεταξύ δύο ή και περισσότερων κατηγορικών μεταβλητών. Η εύρεση της πιθανής σχέσης μεταξύ τους επιτυγχάνεται μέσω της δημιουργίας ενός πίνακα συνάφειας, ο οποίος περιγράφει τη σχέση μεταξύ δύο κατηγορικών μεταβλητών και καλείται πίνακας διπλής εισόδου (two-way table). Οι γραμμές (i) του πίνακα αποτελούνται από τις κατηγορίες της μιας μεταβλητής και οι

στήλες (j) από τις κατηγορίες της άλλης, ενώ στο εσωτερικό του πίνακα καταγράφονται οι από κοινού παρατηρούμενες συχνότητες εμφάνισής τους.

Ο έλεγχος χ^2 εφαρμόζεται για τον έλεγχο της ανεξαρτησίας δύο κατηγορικών μεταβλητών, δηλαδή εφαρμόζεται για τον έλεγχο της υπόθεσης ότι δύο μεταβλητές είναι ανεξάρτητες μεταξύ τους. Οι υποθέσεις που ελέγχονται κατηγοριοποιούνται ως εξής:

- Η μηδενική υπόθεση H_0 . Η υπόθεση H_0 συνεπάγεται ότι οι δύο υπό εξέταση μεταβλητές είναι μεταξύ τους ανεξάρτητες. Με την εφαρμογή του στατιστικού ελέγχου χ^2 η μηδενική υπόθεση H_0 είτε απορρίπτεται είτε γίνεται αποδεκτή.
- Η εναλλακτική υπόθεση H_1 . Πρόκειται για τον αντίθετο ισχυρισμό της μηδενικής υπόθεσης H_0 . Η υπόθεση H_1 ισοδυναμεί με την παραδοχή ότι οι δύο υπό εξέταση μεταβλητές είναι εξαρτημένες.

Για την εφαρμογή του στατιστικού ελέγχου χ^2 σε ένα δείγμα απαραίτητη προϋπόθεση είναι το μέγεθος του δείγματος να είναι τουλάχιστον τετραπλάσιο του πλήθους των κελιών. Επιπροσθέτως, οι απαντήσεις των ερωτηθέντων οφείλουν να είναι ανεξάρτητες και όλες οι αναμενόμενες συχνότητες να είναι ≥ 5 .

Ο έλεγχος ανεξαρτησίας μεταξύ δύο κατηγορικών μεταβλητών επιτυγχάνεται με το στατιστικό έλεγχο χ^2 , ο οποίος ορίζεται από την ακόλουθη συνάρτηση:

$$\chi^2 = \sum_{i,j} \frac{(Q_{i,j} - E_{i,j})^2}{E_{i,j}}$$

όπου $Q_{i,j}$ είναι οι παρατηρούμενες συχνότητες (observed) και $E_{i,j}$ οι αναμενόμενες συχνότητες (expected). Ισχύει δηλαδή ότι:

$$\chi^2 = \sum \frac{(\text{παρατηρηθείσες συχνότητες} - \text{αναμενόμενες συχνότητες})^2}{\text{αναμενόμενες συχνότητες}}$$

όπου οι αναμενόμενες συχνότητες για κάθε κελί $[i,j]$ είναι :

$$E_{i,j} = \frac{(\text{άθροισμα γραμμής})_i \times (\text{άθροισμα στήλης})_j}{\text{μέγεθος δείγματος}}$$

Μεγάλη απόκλιση των αναμενόμενων τιμών από τις παρατηρούμενες υποδηλώνει πιθανή ύπαρξη εξάρτησης. Το p-value θεωρείται ως το μικρότερο επίπεδο σημαντικότητας (η μικρότερη πιθανότητα σφάλματος) στο οποίο μπορεί να απορριφθεί η H_0 . Γενικότερα, η H_0 απορρίπτεται σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha\%$ αν $p\text{-value} < \alpha$. Στις κοινωνικές επιστήμες έχει καθοριστεί ότι για να προκύψουν στατιστικά σημαντικά αποτελέσματα η πιθανότητα σφάλματος θα πρέπει να είναι μικρότερη από 0,05 (5%). Αν η p-value είναι μικρότερη από 0,05 διαφαίνεται στατιστικά σημαντική συσχέτιση μεταξύ των δύο μεταβλητών, οπότε η H_0 απορρίπτεται. Στην αντίθετη περίπτωση ($p\text{-value} > 0,05$), η H_0 ισχύει και οι μεταβλητές κρίνονται ασυσχέτιστες.

Ο έλεγχος χ^2 στην R: Ο έλεγχος χ^2 (chi-square test) αποτελεί μία υπολογιστική εφαρμογή με σκοπό να προσδιοριστεί εάν παρατηρείται σημαντική συσχέτιση μεταξύ δύο κατηγορικών μεταβλητών. Είναι δυνατό να εκτελεστεί στην R υπό την προϋπόθεση ότι τα δεδομένα είναι καταγεγραμμένα υπό μορφή πίνακα συχνοτήτων (contingency matrix).

Η βασική σύνταξη που χρησιμοποιείται για την εκτέλεση ενός ελέγχου chi-square προσδιορίζεται με την εντολή:

```
chisq.test ( )
```


Κεφάλαιο 3: Αποτελέσματα της έρευνας

3.1 Παρουσίαση της μονομεταβλητής ανάλυσης

Στην παρούσα ενότητα παρουσιάζονται αναλυτικά τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την έρευνα, η οποία διεξήχθη στους προπτυχιακούς φοιτητές του Παντείου Πανεπιστημίου αναφορικά με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα. Το ερωτηματολόγιο της έρευνας παρατίθεται στο Παράρτημα Ι της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Q1: Φύλο

Πίνακας 3.1 Φύλο

	Συχνότητα	Ποσοστό
Άνδρες	21	0.24
Γυναίκες	68	0.76

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

```
Chi-squared test for given probabilities
```

```
data: q1.counts
```

```
X-squared = 24.82, df = 1, p-value = 6.293e-07
```

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων (89), οι 21 είναι άνδρες (ποσοστό 0.24) και οι 68 είναι γυναίκες (0.76). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $6.293e-07 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των δύο φύλων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών είναι γυναίκες.

Q2: Έτος φοίτησης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο

Πίνακας 3.2 Έτος φοίτησης

	Συχνότητα	Ποσοστό
Δεύτερο	25	0.28
Τρίτο	6	0.07
Τέταρτο	28	0.31
Πέμπτο και άνω	30	0.34

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q2.counts

X-squared = 16.393, df = 3, p-value = 0.0009417

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων (89), οι 25 φοιτητές βρίσκονται στο δεύτερο έτος των σπουδών τους (ποσοστό 0.28), οι 6 στο τρίτο (0.07), οι 28 είναι τεταρτοετείς (0.31) και οι 30 είναι φοιτητές επί πτυχίω, οι οποίοι σπουδάζουν περισσότερο από πέντε χρόνια (0.34). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.0009417 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης του έτους φοίτησης των φοιτητών. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών χρειάζεται περισσότερα από πέντε χρόνια για να ολοκληρώσει τις σπουδές του.

Q3: Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;

Πίνακας 3.3 Ηλικιακή ομάδα

Ηλικία	Συχνότητα	Ποσοστό
18-22	60	0.67
23-26	23	0.26
26<	6	0.07

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q3.counts

X-squared = 51.393, df = 2, p-value = 6.92e-12

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών (89), οι 60 είναι ηλικίας από 18 έως 22 ετών (ποσοστό 67%), οι 23 ανήκουν στη δεύτερη ηλικιακή ομάδα, δηλαδή είναι από 24 έως 26 ετών (26%), ενώ οι 6 είναι άνω των 26 ετών (7%). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $6.92e-12 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ηλικιακών ομάδων των φοιτητών. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών είναι από 18 έως 22 ετών.

Q4: Έχετε άλλα αδέρφια τα οποία σπουδάζουν;

Πίνακας 3.4 Οικογενειακή κατάσταση

Αδέρφια φοιτητές	Συχνότητα	Πιθανότητα
Ναι	29	0.33
Όχι	60	0.67

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q4.counts

X-squared = 10.798, df = 1, p-value = 0.001016

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών (89), οι 29 δήλωσαν ότι έχουν αδέρφια τα οποία σπουδάζουν (ποσοστό 0.33), ενώ 60 φοιτητές έδωσαν αρνητική απάντηση (0.67). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.001016 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των φοιτητών που έχουν αδέρφια που σπουδάζουν παράλληλα κι εκείνων που δεν έχουν. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, οι περισσότεροι φοιτητές δεν έχουν αδέρφια που σπουδάζουν το ίδιο χρονικό διάστημα.

Q5: Κατά τη διάρκεια των σπουδών σας πού διαμένετε;

Πίνακας 3.5 Διαμονή φοιτητών

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ιδιόκτητο σπίτι	9	0.11
Πατρικό σπίτι	59	0.66
Συγγενικό σπίτι	2	0.02
Ενοικιαζόμενο σπίτι	17	0.19
Φοιτητική εστία	2	0.02

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q5.counts

X-squared = 127.8, df = 4, p-value < 2.2e-16

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών (89), οι 9 απάντησαν ότι, κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, διαμένουν σε ιδιόκτητο σπίτι (ποσοστό 0.11), οι 59 δήλωσαν ότι μένουν στο πατρικό τους (0.66), οι 2 ότι φιλοξενούνται σε συγγενικό σπίτι (0.02), ενώ οι 17 ότι νοικιάζουν σπίτι (0.19). Επιπλέον, 2 φοιτητές διαμένουν στη φοιτητική εστία (0.02). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $2.2e-16 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των απαντήσεων των φοιτητών. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, οι περισσότεροι φοιτητές διαμένουν στο πατρικό τους σπίτι κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

Q6: Πού κατοικεί η οικογένειά σας;

Πίνακας 3.6 Τόπος οικογενειακής κατοικίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Αθήνα	67	0.75
Εκτός Αθηνών	22	0.25

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q6.counts

X-squared = 22.753, df = 1, p-value = 1.842e-06

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών (89), οι 67 απάντησαν ότι η οικογένειά τους κατοικεί στην Αθήνα (ποσοστό 0.75), ενώ οι 22 ότι κατοικεί εκτός Αθηνών (0.25). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $1.842e-06 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των φοιτητών των οποίων η οικογένεια κατοικεί στην Αθήνα και εκείνων που ο τόπος κατοικίας της οικογένειάς τους βρίσκεται εκτός Αθηνών. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, η οικογένεια του μεγαλύτερου ποσοστού των φοιτητών διαμένει στην Αθήνα.

Q7: Εργαστήκατε κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2016-2017;

Πίνακας 3.7 Επαγγελματική κατάσταση 2016-2017

	Συχνότητα	Ποσοστό
Εργαζόμενοι	44	0.5
Μη εργαζόμενοι	45	0.5

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q7.counts

X-squared = 0.011236, df = 1, p-value = 0.9156

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών (89), οι 44 δήλωσαν ότι εργάστηκαν κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2016-2017 (ποσοστό 0.5), ενώ οι 45 δεν είχαν κάποια εργασία (0.5). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.9156 > 0.05$, επομένως δε διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στους εργαζόμενους και τους μη εργαζόμενους φοιτητές.

Q8: Η εργασία για σας αντιπροσωπεύει τον τρόπο κάλυψης των βασικών αναγκών ή τον τρόπο βελτίωσης της ζωής και ανάπτυξης της προσωπικότητάς σας;

Πίνακας 3.8 Σκοπός εργασίας

	Συχνότητα	Ποσοστό
Κάλυψη βασικών αναγκών	28	0.31
Βελτίωση ζωής	61	0.69

Ελεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q8.counts

X-squared = 12.236, df = 1, p-value = 0.0004688

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 28 φοιτητές απάντησαν ότι η εργασία για εκείνους αντιπροσωπεύει τον τρόπο κάλυψης των βασικών αναγκών τους (ποσοστό 0.31), ενώ οι 61 τον τρόπο βελτίωσης της ζωής και ανάπτυξης της προσωπικότητά τους (0.69). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.0004688 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των δύο απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, για το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών, η εργασία αντιπροσωπεύει τον τρόπο βελτίωσης της ζωής σε συνδυασμό με την ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου.

Q9: Εάν εργάζεστε, οι ώρες εργασίας σας επηρεάζουν τη συμμετοχή σας στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες;

Πίνακας 3.9 Εργασία και ακαδημαϊκές δραστηριότητες

Ακαδημαϊκές δραστηριότητες	Συχνότητα	Ποσοστό
Επηρεάζονται	49	0.75
Δεν επηρεάζονται	16	0.25

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

```
Chi-squared test for given probabilities
```

```
data: q9.counts
```

```
X-squared = 16.754, df = 1, p-value = 4.256e-05
```

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησαν 65 φοιτητές, από τους οποίους οι 49 θεωρούν ότι οι ώρες εργασίας επηρεάζουν τη συμμετοχή τους στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες (ποσοστό 0.75), ενώ οι 16 έδωσαν αρνητική απάντηση (0.25). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $4.256e-05 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των δύο απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, για το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών, η εργασία αποτελεί παράγοντα επιρροής των ακαδημαϊκών δραστηριοτήτων τους.

Q10: Πόσο θεωρείτε ότι έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση το επίπεδο διαβίωσής σας;

Πίνακας 3.10 Οικονομική κρίση και επίπεδο διαβίωσης

Επιρροή	Συχνότητα	Ποσοστό
Μέτρια	52	0.58
Μεγάλη	37	0.42

Ελεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q10.counts

X-squared = 2.5281, df = 1, p-value = 0.1118

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 52 φοιτητές θεωρούν ότι η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσής τους είναι μέτρια (ποσοστό 0.58), ενώ οι 37 υποστηρίζουν ότι η επίδραση αυτή είναι μεγάλη (0.42). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.1118 > 0.05$. Επομένως, δε διαπιστώνεται στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο απαντήσεις.

Q11: Αν είχατε την οικονομική δυνατότητα θα επιλέγατε κάποιο άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών, για το οποίο είχατε συγκεντρώσει τα απαραίτητα μόρια;

Πίνακας 3.11 Επιλογή διαφορετικού ακαδημαϊκού τμήματος

	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	32	0.36
Όχι	57	0.64

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q11.counts

X-squared = 7.0225, df = 1, p-value = 0.008049

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 32 φοιτητές απάντησαν ότι θα επέλεγαν κάποιο άλλο τμήμα εκτός Αθηνών (ποσοστό 0.36), ενώ οι 57 έδωσαν αρνητική απάντηση (0.64). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.008049 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των δύο επιλογών. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών δε θα επέλεγε να φοιτήσει σε άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών, για το οποίο είχε συγκεντρώσει τα απαραίτητα μόρια, έστω κι αν αυτό ήταν οικονομικά εφικτό.

Q12: Ιεράρχηση περικοπών λόγω οικονομικής κρίσης

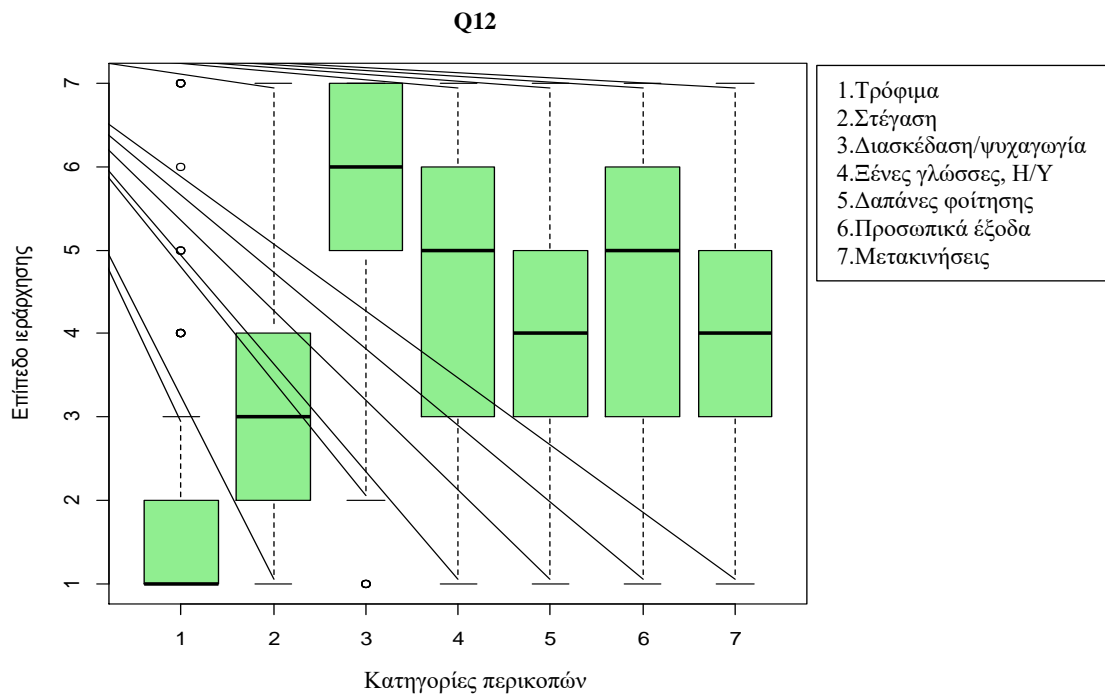
Στην ερώτηση 12 ζητήθηκε από τους φοιτητές να ιεραρχήσουν συγκεκριμένες κατηγορίες εξόδων ξεκινώντας από την κατηγορία εκείνη που πραγματοποίησαν τις μεγαλύτερες περικοπές. Οι φοιτητές κλήθηκαν να ιεραρχήσουν τις ακόλουθες κατηγορίες περικοπών:

- Τρόφιμα
- Στέγαση
- Διασκέδαση/ψυχαγωγία
- Ξένες γλώσσες, Η/Υ
- Δαπάνες φοίτησης
- Προσωπικά έξοδα
- Μετακινήσεις

Πίνακας 3.12 Συγκεντρωτικός πίνακας πέντε σημείων Q12

	1	2	3	4	5	6	7
Min.	1	1	1	1	1	1	1
1st Qu.	1	2	5	3	3	3	3
Median	1	3	6	8	7	8	7
3rd Qu.	2	4	7	9	8	9	8
Max.	7	7	7	7	7	7	7

Διάγραμμα 3.1 Ιεράρχηση περικοπών λόγω οικονομικής κρίσης

Συμπέρασμα: Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει πως η μεταβλητή που αφορά στη διασκέδαση και την ψυχαγωγία των φοιτητών έχει τη μεγαλύτερη διάμεσο (6). Αυτό συνεπάγεται ότι οι μισοί φοιτητές ιεράρχησαν τη συγκεκριμένη επιλογή με 6 και 7, ενώ οι άλλοι μισοί την κατέταξαν από 6 και κάτω. Επιπλέον, η τιμή του $Q_1 = 5$ στην ίδια επιλογή δείχνει ότι το 75% των φοιτητών ιεράρχησε τη συγκεκριμένη επιλογή με 5 και πάνω και μόλις το 25% από 5 και κάτω. Ακολούθως, την αμέσως μεγαλύτερη διάμεσο έχουν οι μεταβλητές που αφορούν στις ξένες γλώσσες, την εκμάθηση Η/Υ και λοιπών δεξιοτήτων (5), καθώς και στα προσωπικά έξοδα εντός του πανεπιστημιακού χώρου (5). Αυτό συνεπάγεται ότι οι μισοί φοιτητές ιεράρχησαν τις επιλογές αυτές με 5-7, ενώ οι υπόλοιποι τις κατέταξαν από 5 και κάτω. Η τιμή του $Q_1=3$ δείχνει ότι το 75% των φοιτητών ιεράρχησε τις συγκεκριμένες επιλογές με 3 και πάνω και μόλις το 25% από 3 και κάτω.

Q13: Ποια είναι η κύρια πηγή οικονομικής στήριξης κατά τη διάρκεια των σπουδών;

Πίνακας 3.13 Κύρια πηγή οικονομικής στήριξης των φοιτητών

	Συχνότητα	Ποσοστό
Οικογένεια	72	0.81
Εργασία	17	0.19

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q13.counts

X-squared = 33.989, df = 1, p-value = 5.543e-09

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 72 φοιτητές απάντησαν ότι την κύρια πηγή οικονομικής στήριξης κατά τη διάρκεια των σπουδών τους αποτελεί η οικογένεια (ποσοστό 0.81), ενώ οι 17 υποστήριξαν ότι βασίζονται οικονομικά στην εργασία τους (0.19). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $5.543e-09 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, οι περισσότεροι φοιτητές στηρίζονται οικονομικά στην οικογένειά τους.

Q14: Ποιο είναι κατά προσέγγιση το ύψος των συνολικών μηνιαίων σας εξόδων;

Πίνακας 3.14 Ύψος μηνιαίων εξόδων

Μηνιαία έξοδα	Συχνότητα	Ποσοστό
< 200 €	45	0.5
201~400 €	25	0.28
401~600 €	6	0.07
601~800 €	8	0.09
801~1.000 €	5	0.06

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q14.counts

X-squared = 66.899, df = 4, p-value = 1.024e-13

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 45 φοιτητές δήλωσαν ότι τα μηνιαία τους έξοδα δεν ξεπερνούν τα 200€ (ποσοστό 0.50), οι 25 ότι δεν ξεπερνούν τα 400€ (0.28), οι 6 τα 600€ (0.07) και οι 8 τα 800€ (0.09). Επίσης, 5 φοιτητές υποστήριξαν ότι χρειάζονται από 800€ έως 1.000€ κάθε μήνα (0.06). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $1.024e-13 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών ξοδεύει έως 200€ σε μηνιαία βάση.

Q15: Δεδομένης της οικονομικής κρίσης ποιο θα ήταν το ικανοποιητικό συνολικό ύψος μηνιαίων εξόδων για τη χωρίς προβλήματα φοίτησή σας στο πανεπιστήμιο;

Πίνακας 3.15 Επιθυμητό ύψος μηνιαίων εξόδων

Μηνιαία έξοδα	Συχνότητα	Ποσοστό
< 200 €	28	0.32
201~400 €	28	0.32
401~600 €	13	0.15
601~800 €	12	0.14
801~1.000 €	4	0.04
1.001 < €	3	0.03

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q15.counts

X-squared = 41.955, df = 5, p-value = 6.016e-08

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησαν οι 88 φοιτητές, από τους οποίους οι 28 θεωρούν ότι το ικανοποιητικό ποσό για τη χωρίς προβλήματα φοίτησή τους στο πανεπιστήμιο θα ήταν 200€ (ποσοστό 0.32). Παράλληλα 28 φοιτητές δήλωσαν ότι χρειάζονται από 200€ έως 400€ (0.32). Επιπλέον, 13 φοιτητές θα επιθυμούσαν ποσό από 401€ έως 600€ (0.15), 12 φοιτητές από 601€ έως 800€ (0.14) και 4 φοιτητές από 801 έως 1.000€ (0.04). Τέλος, 3 φοιτητές θεωρούν ικανοποιητικό το ποσό άνω των 1.000€ (0.03). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $6.016e-08 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, οι περισσότεροι φοιτητές θεωρούν ικανοποιητικό ποσό έως 400€ για τα συνολικά μηνιαία τους έξοδα.

Q16: Ποια είναι η πιο αντιπροσωπευτική για εσάς επίπτωση της οικονομικής κρίσης, η οποία χαρακτηρίζει την ακαδημαϊκή σας καθημερινότητα;

Πίνακας 3.16 Οι επιπτώσεις της κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα

Επιπτώσεις	Συχνότητα	Ποσοστό
Μείωση παρακολούθησης μαθημάτων	9	0.1
Αύξηση διάρκειας σπουδών	20	0.23
Καμία	42	0.48
Και οι δύο παραπάνω επιπτώσεις	17	0.19

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q16.counts

X-squared = 27.182, df = 3, p-value = 5.393e-06

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησαν οι 88 φοιτητές, από τους οποίους οι 9 πιστεύουν πως εξαιτίας της οικονομικής κρίσης έχουν μειωθεί οι ώρες παρακολούθησης μαθημάτων (ποσοστό 0.10), οι 20 ότι έχει αυξηθεί η διάρκεια σπουδών (0.23), 42 φοιτητές θεωρούν ότι καμία επίπτωση από τις προηγούμενες δεν έχει επηρεάσει την ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα (0.48), ενώ οι 17 πιστεύουν ότι και οι δύο επιπτώσεις έχουν επιδράσει σ' αυτή (0.19). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $5.393e-06 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των τεσσάρων απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών ισχυρίζεται ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει τις ώρες παρακολούθησης των μαθημάτων και τη διάρκεια σπουδών.

Q17: Η αύξηση της ανεργίας και η δυσκολία για επαγγελματική αποκατάσταση αποτελούν αφορμή για παράταση ή για έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών σας;

Πίνακας 3.17 Η επίδραση της ανεργίας στις σπουδές

	Συχνότητα	Ποσοστό
Παράταση σπουδών λόγω εργασίας	36	0.4
Έγκαιρη ολοκλήρωση σπουδών	53	0.6

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q17.counts

X-squared = 3.2472, df = 1, p-value = 0.07155

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών, οι 36 θεωρούν ότι η αύξηση της ανεργίας οδηγεί σε παράταση των σπουδών λόγω αναγκαστικής εργασίας (ποσοστό 0.40), ενώ οι 53 ισχυρίζονται ότι οδηγεί σε έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών με σκοπό την αναζήτηση εργασίας (0.60). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.07155 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των δύο απόψεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών υποστηρίζει πως η δυσκολία για επαγγελματική αποκατάσταση αποτελεί αφορμή για έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών τους, ώστε να επιτευχθεί η άμεση απορρόφησή τους στην αγορά εργασίας.

Q18: Ως επακόλουθο της οικονομικής κρίσης αισθάνεστε αβεβαιότητα περισσότερο όσον αφορά στην καθημερινή διαβίωση ή την επαγγελματική σας αποκατάσταση;

Πίνακας 3.18 Η αβεβαιότητα ως επακόλουθο της οικονομικής κρίσης

Αβεβαιότητα	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθημερινή διαβίωση	20	0.22
Επαγγελματική αποκατάσταση	69	0.78

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

```
Chi-squared test for given probabilities
```

```
data: q18.counts
```

```
X-squared = 26.978, df = 1, p-value = 2.058e-07
```

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 20 φοιτητές υποστήριξαν ότι νιώθουν αβεβαιότητα περισσότερο όσον αφορά στην καθημερινή τους διαβίωση (ποσοστό 0.22), ενώ οι 69 όσον αφορά στην επαγγελματική τους αποκατάσταση (0.78). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $2.058e-07 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των δύο επιλογών. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών αισθάνεται αβεβαιότητα περισσότερο όσον αφορά στην επαγγελματική του αποκατάσταση.

Q19: Εξαιτίας της αβεβαιότητας αυτής θεωρείτε ότι έχει επηρεαστεί η διάθεσή σας για την τακτική παρουσία σας στις παραδόσεις και στις εξετάσεις των μαθημάτων;

Πίνακας 3.19 Η επίδραση της κρίσης στη φοιτητική διάθεση

Επιρροή στη διάθεση	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	29	0.33
Μέτρια	41	0.46
Πολύ	19	0.21

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q19.counts

X-squared = 8.1798, df = 2, p-value = 0.01674

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 29 φοιτητές απάντησαν ότι δεν έχει επηρεαστεί καθόλου η διάθεσή τους για την τακτική τους παρουσία στις παραδόσεις και τις εξετάσεις των μαθημάτων εξαιτίας της οικονομικής κρίσης (ποσοστό 0.33), οι 41 έχουν επηρεαστεί σε γενικές γραμμές (0.46), ενώ στους 19 η οικονομική αβεβαιότητα έχει ασκήσει μεγάλη επιρροή (0.21). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.01674 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των τριών απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, η διάθεση του μεγαλύτερου ποσοστού των φοιτητών έχει γενικά επηρεαστεί σχετικά με τη συμμετοχή του στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες.

Q20: Θεωρείτε ότι η οικονομική κρίση έχει επιδράσει αρνητικά στη φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου;

Πίνακας 3.20 Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα

	Συχνότητα	Ποσοστό
Καθόλου	2	0.03
Λίγο	18	0.2
Αρκετά	43	0.49
Πολύ	25	0.28

Ελεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q20.counts

X-squared = 39.364, df = 3, p-value = 1.454e-08

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησαν οι 88 φοιτητές, από τους οποίους οι 2 θεωρούν ότι η φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου δεν έχει επηρεαστεί καθόλου από την οικονομική κρίση (ποσοστό 0.03), οι 18 ότι έχει επηρεαστεί λίγο (0.20), οι 43 ότι η οικονομική κρίση έχει επιδράσει αρνητικά σε αρκετά μεγάλο ποσοστό στη φοιτητική μέριμνα (0,49), ενώ οι 25 πιστεύουν ότι έχει επηρεαστεί πολύ (0.28). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $1.454e-08 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των τεσσάρων απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών θεωρεί πως η φοιτητική μέριμνα του πανεπιστημίου έχει επηρεαστεί αρκετά εξαιτίας της οικονομικής κρίσης.

Q21: Ποια από τις ακόλουθες προτάσεις θεωρείτε πιο σημαντική για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής καθημερινότητας;

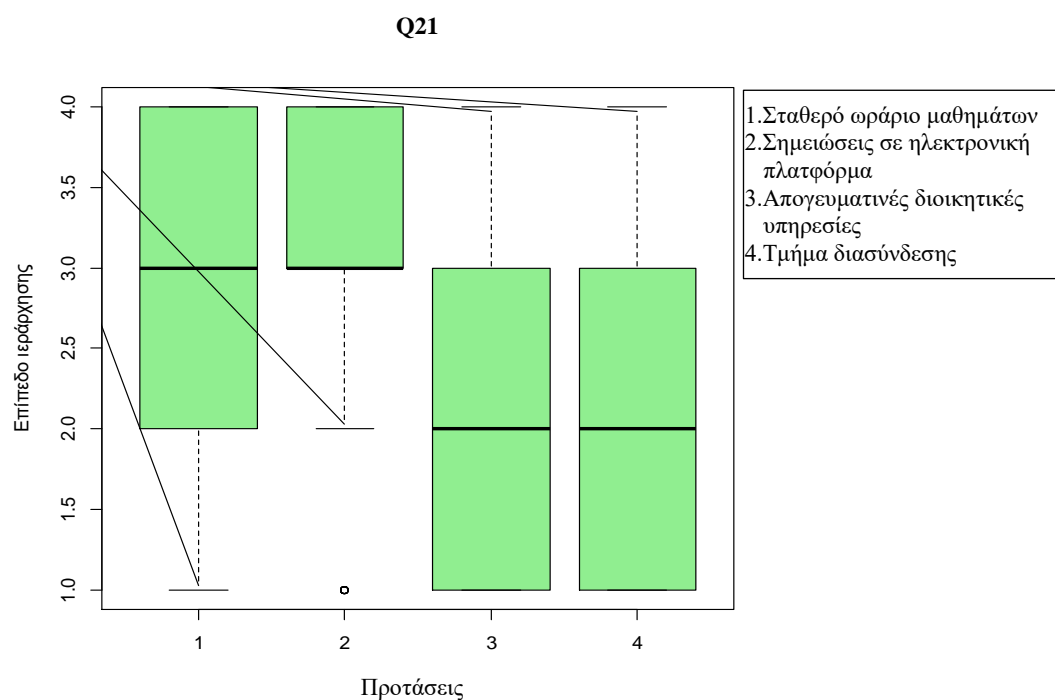
Στην ερώτηση 21 ζητήθηκε από τους φοιτητές να ιεραρχήσουν προτάσεις για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής τους καθημερινότητας. Οι φοιτητές κλήθηκαν να ιεραρχήσουν τις ακόλουθες προτάσεις:

- Σταθερό ωράριο μαθημάτων (πρωινό ή απογευματινό).
- Σημειώσεις σε ηλεκτρονική πλατφόρμα.
- Λειτουργία των διοικητικών υπηρεσιών τις απογευματινές ώρες.
- Τμήμα διασύνδεσης-επαγγελματικής αποκατάστασης.

Πίνακας 3.21 Συγκεντρωτικός πίνακας πέντε σημείων Q21

	1	2	3	4
Min	1	1	1	1
1st Qu	2	3	1	4
Median	3	3	2	2
3rd Qu	4	4	3	3
Max	4	4	4	4

Διάγραμμα 3.2 Ιεράρχηση προτάσεων για την ακαδημαϊκή καθημερινότητα

Συμπέρασμα: Από τα παραπάνω δεδομένα προκύπτει το συμπέρασμα πως οι μεταβλητές που αφορούν στο σταθερό ωράριο μαθημάτων, καθώς και στις σημειώσεις σε ηλεκτρονική πλατφόρμα έχουν τη μεγαλύτερη διάμεσο (3). Αυτό συνεπάγεται ότι οι μισοί φοιτητές ιεράρχησαν τη συγκεκριμένη επιλογή με 3 και 4, ενώ οι άλλοι μισοί την κατέταξαν από 3 και κάτω. Επιπλέον, η πρώτη επιλογή έχει μεγαλύτερο ενδοτεταρτημοριακό εύρος ($Q_3 - Q_1 = 2$) από τη δεύτερη επιλογή ($Q_3 - Q_1 = 1$). Το αποτέλεσμα αυτό υποδεικνύει ότι η διασπορά των απαντήσεων είναι υψηλότερη για την επιλογή 1 από ότι είναι για την επιλογή 2.

Q22: Δεδομένης της απορρύθμισης του σύγχρονου εργασιακού περιβάλλοντος, θα επαναπροσδιορίζατε το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών σας προκειμένου να διευκολυνθείτε στην εύρεση εργασίας;

Πίνακας 3.22 Επαναπροσδιορισμός γνωστικού αντικειμένου

Επαναπροσδιορισμός σπουδών	Συχνότητα	Ποσοστό
Ναι	55	0.62
Όχι	33	0.38

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q22.counts

X-squared = 5.5, df = 1, p-value = 0.01902

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων απάντησαν 88 φοιτητές, από τους οποίους οι 55 δήλωσαν ότι θα άλλαζαν το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών τους προκειμένου να αποκατασταθούν επαγγελματικά (ποσοστό 0.62), ενώ οι 33 έδωσαν αρνητική απάντηση (0.38). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $0.01902 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των θετικών και των αρνητικών απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών θα επαναπροσδιόριζε το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών του προκειμένου να διευκολυνθεί στην εύρεση εργασίας.

Q23: Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης σκέφτεστε να επιδιώξετε ένα δεύτερο πτυχίο, μεταπτυχιακές σπουδές ή παράλληλη εκμάθηση πρακτικών δεξιοτήτων;

Πίνακας 3.23 Επιπρόσθετες σπουδές

	Συχνότητα	Ποσοστό
Δεύτερο πτυχίο	8	0.09
Μεταπτυχιακές σπουδές	71	0.8
Πρακτικές δεξιότητες	10	0.11

Έλεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q23.counts

X-squared = 86.449, df = 2, p-value < 2.2e-16

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων, οι 8 φοιτητές απάντησαν ότι σκέφτονται να επιδιώξουν ένα δεύτερο πτυχίο (ποσοστό 0.09), οι 71 να πραγματοποιήσουν μεταπτυχιακές σπουδές (0.8) και οι 10 να προβούν στην παράλληλη εκμάθηση πρακτικών δεξιοτήτων (0.11). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $2.2e-16 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των τριών απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το ποσοστό των φοιτητών οι οποίοι σκέφτονται να επιδιώξουν μεταπτυχιακές σπουδές είναι σημαντικά μεγαλύτερο από το ποσοστό των φοιτητών που σκέφτονται να πάρουν ένα δεύτερο πτυχίο ή να μάθουν κάποια πρακτική δεξιότητα.

Q24: Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης σκέφτεστε να μεταναστεύσετε;

Πίνακας 3.24 Ενδεχόμενο μετανάστευσης

Λόγοι μετανάστευσης	Συχνότητα	Ποσοστό
Σπουδές	4	0.05
Εργασία	11	0.12
Και τα δύο	36	0.4
Δε σκέφτομαι να μεταναστεύσω	38	0.43

Ελεγχος ισοκατανομής ποσοστών:

Chi-squared test for given probabilities

data: q24.counts

X-squared = 40.303, df = 3, p-value = 9.189e-09

Συμπέρασμα: Από το σύνολο των ερωτηθέντων φοιτητών, οι 4 απάντησαν ότι σκέφτονται να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό για να συνεχίσουν τις σπουδές τους (ποσοστό 0.05), οι 11 προκειμένου να βρουν πιο εύκολα εργασία (0.12), οι 36 και για τις δύο προοπτικές (0.40), ενώ οι 38 δε σκέφτονται να φύγουν από την Ελλάδα (0.43). Ελέγχοντας την κατανομή των ποσοστών παρατηρείται ότι το p-value είναι $9.189e-09 < 0.05$, γεγονός που αποδεικνύει ότι υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των ποσοστών εμφάνισης των τεσσάρων απαντήσεων. Η διαπίστωση αυτή υποδεικνύει ότι στον πληθυσμό, το ποσοστό των φοιτητών που σκοπεύουν να μεταναστεύσουν στο εξωτερικό είναι αρκετά περισσότεροι (εκτίμηση 57%) συγκριτικά με εκείνους, οι οποίοι δεν προτίθενται να φύγουν από την Ελλάδα (43%).

Συμπεράσματα μονομεταβλητής ανάλυσης

Ο αριθμός του δείγματος που κλήθηκε να απαντήσει στις ερωτήσεις ανέρχεται στους 89 φοιτητές, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό είναι γυναίκες (76%). Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων φοιτητών κυμαίνεται από 18 έως 22 ετών και η οικογένειά τους διαμένει στην Αθήνα. Επιπροσθέτως, η πλειοψηφία των φοιτητών (67%) δεν έχει άλλα αδέρφια τα οποία φοιτούν παράλληλα σε κάποιο ακαδημαϊκό ίδρυμα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών (81%) δηλώνει πως η κύρια πηγή οικονομικής στήριξης παραμένει η οικογένεια κατά τη διάρκεια των σπουδών τους, ενώ μόλις το 19% υποστηρίζει ότι βασίζεται στην εργασία του για την κάλυψη των αναγκών του. Το ποσοστό αυτό κρίνεται δυσανάλογο αν αναλογιστεί κανείς πως οι μισοί φοιτητές δηλώνουν πως εργάζονται παράλληλα με τις σπουδές τους (50%).

Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών (58%) δηλώνει ότι έχει επηρεαστεί αρκετά από την οικονομική κρίση, ενώ το 42% παραδέχεται πως η επίδραση της κρίσης στο βιοτικό του επίπεδο είναι μεγάλη. Ως φυσικό επακόλουθο, οι φοιτητές παραδέχονται ότι χρειάστηκε να προβούν σε περικοπές των μηνιαίων τους εξόδων, κυρίως όσον αφορά στα προσωπικά τους έξοδα καθώς και τις ψυχαγωγικές τους δραστηριότητες. Σε αρκετές περιπτώσεις χρειάστηκε να γίνουν περικοπές στις δαπάνες φοίτησης, στις μετακινήσεις, ακόμη και σε είδη πρώτης ανάγκης. Αυτό συνεπάγεται γενικότερη μείωση των συνολικών μηνιαίων εξόδων των φοιτητών, εκ των οποίων το 50% υποστήριξε ότι τα συνολικά του έξοδα δεν υπερβαίνουν το ποσό των 200€ μηνιαίως. Ιδιαίτερης σημασίας κρίνεται το γεγονός ότι το 32% των φοιτητών δηλώνει πως είναι ικανοποιημένο από το ποσό αυτό και ότι μπορεί να καλύψει τις ανάγκες του. Αναμφίβολα, η προαναφερθείσα άποψη καταδεικνύει την ωριμότητα των σημερινών φοιτητών, οι οποίοι εμφανίζονται περισσότερο προσαρμοστικοί και κατανοούν την αδυναμία της οικογένειας να τους προσφέρει επιπρόσθετη χρηματική ενίσχυση, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από το μεγάλο ποσοστό των εργαζόμενων φοιτητών. Ωστόσο, ακόμη ένα 32% των ερωτηθέντων επισημαίνει ότι για την απρόσκοπτη φοίτησή του στο πανεπιστήμιο είναι επαρκές ένα ποσό μέχρι 400€. Σημειώνεται ότι μικρότερα είναι τα ποσοστά των φοιτητών που ισχυρίστηκαν ότι θα ήταν ικανοποιημένοι με περισσότερα χρήματα.

Επιπροσθέτως, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών (52%) τονίζει ότι έχει επηρεαστεί τόσο όσον αφορά στην παρακολούθηση των μαθημάτων, όσο και στην αύξηση της διάρκειας των σπουδών, κυρίως λόγω παράλληλης εργασίας, σε αντίθεση

με το 48% το οποίο δηλώνει ότι δεν έχει παρατηρήσει καμία μεταβολή στην ακαδημαϊκή του καθημερινότητα. Επιπλέον, η πλειοψηφία των φοιτητών (78%) αισθάνεται αβεβαιότητα περισσότερο όσον αφορά στην επαγγελματική της αποκατάσταση παρά στην καθημερινή διαβίωση (22%). Συνεπώς, οι περισσότεροι φοιτητές επιδιώκουν την έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών τους (60%), ώστε να εισέλθουν όσο το δυνατόν γρηγορότερα στην αγορά εργασίας. Αντιθέτως, μικρότερο ποσοστό φοιτητών δηλώνει ότι έχει αναγκαστικά παρατείνει τις σπουδές του (40%) λόγω αναγκαστικής, για βιοποριστικούς λόγους, εργασίας. Δεδομένης της αβεβαιότητας αυτής παρατηρείται έλλειψη διάθεσης τόσο για παρακολούθηση των διαλέξεων όσο και για συμμετοχή των φοιτητών στις εξετάσεις (46%). Σημειώνεται όμως κι ένα ποσοστό φοιτητών (33%), το οποίο δε θεωρεί ότι έχει επηρεαστεί η διάθεσή του από την αβεβαιότητα που προκαλεί η οικονομική κρίση.

Αποτελεί σύνηθες φαινόμενο οι υποψήφιοι φοιτητές να επιλέγουν σχολές κοντά στον τόπο κατοικίας τους, αντί να διεκδικούν την είσοδό τους σε ακαδημαϊκά τμήματα στα οποία, αν και έχουν συγκεντρώσει τα απαραίτητα μόρια, αδυνατούν να φοιτήσουν εξαιτίας του αυξημένου κόστους ζωής που συνεπάγεται η φοιτητική ζωή σε άλλη πόλη. Αξίζει να αναφερθεί ότι ένα αξιόλογο ποσοστό φοιτητών (36%) δηλώνει ότι θα επέλεγε κάποιο άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών υπό την προϋπόθεση ότι είχε συγκεντρώσει τα απαραίτητα μόρια και είχε και την οικονομική δυνατότητα για τη φοίτησή του σ' αυτό. Είναι λοιπόν προφανές ότι καθοριστικό κριτήριο για την επιλογή πανεπιστημιακής σχολής συνιστά η εγγύτητά της με τον τόπο της οικογενειακής κατοικίας.

Είναι σκόπιμο, επίσης, να αναφερθεί ότι η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (77%) παρατήρησε τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου. Συγκεκριμένα, το 49% πιστεύει ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αρκετά όσα θέματα σχετίζονται με τη σίτιση, τη στέγαση και την υγειονομική περίθαλψη των φοιτητών, ενώ το 28% τονίζει ότι η αρνητική επιρροή της κρίσης είναι μεγάλη.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι εργαζόμενοι φοιτητές, οι οποίοι δήλωσαν ότι η συμμετοχή τους στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες επηρεάζεται από τις ώρες εργασίας τους, προτείνοντας παράλληλα λύσεις για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής τους καθημερινότητας, όπως την καθιέρωση σταθερού ωραρίου προγραμμάτων, τη δυνατότητα σημειώσεων σε ηλεκτρονική πλατφόρμα, καθώς και την επιπλέον λειτουργία των διοικητικών υπηρεσιών κατά τις απογευματινές ώρες.

Αξίζει ακόμη να επισημανθεί ότι δεδομένης της απορρύθμισης του σύγχρονου εργασιακού περιβάλλοντος, το οποίο χαρακτηρίζεται από αύξηση της ανεργίας, ένα μεγάλο ποσοστό φοιτητών (62%) θα επιθυμούσε να επαναπροσδιορίσει το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών του προκειμένου να καταστεί πιο ανταγωνιστικό στην αγορά εργασίας. Σε μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση το 80% των ερωτηθέντων σκέφτεται να επιδιώξει μεταπτυχιακές σπουδές, ενώ πολύ μικρότερο ποσοστό αποσκοπεί σε ένα δεύτερο πτυχίο (9%) ή παράλληλη εκμάθηση πρακτικών δεξιοτήτων (11%).

Τέλος, αναφορικά με το ενδεχόμενο μετανάστευσης τα ποσοστά των απαντήσεων παρουσιάζουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον. Αν και οι φοιτητές που θα επέλεγαν το εξωτερικό μόνο για σπουδές καλύπτουν ένα πολύ μικρό ποσοστό (0.05%), όπως εξάλλου και εκείνοι οι οποίοι θα μετανάστευαν μόνο για εύρεση εργασίας (12%), παρόλα αυτά μεγάλο εμφανίζεται το ποσοστό των ερωτηθέντων που επιλέγει και τις δύο προαναφερθείσες προοπτικές. Σε αυτό το σημείο τα ποσοστά των φοιτητών εμφανίζονται ισοκατανεμημένα. Επεξηγηματικά αναφέρεται ότι το 40% θα επέλεγε το εξωτερικό τόσο για σπουδές όσο και για επαγγελματική αποκατάσταση, ενώ το 43% δηλώνει ότι δε σκέφτεται το ενδεχόμενο μετανάστευσης, γεγονός που χρήζει ιδιαίτερης αναφοράς.

Τα προαναφερόμενα συμπεράσματα προέκυψαν από την καταμέτρηση των απαντήσεων των ερωτηματολογίων και τον υπολογισμό τους. Σκοπός ήταν να παρουσιαστούν αναλυτικά τα αποτελέσματα, μέσω των οποίων αναδεικνύεται το μέγεθος της επίδρασης της κρίσης στους προπτυχιακούς φοιτητές αναφορικά με τις αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης, στην ποιότητα της φοιτητικής μέριμνας, καθώς και στα εμπόδια φοίτησης.

3.2 Αποτελέσματα ανάλυσης συσχετίσεων

Στην παρούσα ενότητα διερευνώνται πιθανές συσχετίσεις μεταξύ των κατηγορικών μεταβλητών της έρευνας. Αναζητούνται, δηλαδή, σχέσεις εξάρτησης που πιθανώς προκύπτουν από τις απαντήσεις των ερωτώμενων, ώστε να εξαχθούν συμπεράσματα για τις απόψεις του δείγματος και τον τρόπο με τον οποίο αυτές αλληλοεπηρεάζονται. Για την ανάδειξη των συσχετίσεων εφαρμόστηκε ο στατιστικός έλεγχος χ^2 στα δεδομένα της έρευνας, ο οποίος πραγματοποιήθηκε στο προγραμματιστικό περιβάλλον της R. Ο κώδικας των συσχετίσεων παρατίθεται στο Παράρτημα III.

Επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με το ενδεχόμενο μετανάστευσης (Q11-Q24)

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η συγκριτική ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερωτήσεων 11 και 24. Συγκεκριμένα, στην ερώτηση 11 σχετικά με το ενδεχόμενο επιλογής άλλου ακαδημαϊκού τμήματος εκτός Αθηνών τα ποσοστά μοιράζονται, με το 36% των ερωτηθέντων φοιτητών να απαντά ότι θα επέλεγε άλλο τμήμα, αν είχε την οικονομική δυνατότητα, ενώ το 64% έδωσε αρνητική απάντηση. Παράλληλα, από τα αποτελέσματα της ερώτησης 24 προκύπτει ότι το 57% θα επέλεγε το εξωτερικό είτε για σπουδές είτε για επαγγελματική αποκατάσταση είτε και για τα δύο, ενώ το 43% δηλώνει ότι δε σκέφτεται το ενδεχόμενο μετανάστευσης.

Πίνακας 3.25 Σχέση επιλογής άλλου τμήματος και πιθανής μετανάστευσης

Σκοπός μετανάστευσης	Επιλογή άλλου τμήματος	
	Ναι	Όχι
Για σπουδές	0.00	0.07
Για εργασία	0.16	0.11
Και για τα δύο	0.62	0.28
Δε σκέφτομαι να μεταναστεύσω	0.22	0.54

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.01$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.25). Από τους φοιτητές που θα επέλεγαν άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών, αν είχαν την οικονομική δυνατότητα και τα απαραίτητα μόρια, η συντριπτική πλειοψηφία (78%) δηλώνει ότι σκοπεύει να φύγει στο εξωτερικό είτε για σπουδές είτε για εργασία είτε και για τα δύο. Αντίθετα, από τους φοιτητές που δε θα άλλαζαν τμήμα, μόλις το 46% σκοπεύει να μεταναστεύσει. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=1\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q11-Q24

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q11 Επιλογή τμήματος	Q24 Μετανάστευση	7.5747	1	0.005919

Ο καθορισμός του ύψους των μηνιαίων εξόδων των φοιτητών σε σχέση με την επαγγελματική τους κατάσταση κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 (Q7-Q14)

Οι απαντήσεις της ερώτησης 7 κατέδειξαν ότι οι μισοί φοιτητές (50%) εργάστηκαν κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2016-2017, σε αντίθεση με τους υπόλοιπους. Ακολούθως, στην ερώτηση 14 αναφορικά με το ύψος των μηνιαίων εξόδων, από το σύνολο των ερωτηθέντων οι μισοί (50%) απάντησαν ότι τα μηνιαία τους έξοδα δεν ξεπερνούν τα 200 €, το 28% ότι χρειάζεται έως 400€, ενώ οι υπόλοιποι (22%) δήλωσαν μεγαλύτερα ποσά.

Πίνακας 3.26 Σχέση ύψους μηνιαίων εξόδων και επαγγελματικής κατάστασης

Μηνιαία έξοδα	Εργαζόμενοι	Μη εργαζόμενοι
Έως 200€	0.45	0.56
201~400€	0.23	0.33
401~600€	0.09	0.04
601~800€	0.14	0.04
801~1.000€	0.09	0.02

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.1$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.26). Συγκεκριμένα, από τους φοιτητές που δεν εργάζονται η συντριπτική πλειοψηφία (93%) δηλώνει ότι τα μηνιαία έξοδα δεν ξεπερνούν το ποσό των 400€. Παράλληλα, από τους εργαζόμενους φοιτητές, το 77% υποστηρίζει ότι δεν ξοδεύει περισσότερα χρήματα. Η διαφορά αυτή κρίνεται οριακά στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=10\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q7-Q14

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q7 Εργασία	Q14 Μηνιαία έξοδα	3.4032	1	0.06507

Ο ρόλος της εργασίας σε σχέση με την αβεβαιότητα της επαγγελματικής αποκατάστασης την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Q8-Q18)

Από το σύνολο των απαντήσεων στην ερώτηση 8 προκύπτει ότι για ποσοστό 69% των ερωτηθέντων η εργασία αντιπροσωπεύει τον τρόπο βελτίωσης της ζωής και ανάπτυξης της προσωπικότητας, ενώ μόνο για το 31% η εργασία αποτελεί τον τρόπο κάλυψης των βασικών αναγκών του ατόμου. Επιπλέον, στην ερώτηση 18 ποσοστό 78% απάντησε ότι νιώθει αβεβαιότητα για την επαγγελματική αποκατάσταση και μόνο το 22% για την καθημερινή διαβίωση.

Πίνακας 3.27 Σχέση σκοπού εργασίας και επαγγελματικής αβεβαιότητας

Σκοπός εργασίας	Αβεβαιότητα	
	Καθημερινή διαβίωση	Επαγγελματική αποκατάσταση
Κάλυψη βασικών αναγκών	0.36	0.64
Βελτίωση ζωής	0.16	0.84

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.1$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.27). Συγκεκριμένα, από τους φοιτητές που θεωρούν ότι η εργασία συντελεί τόσο στη βελτίωση της ζωής όσο και την ανάπτυξη της προσωπικότητας, η πλειοψηφία (84%) αισθάνεται αβεβαιότητα για την επαγγελματική της αποκατάσταση. Το αντίστοιχο ποσοστό για τους φοιτητές που θεωρούν την εργασία ως τρόπο κάλυψης των βασικών τους αναγκών είναι 64%. Η διαφορά αυτή κρίνεται οριακά στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=10\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q8-Q18

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q8 Σκοπός εργασίας	Q18 Αβεβαιότητα	3.0778	1	0.07937

Ο βαθμός επίδρασης της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα σε σχέση με τον τόπο οικογενειακής κατοικίας (Q6 – Q20)

Οι απαντήσεις στην έκτη ερώτηση καταδεικνύουν το ποσοστό των φοιτητών των οποίων η οικογένεια κατοικεί στην Αθήνα (75%) κι εκείνων που ο τόπος κατοικίας της οικογένειάς τους βρίσκεται εκτός Αθηνών (25%). Επιπλέον, σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτηθέντων στην ερώτηση 20, το 77% θεωρεί ότι η οικονομική κρίση έχει επιδράσει αρνητικά σε μεγάλο βαθμό στη φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου, ενώ το 23% πιστεύει ότι η επίδραση της κρίσης είναι μικρή.

Πίνακας 3.28 Σχέση τόπου προέλευσης και επίδρασης της κρίσης στη φοιτητική μέριμνα

Βαθμός επίδρασης της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα	Τόπος οικογενειακής κατοικίας	
	Αθήνα	Εκτός Αθηνών
Καθόλου	0.03	0
Λίγο	0.26	0.05
Αρκετά	0.42	0.68
Πολύ	0.29	0.27

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.28). Οι φοιτητές με τόπο οικογενειακής κατοικίας την Αθήνα υποστήριξαν σε μεγάλο ποσοστό (71%) ότι η φοιτητική μέριμνα έχει επηρεαστεί από την οικονομική κρίση. Αντίστοιχα, από τους φοιτητές οι οποίοι απάντησαν ότι η οικογένειά τους μένει εκτός Αθηνών, η συντριπτική πλειοψηφία (96%) θεωρεί επίσης ότι η φοιτητική μέριμνα του πανεπιστημίου έχει επηρεαστεί αρνητικά. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=5\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q6-Q20

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q6 Οικογενειακή κατοικία	Q20 Φοιτητική μέριμνα	4.2275	1	0.03978

Η επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη διάθεση των φοιτητών (Q11 – Q19)

Από την ερώτηση 11 προέκυψε ότι το 36% των φοιτητών θα επέλεγε άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών αν είχε την οικονομική δυνατότητα, ενώ το 64% δε σκέφτεται το ενδεχόμενο επιλογής άλλου τμήματος. Παράλληλα, από τις απαντήσεις στην ερώτηση 19 προκύπτει ότι η διάθεση του 21% των φοιτητών έχει επηρεαστεί πολύ από την οικονομική κρίση, γεγονός που επηρεάζει τη συμμετοχή του στις παραδόσεις των μαθημάτων και τις εξετάσεις. Ακολούθως, μέτρια επιρροή έχει δεχθεί το 46%, ενώ το 33% των φοιτητών δηλώνει ότι δεν έχει επηρεαστεί καθόλου.

Πίνακας 3.29 Σχέση επίδρασης στη διάθεση και επιλογής άλλου τμήματος

Επίδραση στη διάθεση των φοιτητών	Επιλογή άλλου τμήματος	
	Ναι	Όχι
Καθόλου	0.16	0.42
Μέτρια	0.53	0.42
Πολύ	0.31	0.16

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.29). Από το σύνολο των φοιτητών, οι οποίοι δε θα επέλεγαν κάποιο άλλο τμήμα, το 42% δηλώνει ότι δεν έχει επηρεαστεί καθόλου η διάθεσή του όσον αφορά στις ακαδημαϊκές του υποχρεώσεις και άλλο ένα 42% ότι έχει επηρεαστεί σε μέτριο βαθμό. Από τους φοιτητές εκείνους που θα διάλεγαν άλλο ακαδημαϊκό τμήμα, το 53% υποστηρίζει ότι σε γενικές γραμμές έχει επηρεαστεί η διάθεσή του, ενώ το 31% ότι έχει επηρεαστεί σημαντικά. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=5\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q11-Q19

METABΛΗΤΗ 1	METABΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q11 Επιλογή τμήματος	Q19 Διάθεση	7.2452	2	0.02671

Η πηγή οικονομικής στήριξης σε σχέση με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q13 – Q16)

Οι απαντήσεις της ερώτησης 13 μοιράζονται ανάμεσα στους φοιτητές, οι οποίοι δηλώνουν ότι κύρια πηγή οικονομικής στήριξης αποτελεί για εκείνους η οικογένεια κατά τη διάρκεια των σπουδών τους (81%) και τους φοιτητές που στηρίζονται στην εργασία τους για την κάλυψη των αναγκών τους (19%). Στην ερώτηση 16 αναφέρονται οι πιο αντιπροσωπευτικές για τους φοιτητές επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι ποσοστό 10% των φοιτητών έχει μειώσει τις ώρες παρακολούθησης, το 23% θεωρεί ότι έχει αυξηθεί η διάρκεια των σπουδών, ενώ το 19% ότι έχει υποστεί και τις δύο αυτές συνέπειες. Παρόλα αυτά το 48% υποστηρίζει ότι δεν έχει δεχθεί επιδράσεις στην ακαδημαϊκή του καθημερινότητα.

Πίνακας 3.30 Η επίδραση της οικονομικής στήριξης στις σπουδές

Επιπτώσεις	Πηγή οικονομικής στήριξης	
	Οικογένεια	Εργασία
Μείωση παρακολούθησης μαθημάτων	0.1	0.12
Αύξηση διάρκειας σπουδών	0.19	0.38
Καμία επίπτωση	0.57	0.06
Και οι δύο παραπάνω επιπτώσεις	0.14	0.44

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε, προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.01$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.30). Συγκεκριμένα, η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζόμενων φοιτητών (94%) δηλώνει ότι έχουν μειωθεί οι ώρες παρακολούθησης των μαθημάτων και συγχρόνως έχει αυξηθεί η διάρκεια σπουδών. Από την άλλη πλευρά, οι φοιτητές που στηρίζονται οικονομικά στην οικογένεια δηλώνουν σε ποσοστό 43% ότι η ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα έχει επηρεαστεί, ενώ το 57% δεν παρατηρεί καμία επίπτωση. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά πολύ σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=1\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q13-Q16

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q13 Οικονομική στήριξη	Q16 Επιπτώσεις	11.53	1	0.000685

Η πηγή της οικονομικής στήριξης σε σχέση με την επίδραση της ανεργίας στις σπουδές (Q13 – Q17)

Από τις απαντήσεις της ερώτησης 13 προκύπτει ότι το 81% των φοιτητών στηρίζεται οικονομικά στην οικογένειά του κατά τη διάρκεια των σπουδών του, ενώ μόλις το 19% δηλώνει ως πηγή οικονομικής στήριξης την εργασία του. Επίσης, στην ερώτηση 17, εξαιτίας της αύξησης της ανεργίας και της δυσκολίας για επαγγελματική αποκατάσταση, το 40% των φοιτητών έχει αναγκαστεί να παρατείνει τις σπουδές του λόγω εργασίας, ενώ το 60% επιδιώκει να τις ολοκληρώσει έγκαιρα ώστε να αποκατασταθεί επαγγελματικά.

Πίνακας 3.31 Η επίδραση της ανεργίας σε σχέση με την πηγή οικονομικής στήριξης

Επίδραση ανεργίας	Πηγή οικονομικής στήριξης	
	Οικογένεια	Εργασία
Παράταση σπουδών	0.32	0.76
Έγκαιρη ολοκλήρωση σπουδών	0.68	0.24

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.01$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.31). Τα αποτελέσματα που προέκυψαν δείχνουν ότι το 69% όσων στηρίζονται οικονομικά στην οικογένειά τους επιδιώκουν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους και στη συνέχεια να αναζητήσουν εργασία. Το αντίστοιχο ποσοστό όσων εργάζονται είναι 24%, ενώ το 76% των εργαζομένων υποστηρίζει ότι αναγκάστηκε να παρατείνει τις σπουδές του. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά πολύ σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=1\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q13-Q17

METABΛΗΤΗ 1	METABΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q13 Οικονομική στήριξη	Q17 Ανεργία και σπουδές	9.5464	1	0.002003

Η επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με την επίδραση της εργασίας στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες (Q11 – Q9)

Στην ερώτηση 11 το 36% των φοιτητών δήλωσε ότι θα διάλεγε κάποιο άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών, αν είχε την οικονομική δυνατότητα, ενώ το 64% δε σκέφτεται παρόμοιο ενδεχόμενο. Επιπλέον, οι απαντήσεις της ένατης ερώτησης μοιράζονται ανάμεσα στους φοιτητές που θεωρούν ότι οι ακαδημαϊκές τους δραστηριότητες έχουν επηρεαστεί εξαιτίας της εργασίας τους (75%) και τους φοιτητές που παραμένουν ανεπηρέαστοι (25%).

Πίνακας 3.32 Σχέση επιλογής άλλου τμήματος και εργασιακής επιρροής

Ακαδημαϊκές δραστηριότητες	Επιλογή άλλου τμήματος	
	Ναι	Όχι
Επηρεάστηκαν	0.47	0.53
Δεν επηρεάστηκαν	0.12	0.88

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.32). Σταχυολογώντας αναφέρουμε ότι από τους εργαζόμενους φοιτητές των οποίων η ακαδημαϊκή καθημερινότητα έχει επηρεαστεί, το 53% δε θα επέλεγε κάποιο άλλο τμήμα εκτός Αθηνών, ενώ από τους ανεπηρέαστους το 88% υιοθετεί την ίδια γνώμη. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=5\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q11-Q9

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q11 Επιλογή τμήματος	Q9 Εργασία και ακαδημαϊκή καθημερινότητα	4.6765	1	0.03058

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με την επιρροή στη διάθεση των φοιτητών (Q10 – Q19)

Στην ερώτηση 10 οι φοιτητές παραδέχτηκαν ότι έχει επηρεαστεί η διαβίωσή τους εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, το 42% σε μεγάλο και το 58% σε μέτριο βαθμό. Η ερώτηση 19 δίνει πληροφορίες για τα ποσοστά των φοιτητών οι οποίοι, εξαιτίας της αβεβαιότητας που προκαλεί η οικονομική κρίση, αναφέρουν ότι η επιρροή που έχουν δεχθεί στη διάθεσή τους είναι μεγάλη (21%) ή ότι έχουν επηρεαστεί σε γενικές γραμμές (46%) ή ότι δεν έχουν δεχθεί καμία επίδραση (33%).

Πίνακας 3.33 Η επίδραση της κρίσης στη διαβίωση και τη διάθεση των φοιτητών

Επιρροή στη διάθεση των φοιτητών	Επίπεδο διαβίωσης	
	Μέτρια επιρροή	Μεγάλη επιρροή
Καθόλου	0.4	0.21
Μέτρια	0.48	0.43
Πολύ	0.12	0.35

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.33). Συγκεκριμένα, οι μισοί σχεδόν φοιτητές των οποίων έχει επηρεαστεί το βιοτικό επίπεδο σε μέτριο βαθμό υποστήριξαν ότι μέτρια είναι και η επιρροή στη διάθεσή τους ώστε να ανταποκριθούν στις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις (49%). Παράλληλα, από τους φοιτητές που δήλωσαν ότι το βιοτικό τους επίπεδο έχει επηρεαστεί σημαντικά λόγω της κρίσης, το 43% δηλώνει ότι η διάθεσή του έχει επηρεαστεί επίσης σε μέτριο βαθμό. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=5\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q10-Q19

METABΛΗΤΗ 1	METABΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q10 Επίπεδο διαβίωσης	Q19 Διάθεση φοιτητών	8.0837	2	0.01757

Η πηγή οικονομικής στήριξης σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 (Q13 – Q7)

Από τις απαντήσεις της ερώτησης 13 διακρίνονται οι φοιτητές σε εκείνους που εξαρτώνται οικονομικά από την οικογένειά τους (81%) και στους εργαζόμενους φοιτητές (19%). Επιπλέον, στην ερώτηση 7 οι φοιτητές παρουσιάζονται μοιρασμένοι, με τους μισούς (50%) να δηλώνουν ότι εργάστηκαν κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017, σε αντίθεση με τους άλλους μισούς οι οποίοι απάντησαν αρνητικά.

Πίνακας 3.34 Σχέση οικονομικής στήριξης και επαγγελματικής κατάστασης

Επαγγελματική κατάσταση	Πηγή οικονομικής στήριξης	
	Οικογένεια	Εργασία
Εργαζόμενοι	0.61	0.39
Μη εργαζόμενοι	1	0

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.01$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.34). Οι φοιτητές που δεν εργάστηκαν εύλογα απάντησαν ότι στηρίζονται οικονομικά στην οικογένειά τους (100%). Από το σύνολο των εργαζόμενων φοιτητών, παρόλο που το 39% δήλωσε ότι βασίζεται στην εργασία του για την κάλυψη των αναγκών του, το 61% συνεχίζει να εξαρτάται οικονομικά από την οικογένειά του. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=1\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q13-Q7

METABΛΗΤΗ 1	METABΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q13 Οικονομική στήριξη	Q7 Εργασία	19.064	1	1.264e-05

Η επίδραση της εργασίας στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το έτος 2016-2017 (Q7 – Q9)

Με βάση τις απαντήσεις της έβδομης ερώτησης οι φοιτητές διακρίνονται σε εκείνους που εργάστηκαν κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2016-2017 (50%) και σε εκείνους που δεν απασχολήθηκαν σε κάποια εργασία (50%). Επιπροσθέτως, στην ερώτηση 9, οι φοιτητές μοιράζονται σε εκείνους που η εργασία τους επηρέασε τη συμμετοχή τους στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες (75%) και σε όσους δεν άσκησε καμία επιρροή (25%).

Πίνακας 3.35 Η επίδραση της εργασίας στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες

Επαγγελματική κατάσταση	Ακαδημαϊκές δραστηριότητες	
	Επηρέαστηκαν	Δεν επηρέαστηκαν
Εργαζόμενοι	0.91	0.09
Μη εργαζόμενοι	0.45	0.55

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε, προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.01$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.35). Από τους εργαζόμενους φοιτητές η συντριπτική πλειοψηφία (91%) παραδέχεται ότι οι ώρες εργασίας επηρεάζουν τις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις, ενώ οι μη εργαζόμενοι επηρεάζονται σε μικρότερο ποσοστό (45%). Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά πολύ σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=1\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q7-Q9

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q7 Εργασία	Q9 Εργασία και ακαδημαϊκή καθημερινότητα	13.709	1	0.0002135

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με τις επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q10 – Q16)

Από το σύνολο των απαντήσεων της ερώτησης 10 προκύπτει ότι το 58% των φοιτητών έχει επηρεαστεί σε μέτριο βαθμό από την οικονομική κρίση στο βιοτικό του επίπεδο, ενώ το 42% δηλώνει ότι έχει δεχθεί μεγάλη επιρροή. Παράλληλα, από τους φοιτητές που απάντησαν στην ερώτηση 16 αναφορικά με τις επιπτώσεις της κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα, το 10% πιστεύει πως εξαιτίας της οικονομικής κρίσης έχει μειώσει τις ώρες παρακολούθησης των μαθημάτων, το 23% ότι έχει αυξηθεί η διάρκεια των σπουδών του, το 19% δέχεται και τις δύο αυτές επιπτώσεις, ενώ το 48% θεωρεί ότι δεν έχει επηρεαστεί καθόλου η ακαδημαϊκή του καθημερινότητα.

Πίνακας 3.36 Η ακαδημαϊκή καθημερινότητα σύμφωνα με το επίπεδο διαβίωσης

Επιπτώσεις	Επίπεδο διαβίωσης	
	Μέτρια επιρροή	Μεγάλη επιρροή
Μείωση παρακολούθησης μαθημάτων	0.04	0.19
Αύξηση διάρκειας σπουδών	0.19	0.27
Καμία επίπτωση	0.63	0.27
Και οι δύο παραπάνω επιπτώσεις	0.14	0.27

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.01$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.36). Συγκεκριμένα, από τους φοιτητές που παραδέχονται ότι είναι μέτρια η επιρροή της οικονομικής κρίσης στο βιοτικό τους επίπεδο, το 63% δεν παρατηρεί επιδράσεις στην ακαδημαϊκή του καθημερινότητα. Αντιθέτως, από τους φοιτητές που έχουν επηρεαστεί πολύ από την οικονομική κρίση, το 73% δήλωσε ότι έχει δεχθεί επιδράσεις στην ακαδημαϊκή του καθημερινότητα και μόνο το 27% δεν παρατηρεί καμία επίπτωση. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά πολύ σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=1\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q10-Q16

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q10 Επίπεδο διαβίωσης	Q16 Επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα	9.5804	1	0.001967

Ο ρόλος της εργασίας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης (Q10 – Q8)

Στη δέκατη ερώτηση το 58% του συνόλου των ερωτηθέντων δήλωσε ότι η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσής του είναι μέτρια, ενώ το 42% υποστήριξε ότι η επίδραση αυτή είναι μεγάλη. Ακολούθως, στην όγδοη ερώτηση το 31% των φοιτητών απάντησε ότι η εργασία αντιπροσωπεύει τον τρόπο κάλυψης των βασικών αναγκών, ενώ το 69% τον τρόπο βελτίωσης της ζωής και ανάπτυξης της προσωπικότητας.

Πίνακας 3.37 Ο ρόλος της εργασίας σε σχέση με το επίπεδο διαβίωσης

Σκοπός εργασίας	Επίπεδο διαβίωσης	
	Μέτρια επιρροή	Μεγάλη επιρροή
Κάλυψη βασικών αναγκών	0.23	0.43
Βελτίωση ζωής	0.77	0.57

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.1$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.37). Οι φοιτητές οι οποίοι δήλωσαν ότι έχει επηρεαστεί σε μέτριο βαθμό το επίπεδο διαβίωσής τους, θεωρούν σε ποσοστό 77% ότι η εργασία αντιπροσωπεύει τον τρόπο βελτίωσης της ζωής και ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου. Σημαντικό είναι ότι και το μεγαλύτερο ποσοστό (57%) των ερωτηθέντων που παραδέχτηκαν ότι έχουν επηρεαστεί πολύ από την κρίση υιοθετούν την ίδια άποψη. Η διαφορά αυτή είναι οριακά στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=10\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q10-Q8

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q10 Επίπεδο διαβίωσης	Q8 Σκοπός εργασίας	3.1956	1	0.07384

Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 (Q10 – Q7)

Στην ερώτηση 10 οι φοιτητές δήλωσαν ότι η διαβίωσή τους έχει επηρεαστεί εξαιτίας της οικονομικής κρίσης σε μέτριο (58%) και σε μεγάλο βαθμό (42%). Χαρακτηριστικό είναι το γεγονός ότι κανένας φοιτητής δεν σημείωσε την επιλογή «Καθόλου» που υπήρχε στις επιλογές της ερώτησης. Επιπλέον, στην έβδομη ερώτηση αναφορικά με την εργασία, οι μισοί φοιτητές (50%) ισχυρίστηκαν ότι εργάστηκαν κατά το προηγούμενο ακαδημαϊκό έτος σε αντίθεση με τους άλλους μισούς οι οποίοι απάντησαν αρνητικά.

Πίνακας 3.38 Εργασία και επίπεδο διαβίωσης

Επαγγελματική κατάσταση	Επίπεδο διαβίωσης	
	Μέτρια επιρροή	Μεγάλη επιρροή
Εργαζόμενοι	0.48	0.52
Μη εργαζόμενοι	0.69	0.31

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε, προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.1$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.38). Συγκεκριμένα, το 52% των ερωτηθέντων οι οποίοι δήλωσαν ότι εργάζονται υποστηρίζει ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει πολύ το βιοτικό τους επίπεδο. Αντίστοιχα, το 31% των μη εργαζόμενων φοιτητών θεωρεί ότι έχει επίσης επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό. Η διαφορά αυτή κρίνεται οριακά στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=10\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q10-Q7

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q10 Επίπεδο διαβίωσης	Q7 Εργασία	3.2766	1	0.07027

Ο ρόλος της εργασίας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα (Q8 – Q20)

Στην όγδοη ερώτηση το 31% των φοιτητών πιστεύει ότι η εργασία αντιπροσωπεύει τον τρόπο κάλυψης των βασικών αναγκών, ενώ το 69% τον τρόπο βελτίωσης της ζωής και ανάπτυξης της προσωπικότητας. Στην ερώτηση 20, το 3% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι η φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου δεν έχει επηρεαστεί καθόλου από την οικονομική κρίση, το 20% ότι έχει επηρεαστεί λίγο, το 49% ότι η οικονομική κρίση έχει επιδράσει αρνητικά σε αρκετά μεγάλο βαθμό στη φοιτητική μέριμνα, ενώ το 28% σε πολύ μεγάλο βαθμό.

Πίνακας 3.39 Η επίδραση της εργασίας στη φοιτητική μέριμνα

Επίδρασης της κρίσης στη φοιτητική μέριμνα	Σκοπός εργασίας	
	Κάλυψη βασικών αναγκών	Βελτίωση ζωής
Καθόλου	0	0.03
Λίγο	0.07	0.26
Αρκετά	0.48	0.49
Πολύ	0.45	0.22

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε, προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.39). Μελετώντας τη συσχέτιση παρατηρούμε ότι η συντριπτική πλειοψηφία (93%) των φοιτητών που απαντούν ότι η εργασία είναι τρόπος κάλυψης των βασικών αναγκών, θεωρεί ότι η οικονομική κρίση έχει αρνητική επίδραση (απάντηση «Αρκετά» ή «Πολύ») στη φοιτητική μέριμνα του πανεπιστημίου. Από τους φοιτητές που απάντησαν ότι η εργασία αποτελεί τρόπο βελτίωσης της ζωής και ανάπτυξης της προσωπικότητας, ένα σημαντικά μικρότερο ποσοστό (70%) εκφράζει επίσης την ίδια άποψη. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=5\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q8-Q20

METABΛΗΤΗ 1	METABΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q8	Q20	4.023	1	0.04488
Σκοπός εργασίας	Φοιτητική μέριμνα			

Η επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 σε σχέση με τις επιπτώσεις της κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q7 – Q16)

Οι απαντήσεις στην ερώτηση 7 καταδεικνύουν ότι το 50% των φοιτητών είναι εργαζόμενοι. Από το σύνολο των ερωτηθέντων στην ερώτηση 16, το 10% δηλώνει πως εξαιτίας της οικονομικής κρίσης έχουν μειωθεί οι ώρες παρακολούθησης των διαλέξεων, το 23% ότι έχει αυξηθεί η διάρκεια σπουδών, το 19% πιστεύει ότι και οι δύο παραπάνω επιπτώσεις χαρακτηρίζουν την ακαδημαϊκή καθημερινότητα, ενώ το 48% δηλώνει ότι δεν υπάρχει καμία επίπτωση σ' αυτή.

Πίνακας 3.40 Οι επιπτώσεις της εργασίας στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα

Επιπτώσεις	Επαγγελματική κατάσταση	
	Εργαζόμενοι	Μη εργαζόμενοι
Μείωση παρακολούθησης μαθημάτων	0.16	0.04
Αύξηση διάρκειας σπουδών	0.26	0.2
Καμία επίπτωση	0.26	0.69
Και οι δύο παραπάνω επιπτώσεις	0.32	0.07

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.01$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.40). Αναλύοντας τη σχέση των δύο ερωτήσεων διαπιστώνεται ότι οι φοιτητές που δήλωσαν ότι δεν εργάζονται δεν παρατηρούν καμία επίπτωση στην ακαδημαϊκή τους καθημερινότητα σε ποσοστό 69%, ενώ από τους εργαζόμενους μόνο το 26% δεν έχει καμία επίπτωση με το 74% να υποστηρίζει ότι έχει επηρεαστεί όσον αφορά είτε στην παρακολούθηση των μαθημάτων, είτε στη διάρκεια των σπουδών, είτε και στα δύο. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά πολύ σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=1\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q7-Q16

METABΛΗΤΗ 1	METABΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q7 Εργασία	Q16 Επιπτώσεις	14.84	1	0.000117

Η επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη διάθεση των φοιτητών (Q7 – Q19)

Τα αποτελέσματα της έβδομης ερώτησης δείχνουν ότι οι μισοί φοιτητές (50%) εργάστηκαν κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2016-2017. Ακολούθως, στην ερώτηση 19 το 33% απάντησε ότι δεν έχει επηρεαστεί καθόλου η διάθεσή του για τακτική παρουσία στις παραδόσεις και τις εξετάσεις των μαθημάτων εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, το 46% ότι έχει επηρεαστεί σε γενικές γραμμές, ενώ το 21% ότι έχει επηρεαστεί πολύ.

Πίνακας 3.41 Η επίδραση της εργασίας στη διάθεση των φοιτητών

Επιρροή στη διάθεση των φοιτητών	Επαγγελματική κατάσταση	
	Εργαζόμενοι	Μη εργαζόμενοι
Καθόλου	0.27	0.38
Μέτρια	0.39	0.53
Πολύ	0.34	0.09

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.41). Συγκεκριμένα, τόσο το 53% των φοιτητών που δεν εργάζονται όσο και το 39% των εργαζόμενων, δηλώνουν ότι είναι μέτρια η επιρροή στη διάθεσή τους αναφορικά με την τακτική παρουσία τους τόσο στις παραδόσεις, όσο και τις εξετάσεις των μαθημάτων. Ως αντιπροσωπευτική εικόνα της κατάστασης το 34% των εργαζόμενων παραδέχεται ότι έχει επηρεαστεί πολύ όσον αφορά στη συμμετοχή του στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=5\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q7-Q19

ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q7 Εργασία	Q19 Διάθεση φοιτητών	8.4154	2	0.01488

Η αίσθηση αβεβαιότητας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης (Q10 – Q18)

Από το σύνολο των ερωτηθέντων στην ερώτηση 10, το 58% δηλώνει ότι είναι μέτρια η επιρροή της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης, ενώ το 42% υποστηρίζει ότι η επιρροή αυτή είναι μεγάλη. Στην ερώτηση 18, το 22% υποστήριξε ότι νιώθει αβεβαιότητα περισσότερο όσον αφορά στην καθημερινή του διαβίωση, ενώ το 78% στην επαγγελματική του αποκατάσταση.

Πίνακας 3.42 Αβεβαιότητα και επίπεδο διαβίωσης

Αβεβαιότητα	Επίπεδο διαβίωσης	
	Μέτρια επιρροή	Μεγάλη επιρροή
Καθημερινή διαβίωση	0.35	0.65
Επαγγελματική αποκατάσταση	0.65	0.35

Από τον έλεγχο ανεξαρτησίας χ^2 που πραγματοποιήθηκε προέκυψε στατιστικά σημαντική συσχέτιση, σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$, μεταξύ των παραπάνω απαντήσεων (πίνακας 3.42). Συγκεκριμένα, τόσο οι φοιτητές που δεν επηρεάστηκαν υπερβολικά από την οικονομική κρίση (87%), όσο κι εκείνοι που επηρεάστηκαν πολύ (65%), αισθάνονται αβεβαιότητα περισσότερο για την επαγγελματική τους αποκατάσταση. Η διαφορά αυτή κρίνεται στατιστικά σημαντική στον πληθυσμό σε επίπεδο $\alpha=5\%$.

Αποτελέσματα ελέγχου συσχέτισης Q10-Q18

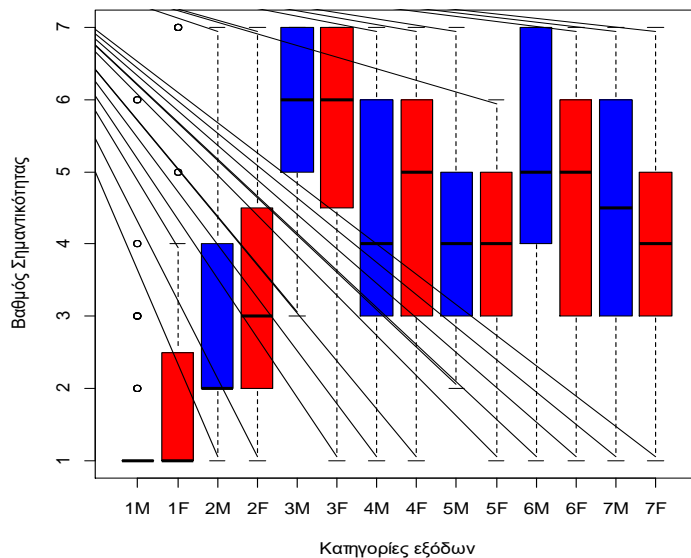
ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 1	ΜΕΤΑΒΛΗΤΗ 2	χ^2	df	p-value
Q10 Επίπεδο διαβίωσης	Q18 Αβεβαιότητα	4.6511	1	0.03103

Οι περικοπές των μηνιαίων εξόδων σε σχέση με το φύλο (Q1 – Q12)

Από τα δεδομένα του boxplot που ακολουθεί προκύπτει το συμπέρασμα πως η μεταβλητή που αφορά στη διασκέδαση και τη ψυχαγωγία έχει τη μεγαλύτερη διάμεσο (6), η οποία είναι ίδια τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες. Αυτό συνεπάγεται ότι οι μισοί φοιτητές και φοιτήτριες ιεράρχησαν τη συγκεκριμένη επιλογή με 6 και 7, ενώ οι άλλοι μισοί την κατέταξαν από 6 και κάτω.

Διάγραμμα 3.3 Περικοπές εξόδων ανάλογα με το φύλο
Q1 - Q12

Επιπροσθέτως, η τιμή του Q1=5 δείχνει ότι το 75% των αντρών ιεράρχησε τη συγκεκριμένη επιλογή με 5 και πάνω και μόλις το 25% από 5 και κάτω. Επιπλέον, το 75% των φοιτητριών ιεράρχησε την προαναφερθείσα επιλογή λίγο χαμηλότερα, όπως φαίνεται από την τιμή του Q1=4.750.

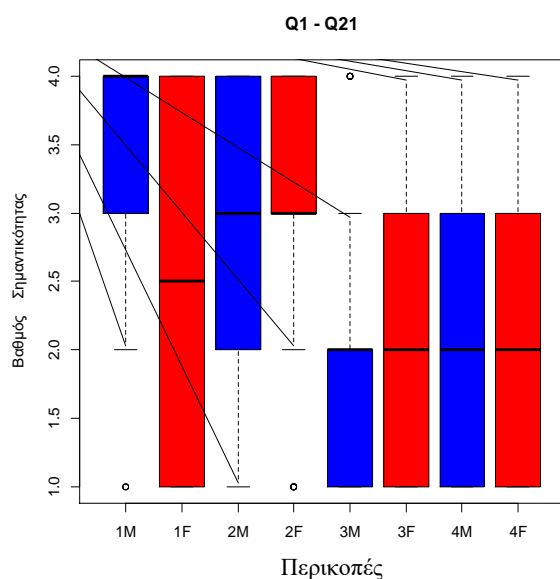

Ακολουθώντας, την αμέσως μεγαλύτερη διάμεσο έχει η μεταβλητή που αφορά στα προσωπικά έξοδα των φοιτητών (5), η οποία είναι ίδια στους άντρες και τις γυναίκες. Αυτό συνεπάγεται ότι το 50% των φοιτητών ιεράρχησαν την επιλογή αυτή με 5-7, το 50% των φοιτητριών με 5-6, ενώ οι υπόλοιποι την κατέταξαν από 5 και κάτω. Τέλος, την ίδια διάμεσο (5) έχει και η μεταβλητή που αφορά στην εκμάθηση ξένων γλωσσών, Η/Υ και λοιπών δεξιοτήτων μόνο όμως για τις γυναίκες, ενώ για τους άντρες η αντίστοιχη διάμεσος είναι μικρότερη (4). Αυτό συνεπάγεται ότι οι φοιτήτριες ιεράρχησαν την επιλογή αυτή με 5-6, ενώ οι φοιτητές με 4-6 αντίστοιχα.

Προτάσεις για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής καθημερινότητας σε σχέση με το φύλο (Q1 – Q21)

Το boxplot που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τις απαντήσεις που έδωσαν τόσο οι φοιτητές όσο και οι φοιτήτριες στην ερώτηση 21 στην οποία κλήθηκαν να ιεραρχήσουν προτάσεις για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής τους καθημερινότητας.

Διάγραμμα 3.4 Προτάσεις ανάλογα με το φύλο

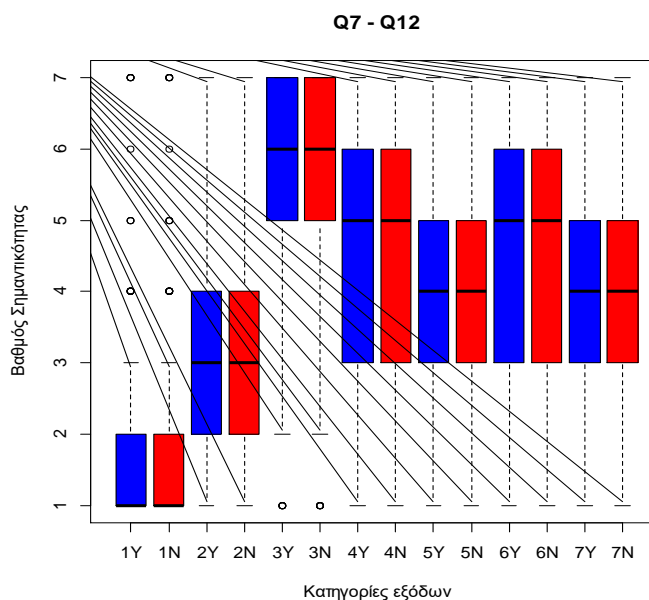
Από τα δεδομένα προκύπτει το συμπέρασμα πως η μεταβλητή που αφορά την προτίμηση των αντρών για σταθερό ωράριο μαθημάτων έχει τη μεγαλύτερη διάμεσο (4), ενώ η αντίστοιχη μεταβλητή που αφορά την ίδια προτίμηση των γυναικών έχει αρκετά μικρότερη διάμεσο (2.5). Αυτό συνεπάγεται ότι οι άντρες ιεράρχησαν τη συγκεκριμένη επιλογή με διάμεσο 4, ενώ οι γυναίκες με 2.5. Επίσης, η μεταβλητή που αφορά στις σημειώσεις

σε ηλεκτρονική πλατφόρμα έχει την ίδια διάμεσο τόσο στους φοιτητές όσο και στις φοιτήτριες (3).

Οι περικοπές των μηνιαίων εξόδων σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών (Q7 – Q12)

Διάγραμμα 3.5 Περικοπές ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση

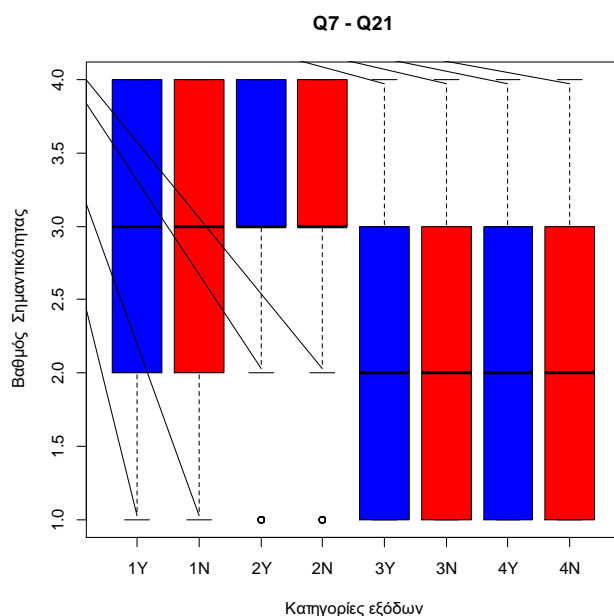
Από τη μελέτη του boxplot προκύπτει το συμπέρασμα πως τόσο οι εργαζόμενοι φοιτητές όσο και εκείνοι που δήλωσαν ότι δεν εργάζονται ιεράρχησαν τη μεταβλητή η οποία αφορά στη διασκέδαση και τη ψυχαγωγία ως πρώτη ανάμεσα στις κατηγορίες περικοπής εξόδων (median=3).

Αυτό συνεπάγεται ότι οι μισοί φοιτητές ιεράρχησαν τη συγκεκριμένη επιλογή με 5 και 6, ενώ οι άλλοι μισοί την κατέταξαν από 5 και κάτω. Ακολούθως, την αμέσως μεγαλύτερη διάμεσο έχουν οι μεταβλητές που αφορούν στις ξένες γλώσσες, την εκμάθηση Η/Υ και λοιπών δεξιοτήτων, καθώς και στα προσωπικά έξοδα των φοιτητών, η οποία είναι ίδια για τους εργαζόμενους και τους μη εργαζόμενους (5). Αυτό συνεπάγεται ότι το 50% των φοιτητών ιεράρχησαν τις επιλογές αυτές με 5 και 6, ενώ οι υπόλοιποι τις κατέταξαν από 5 και κάτω. Στα αποτελέσματα αυτά δεν παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στις επιλογές μεταξύ εργαζόμενων και μη εργαζόμενων φοιτητών ως προς την ιεράρχηση των περικοπών στις οποίες αναγκάστηκαν να προβούν.

Προτάσεις για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής καθημερινότητας σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών (Q7 – Q21)

Διάγραμμα 3.6 Προτάσεις ανάλογα με την επαγγελματική κατάσταση

Το boxplot που ακολουθεί παρουσιάζει τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ιεράρχηση προτάσεων για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής καθημερινότητας τόσο των εργαζόμενων φοιτητών όσο και των φοιτητών που δεν εργάζονται. Από τα δεδομένα προκύπτει το συμπέρασμα πως η μεταβλητή που αφορά στις σημειώσεις των παραδόσεων σε ηλεκτρονική πλατφόρμα έχει τη μεγαλύτερη διάμεσο (3). Αυτό

συνεπάγεται ότι οι μισοί φοιτητές τόσο οι εργαζόμενοι όσο και οι μη εργαζόμενοι ιεράρχησαν τη συγκεκριμένη επιλογή με 3. Ακολούθως, την αμέσως μεγαλύτερη διάμεσο έχει η επιλογή που αφορά στο σταθερό ωράριο μαθημάτων με ίδια τιμή (2.5) και για τις δύο κατηγορίες φοιτητών. Από τα δεδομένα του boxplot δεν προκύπτουν διαφοροποιήσεις στις επιλογές ανάμεσα στους εργαζόμενους και τους μη εργαζόμενους φοιτητές.

Συμπεράσματα της ανάλυσης συσχετίσεων

Η έλευση της οικονομικής κρίσης σηματοδότησε μια σειρά αλλαγών, οι οποίες δεν άφησαν ανεπηρέαστη τη ζωή των φοιτητών. Τα αποτελέσματα των συσχετίσεων ανέδειξαν χρήσιμες πληροφορίες για την εικόνα της ακαδημαϊκής καθημερινότητας του σύγχρονου φοιτητή. Η όξυνση της οικονομικής κρίσης τα τελευταία χρόνια οδήγησε την πλειονότητα των φοιτητών στην αναζήτηση εργασίας για βιοποριστικούς λόγους, σε τέτοιο βαθμό ώστε οι εργαζόμενοι φοιτητές να αποτελούν πλέον αναπόσπαστο κομμάτι της κοινωνικής πραγματικότητας. Φοιτητές και φοιτήτριες αποφασίζουν να θυσιάσουν μέρος του ελεύθερου χρόνου τους προκειμένου να ανταπεξέλθουν στη νέα τάξη πραγμάτων. Παρόλα αυτά διαπιστώθηκε ότι τα έσοδα από την εργασία τους δεν καλύπτουν άμεσες βιοτικές ανάγκες αλλά χρησιμοποιούνται ως συμπληρωματικό εισόδημα. Χαρακτηριστικό είναι ότι ένα πολύ μεγάλο ποσοστό φοιτητών (61%), παρόλο που εργάζεται παράλληλα με τις σπουδές του, συνεχίζει να εξαρτάται οικονομικά από την οικογένειά του. Μόνο το 39% των εργαζόμενων φοιτητών δήλωσε ότι μπορεί να βασιστεί στην εργασία του για να καλύψει τις βιοποριστικές του ανάγκες. Όπως διαπιστώθηκε, μεγάλο ποσοστό των φοιτητών οι οποίοι εργάζονται (77%) παραδέχεται ότι τα μηνιαία τους έξοδα δεν υπερβαίνουν τα 400€, ποσό αντίστοιχο με αυτό που δηλώνουν και οι μη εργαζόμενοι φοιτητές. Αυτό επιβεβαιώνει και η παραδοχή του 52% των εργαζόμενων ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει πολύ το βιοτικό τους επίπεδο.

Άμεσο επακόλουθο της οικονομικής κρίσης αποτέλεσαν οι περικοπές στις οποίες οι φοιτητές αναγκάστηκαν να προβούν, προκειμένου να καταφέρουν να ανταπεξέλθουν στις απαιτήσεις της ακαδημαϊκής καθημερινότητας. Από τη στατιστική ανάλυση προέκυψε ότι οι μεγαλύτερες περικοπές έγιναν στον τομέα της διασκέδασης και τις ψυχαγωγικές δραστηριότητες. Ακολούθως, αναγκάστηκαν να κάνουν περικοπές στα προσωπικά τους έξοδα, καθώς και στην εκμάθηση ξένων γλωσσών και Η/Υ. Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να σημειωθεί ότι η ιεράρχηση των παραπάνω περικοπών αφορά τόσο τους εργαζόμενους όσο και τους φοιτητές οι οποίοι δεν εργάζονται. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει το βαθμό επιρροής της κρίσης ακόμα και σε εκείνους τους φοιτητές οι οποίοι παρόλο που εργάζονται δεν είναι σε θέση να καλύψουν τα συγκεκριμένα έξοδα.

Αναμφισβήτητα η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών αισθάνεται έντονη αβεβαιότητα για την επαγγελματική της αποκατάσταση ανεξάρτητα από το μέγεθος της επιρροής που έχει δεχθεί από την οικονομική κρίση. Στη σύγχρονη εποχή μία από

τις σημαντικότερες πηγές άγχους κάθε φοιτητή που επιδιώκει να αποκατασταθεί επαγγελματικά αποτελεί η αβεβαιότητα για το μέλλον και ο φόβος της ανεργίας. Το γεγονός αυτό ωθεί τους φοιτητές να επιδιώκουν την ολοκλήρωση των σπουδών τους ώστε να απορροφηθούν άμεσα στην αγορά εργασίας, ιδίως εκείνοι που στηρίζονται οικονομικά στην οικογένειά τους (69%). Επιπλέον, μεγάλο ποσοστό των εργαζόμενων φοιτητών (76%) υποστηρίζει ότι λόγω της εργασίας του αναγκάστηκε να παρατείνει τις σπουδές του.

Είναι γεγονός ότι ο συνδυασμός σπουδών και εργασίας αποτελεί πρόκληση για τους φοιτητές. Ως φυσικό επακόλουθο σημαντικό ποσοστό φοιτητών (73%) παραδέχεται ότι έχει δεχθεί επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή του καθημερινότητα. Οι φοιτητές που εργάζονται, στη συντριπτική πλειοψηφία τους (91%), δηλώνουν ότι οι ώρες εργασίας δεν τους επιτρέπουν να είναι συνεπείς στις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις. Ως απόρροια της παραπάνω τοποθέτησης σημειώνεται τόσο η μείωση των ωρών παρακολούθησης των μαθημάτων όσο και η αύξηση της διάρκειας σπουδών των εργαζόμενων φοιτητών (94%). Για τη συγκεκριμένη κατηγορία φοιτητών, οι οποίοι επιδιώκουν να φέρουν σε πέρας τις σπουδές τους σε εύλογο χρόνο ενώ παράλληλα προσπαθούν να καλύψουν τα έξοδά τους, η φοιτητική ζωή μετατρέπεται σε μια στρεσογόνο περίοδο καθώς καλούνται να εξισορροπήσουν τις ώρες εργασίας με εκείνες των παραδόσεων.

Επιπροσθέτως, από τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψε ότι από τους φοιτητές που θεωρούν ότι η εργασία συντελεί τόσο στη βελτίωση της ζωής όσο και στην ανάπτυξη της προσωπικότητας, η συντριπτική πλειοψηφία (84%) αισθάνεται αβεβαιότητα για την επαγγελματική της αποκατάσταση, ενώ το αντίστοιχο ποσοστό για τους φοιτητές που έχουν την εργασία ως τρόπο κάλυψης των βασικών τους αναγκών είναι 64%.

Αξίζει, επιπλέον, να γίνει αναφορά στην ιδιαίτερη σημασία που λαμβάνουν οι απαντήσεις τόσο των φοιτητών των οποίων η οικογένεια κατοικεί στην Αθήνα, όσο κι εκείνων των οποίων η οικογένεια κατοικεί εκτός Αθηνών. Κοινός τόπος και των δύο ομάδων υπήρξε η θέση ότι η οικονομική κρίση έχει επιδράσει αρνητικά στη φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου, κυρίως σε θέματα που αφορούν τη σίτιση, τη στέγαση και την υγειονομική περίθαλψη, με τους φοιτητές που προέρχονται από την επαρχία να υποστηρίζουν στη συντριπτική πλειοψηφία τους (96%) την άποψη αυτή.

Ένα από τα σημαντικότερα αποτελέσματα που αναδείχθηκε από τις συσχετίσεις εστιάζει στη γνώμη των φοιτητών σχετικά με το θέμα της πιθανής μετανάστευσης. Τα

αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι από τους φοιτητές οι οποίοι δήλωσαν ότι θα επέλεγαν άλλο ακαδημαϊκό τμήμα σε κάποιο περιφερειακό πανεπιστήμιο, μεγάλο ποσοστό (78%) σκοπεύει να φύγει στο εξωτερικό είτε για να συνεχίσει τις σπουδές του είτε να αναζητήσει εργασία. Αντιθέτως, οι φοιτητές που δε θα άλλαζαν τμήμα ακόμα κι αν είχαν την οικονομική δυνατότητα, δε σκέφτονται την πιθανότητα να μεταναστεύσουν σε ποσοστό 54%. Γενικά, οι φοιτητές που θα σκέφτονταν το ενδεχόμενο να επιλέξουν κάποιο άλλο ακαδημαϊκό τμήμα δηλώνουν σε ποσοστό 84% ότι έχει επηρεαστεί η διάθεσή τους όσον αφορά στις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις, άλλοι σε μικρότερο και άλλοι σε μεγαλύτερο βαθμό.

Είναι γεγονός ότι η ακαδημαϊκή πραγματικότητα χρήζει προτάσεων, η υλοποίηση των οποίων θα στοχεύει στη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής καθημερινότητας των φοιτητών. Οι συσχετίσεις που πραγματοποιήθηκαν ανέδειξαν ως κυριότερη ανάγκη των φοιτητών, ιδίως των εργαζόμενων, τη λειτουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας, η οποία θα περιλαμβάνει σημειώσεις από τις παραδόσεις των μαθημάτων, αλλά και κάθε πληροφορία σχετική με το διδακτικό υλικό. Παράλληλα, υψηλή θέση στην προτίμηση των φοιτητών, κυρίως των αντρών, καταλαμβάνει και η πρόταση για σταθερό ωράριο μαθημάτων, πρωινό ή απογευματινό, η οποία θα εξυπηρετούσε τη ρύθμιση τόσο των ωρών εργασίας των εργαζόμενων φοιτητών, όσο και τη σταθεροποίηση των ωρών παρακολούθησης των ακαδημαϊκών μαθημάτων. Ακολουθεί στην προτίμηση των φοιτητών η πρόταση για τη λειτουργία της γραμματείας και των διοικητικών υπηρεσιών και κατά τις απογευματινές ώρες, γεγονός που θα διευκόλυνε τη διεκπεραίωση των υποθέσεων των εργαζόμενων φοιτητών. Επιπροσθέτως, οι φοιτητές θεώρησαν σημαντική και τη λειτουργία του Γραφείου Διασύνδεσης και Σταδιοδρομίας του Πανεπιστημίου. Βασικός στόχος του Γραφείου Διασύνδεσης θα πρέπει να αποτελέσει η ενεργή υποστήριξη των φοιτητών και η δημιουργία σχέσεων συνεργασίας με δημόσιους οργανισμούς και επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα, ώστε να επιτευχθεί η πολυεπίπεδη προσέγγιση της αγοράς εργασίας.

Κεφάλαιο 4: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η σύγχρονη κοινωνικοοικονομική κρίση οδήγησε στην αποσταθεροποίηση της ελληνικής κοινωνίας σε θέματα πρωτίστως οικονομικά και ακολούθως κοινωνικά. Άμεση απόρροια αποτελεί η επιρροή της κρίσης στο σύγχρονο οικογενειακό περιβάλλον με κύριο χαρακτηριστικό τη μείωση των μισθών, η οποία σε συνάρτηση με την όλο και αυξανόμενη ανεργία των μελών της οικογένειας οδηγεί στην πτώση του βιοτικού επιπέδου, την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα για το μέλλον. Η σημερινή οικογένεια βιώνει καθημερινά τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης, οι οποίες αποτυπώνονται στον προϋπολογισμό της και προκαλούν μεγάλα προβλήματα επιβίωσης. Παρόλα αυτά θεωρεί υποχρέωση να σπουδάσει τα παιδιά της, αν και η προοπτική να ανταπεξέλθει στα φοιτητικά έξοδα θεωρείται δυσβάσταχτη. Κατά συνέπεια, μία από τις ομάδες του πληθυσμού που επηρεάστηκε σε πολύ μεγάλο βαθμό από τη διερχόμενη κρίση είναι οι σημερινοί φοιτητές.

Άμεση απόρροια αποτελεί η επιρροή της κρίσης στο σύγχρονο οικογενειακό περιβάλλον με κύριο χαρακτηριστικό τη μείωση των μισθών, η οποία σε συνάρτηση με την όλο και αυξανόμενη ανεργία των μελών της οικογένειας οδηγεί στην πτώση του βιοτικού επιπέδου, την ανασφάλεια και την αβεβαιότητα για το μέλλον. Όπως προκύπτει από τα αποτελέσματα της έρευνας, το μεγαλύτερο ποσοστό των φοιτητών παραδέχεται την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο βιοτικό του επίπεδο. Ως φυσικό επακόλουθο οι φοιτητές χρειάστηκε να προβούν σε περικοπές των μηνιαίων τους εξόδων, κυρίως όσον αφορά στα προσωπικά τους έξοδα καθώς και τις ψυχαγωγικές τους δραστηριότητες. Σε αρκετές περιπτώσεις χρειάστηκε να γίνουν περικοπές στις δαπάνες φοίτησης, στις μετακινήσεις, ακόμη και σε είδη πρώτης ανάγκης, τόσο από όσους εργάζονται παράλληλα με τις σπουδές τους, όσο και από τους μη εργαζόμενους. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει το βαθμό επιρροής της κρίσης ακόμα και σε εκείνους τους φοιτητές οι οποίοι παρόλο που εργάζονται δεν είναι σε θέση να καλύψουν τα μηνιαία τους έξοδα. Η προαναφερθείσα άποψη συνεπάγεται γενικότερη μείωση των συνολικών μηνιαίων εξόδων των φοιτητών, εκ των οποίων ένα μεγάλο ποσοστό υποστήριξε ότι τα έξοδά του δεν υπερβαίνουν το ποσό των 200€ μηνιαίως. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως αρκετοί φοιτητές δηλώνουν ικανοποιημένοι με το ποσό αυτό, το οποίο κρίνουν επαρκές για την κάλυψη των μηνιαίων εξόδων τους.

Αναμφίβολα, η παραπάνω δήλωση καταδεικνύει την ωριμότητα των σημερινών φοιτητών, οι οποίοι εμφανίζονται περισσότερο προσαρμοστικοί και κατανοούν την αδυναμία της οικογένειας να τους προσφέρει επιπρόσθετη χρηματική ενίσχυση, γεγονός που επιβεβαιώνεται και από το μεγάλο ποσοστό των εργαζόμενων φοιτητών.

Βασική συνέπεια της συρρίκνωσης του ΑΕΠ στην Ελλάδα εξαιτίας των μνημονιακών επιβαρύνσεων αποτελεί η επιδείνωση της οικονομικής κατάστασης των νοικοκυριών. Η δραματική αύξηση των ποσοστών της ανεργίας οδήγησε αναπόφευκτα στην αύξηση των νοικοκυριών που διαβιούν κάτω από τα όρια της φτώχειας, γεγονός που επηρεάζει αρνητικά τα ποσοστά επιτυχούς ολοκλήρωσης των σπουδών των φοιτητών. Ως εκ τούτου, παρατηρείται η εγκατάλειψη των ακαδημαϊκών σπουδών, κυρίως από τους φοιτητές που προέρχονται από χαμηλό κοινωνικό-οικονομικό περιβάλλον. Όπως προαναφέρθηκε, ο αριθμός των φοιτητών που έχουν ολοκληρώσει τα προβλεπόμενα από το νόμο έτη σπουδών και οφείλουν μαθήματα έχει διπλασιαστεί. Η μη έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών οφείλεται κυρίως στην παρατεταμένη οικονομική κρίση η οποία έχει επιδράσει αρνητικά στην προσπάθεια των φοιτητών να σπουδάσουν. Η αδυναμία της οικογένειας να συνδράμει στα φοιτητικά έξοδα έχει ως αναπόφευκτη συνέπεια πολλοί φοιτητές να εγκαταλείπουν τις σπουδές τους ή να υποαπασχολούνται σε προσωρινές εργασίες για να εξοικονομήσουν κάποιο εισόδημα. Συνέπεια των εργασιακών ωρών είναι η επιλογή των φοιτητών να μην παραστούν στις εξετάσεις των μαθημάτων λόγω έλλειψης επαρκούς προετοιμασίας. Η αποχή από τις εξεταστικές χαρακτηρίζει και τους φοιτητές από την επαρχία, οι οποίοι δεν μπορούν να ανταπεξέλθουν στο κόστος της διαμονής και των μετακινήσεων. Επομένως, γίνεται σαφές ότι σε μια χώρα στην οποία οι σπουδές παρέχονται δωρεάν, οι νέοι αναγκάζονται να αναβάλλουν τη φοίτησή τους ή αδυνατούν να ολοκληρώσουν τις σπουδές τους εξαιτίας του κόστους σίτισης και στέγασης, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις όπου απαιτείται μετεγκατάσταση από το μόνιμο τόπο διαμονής των φοιτητών.

Αποτελεί σύνηθες φαινόμενο οι υποψήφιοι φοιτητές να επιλέγουν σχολές κοντά στον τόπο κατοικίας τους, αντί να διεκδικούν την είσοδό τους σε ακαδημαϊκά τμήματα στα οποία, αν και έχουν συγκεντρώσει τα απαραίτητα μόρια, αδυνατούν να φοιτήσουν εξαιτίας του αυξημένου κόστους που συνεπάγεται η φοιτητική ζωή σε άλλη πόλη. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν την παραπάνω άποψη, αφού αρκετοί φοιτητές δήλωσαν ότι θα επέλεγαν κάποιο άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών υπό την προϋπόθεση ότι είχαν την οικονομική δυνατότητα για τη φοίτησή τους σ' αυτό. Γίνεται λοιπόν σαφές ότι καθοριστικό κριτήριο για την επιλογή

πανεπιστημιακής σχολής συνιστά η εγγύτητά της με τον τόπο της οικογενειακής κατοικίας.

Ακολουθως, ενδιαφέρον παρουσιάζει η δήλωση της πλειοψηφίας των φοιτητών πως η κύρια πηγή οικονομικής στήριξης παραμένει η οικογένεια κατά τη διάρκεια των σπουδών τους και, παρόλο που πολλοί φοιτητές δηλώνουν πως εργάζονται, λίγοι είναι εκείνοι που υποστηρίζουν ότι βασίζονται στην εργασία τους για την κάλυψη των αναγκών τους. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται δεδομένου ότι οι περισσότεροι φοιτητές διαμένουν στο πατρικό τους σπίτι κατά τη διάρκεια των σπουδών τους.

Ως εκ τούτου η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών αισθάνεται αβεβαιότητα για την επαγγελματική της αποκατάσταση, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι φοιτητές να επιδιώκουν την έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών τους, ώστε να απορροφηθούν όσο το δυνατόν γρηγορότερα στην αγορά εργασίας. Στον αντίποδα ένα σημαντικό ποσοστό φοιτητών δηλώνει ότι έχει παρατείνει τις σπουδές του λόγω αναγκαστικής, για βιοποριστικούς λόγους, εργασίας με άμεσο επακόλουθο την ασυνέπεια στις ακαδημαϊκές του δραστηριότητες.

Είναι γεγονός ότι ο συνδυασμός σπουδών και εργασίας αποτελεί πρόκληση για τους φοιτητές, με άμεσο αποτέλεσμα ένα σημαντικό ποσοστό να παραδέχεται ότι έχει δεχθεί επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή του καθημερινότητα. Οι φοιτητές που εργάζονται, στη συντριπτική πλειοψηφία τους, δηλώνουν ότι οι ώρες εργασίας δεν τους επιτρέπουν να είναι συνεπείς στις ακαδημαϊκές τους υποχρεώσεις. Ως απόρροια της παραπάνω τοποθέτησης σημειώνεται τόσο η μείωση των ωρών παρακολούθησης των μαθημάτων όσο και η αύξηση της διάρκειας σπουδών των εργαζόμενων φοιτητών. Για τη συγκεκριμένη κατηγορία φοιτητών, οι οποίοι επιδιώκουν να φέρουν σε πέρας τις σπουδές τους σε εύλογο χρόνο ενώ παράλληλα προσπαθούν να καλύψουν τα έξοδά τους, η φοιτητική ζωή μετατρέπεται σε μια στρεσογόνο περίοδο καθώς καλούνται να εξισορροπήσουν τις ώρες εργασίας με εκείνες των παραδόσεων. Δεδομένης της κατάστασης αυτής παρατηρείται έλλειψη διάθεσης τόσο για παρακολούθηση των διαλέξεων όσο και για συμμετοχή των φοιτητών στις εξετάσεις.

Αξίζει ακόμη να επισημανθεί ότι δεδομένης της απορρύθμισης του σύγχρονου εργασιακού περιβάλλοντος, το οποίο χαρακτηρίζεται από αύξηση της ανεργίας, ένα μεγάλο ποσοστό φοιτητών θα επιθυμούσε να επαναπροσδιορίσει το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών του προκειμένου να καταστεί πιο ανταγωνιστικό στην αγορά εργασίας. Σε μια πιο ρεαλιστική προσέγγιση οι περισσότεροι φοιτητές σκέφτονται να

επιδιώξουν μεταπτυχιακές σπουδές, ένα δεύτερο πτυχίο ή παράλληλη εκμάθηση πρακτικών δεξιοτήτων.

Η εκτίναξη του ποσοστού ανεργίας αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα ώστε η ελληνική οικονομία και κοινωνία να επιλέξει, ως αντίδραση, τη μετανάστευση. Από την έναρξη της οικονομικής κρίσης καταγράφεται ραγδαία αύξηση της διαφυγής νέων επιστημόνων από την Ελλάδα με κατεύθυνση πιο αναπτυγμένες χώρες, αναζητώντας εργασία με καλύτερη αμοιβή και καλύτερες προοπτικές κοινωνικής και οικονομικής προόδου. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας στα οποία διαφαίνεται η πρόθεση ενός μεγάλου αριθμού φοιτητών να μεταναστεύσουν με σκοπό τις σπουδές και την επαγγελματική αποκατάσταση. Πρόκειται για ένα φαινόμενο που συνεπάγεται δυσμενείς επιπτώσεις για την ελληνική κοινωνία αφού χαρακτηρίζεται από τη μαζική φυγή στο εξωτερικό του πλέον υγιούς και παραγωγικού τμήματος του ανθρώπινου δυναμικού της χώρας (brain drain).

Επιπλέον, σε μια προσπάθεια προσδιορισμού των παραγόντων που συντελούν στην υποβάθμιση της ακαδημαϊκής καθημερινότητας υπογραμμίζεται η δραματική μείωση των κονδυλίων για την Ανώτατη Εκπαίδευση, η οποία καθιστά τα πανεπιστήμια ανεπαρκή να ανταπεξέλθουν στην κάλυψη των βασικών τους αναγκών. Η υποχρηματοδότηση της Α.Ε. συμβάλλει στην αρνητική εικόνα των πανεπιστημίων σε θέματα που αφορούν τη διαθεσιμότητα των κτιριακών υποδομών, την υγειονομική περίθαλψη, τη σίτιση, καθώς και την ποιότητα του ψηφιακού εξοπλισμού. Οι φοιτητές υποστήριξαν ότι η φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου έχει επηρεαστεί από την οικονομική κρίση. Προσεγγίζοντας με μεγαλύτερη προσοχή το ζήτημα είναι δυνατόν να διαπιστωθεί η ιδιαίτερη σημασία που λαμβάνουν οι απαντήσεις τόσο των φοιτητών των οποίων η οικογένεια κατοικεί στην Αθήνα, όσο κι εκείνων των οποίων η οικογένεια κατοικεί εκτός Αθηνών. Κοινός τόπος και των δύο υπήρξε η άποψη ότι η οικονομική κρίση έχει επιδράσει αρνητικά στη φοιτητική μέριμνα του Παντείου Πανεπιστημίου, κυρίως σε θέματα που αφορούν τη σίτιση, τη στέγαση, την υγειονομική περίθαλψη και την εξυπηρέτηση των φοιτητών. Βέβαια, αξίζει να επισημανθεί ότι η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων οι οποίοι τόνισαν την αρνητική επίδραση της κρίσης στη φοιτητική μέριμνα είναι οι φοιτητές των οποίων η οικογένεια κατοικεί εκτός Αθηνών. Την αρνητική εικόνα του Πανεπιστημίου συμπληρώνουν οι υπάρχουσες ελλείψεις σε υποδομές φοιτητικής μέριμνας αλλά και οι ανάγκες αναβάθμισης υφιστάμενων κτηριακών υποδομών ώστε να καλυφθούν καλύτερα οι ανάγκες μεγαλύτερου αριθμού φοιτητών με καλύτερη αξιοποίηση της

υφιστάμενης χρηματοδότησης και των δημοσίων δαπανών ως προς τις παροχές φοιτητικής μέριμνας.

Είναι γεγονός ότι η ακαδημαϊκή καθημερινότητα έχει επηρεαστεί αρνητικά από την υπάρχουσα οικονομική πραγματικότητα ώστε να κρίνεται επιτακτική ανάγκη η εξέταση προτάσεων για τη διευκόλυνσή της. Οι συσχετίσεις που πραγματοποιήθηκαν με τη βοήθεια στατιστικών ελέγχων ανέδειξαν ως κυριότερη ανάγκη των φοιτητών, ιδίως των εργαζόμενων, τη λειτουργία ηλεκτρονικής πλατφόρμας, η οποία θα περιλαμβάνει σημειώσεις από τις παραδόσεις των μαθημάτων, αλλά και κάθε πληροφορία σχετική με το διδακτικό υλικό. Παράλληλα, υποστηρίχθηκε η πρόταση για σταθερό ωράριο μαθημάτων, πρωινό ή απογευματινό, το οποίο θα εξυπηρετούσε τη ρύθμιση τόσο των ωρών εργασίας των εργαζόμενων φοιτητών, όσο και τη σταθεροποίηση των ωρών παρακολούθησης των ακαδημαϊκών μαθημάτων. Ακολούθως, τονίστηκε η σκοπιμότητα της λειτουργίας των διοικητικών υπηρεσιών κατά τις απογευματινές ώρες, με στόχο την εξυπηρέτηση όσων φοιτητών αδυνατούν να προσέλθουν στο Πανεπιστήμιο τις υφιστάμενες ώρες λειτουργίας τους προκειμένου να διεκπεραιώσουν τις απαιτούμενες υποθέσεις τους.

Επιπροσθέτως, κρίνεται αναγκαίο να υποστηριχθεί η λειτουργία του Γραφείου Διασύνδεσης και Σταδιοδρομίας του Πανεπιστημίου. Στη σύγχρονη εποχή όπου η αγορά εργασίας μεταβάλλεται συνεχώς παρουσιάζεται ιδιαίτερα έντονο το πρόβλημα της επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφοίτων των ΑΕΙ. Το Γραφείο Διασύνδεσης προσφέρει υπηρεσίες Ενημέρωσης σε θέματα απασχόλησης και δια βίου μάθησης, καθώς και υπηρεσίες Συμβουλευτικής, οι οποίες σχετίζονται με την καθοδήγηση και παροχή συμβουλών σε θέματα σταδιοδρομίας. Επιπλέον, προσφέρει υπηρεσίες Διασύνδεσης, οι οποίες στοχεύουν στη σύνδεση των φοιτητών και των αποφοίτων με την αγορά εργασίας μέσω δημιουργίας διαύλων επικοινωνίας ανάμεσα σε άτομα που αναζητούν και φορείς που προσφέρουν εργασία. Για την επίτευξη του ανωτέρου σκοπού είναι απαραίτητη η δικτύωση και συνεργασία του Πανεπιστημίου με οικονομικούς και κοινωνικούς φορείς. Βασικός στόχος του Γραφείου Διασύνδεσης θα πρέπει να είναι η ενεργή υποστήριξη των φοιτητών και η δημιουργία σχέσεων συνεργασίας με επιχειρήσεις του ιδιωτικού τομέα και δημόσιους οργανισμούς ώστε να επιτευχθεί η πολυεπίπεδη προσέγγιση της αγοράς εργασίας.

Οι πολλαπλές και πολύπλοκες οικονομικές και κοινωνικές εξελίξεις συνιστούν μια εν δυνάμει πρόκληση για την προσαρμογή των Δημόσιων Πανεπιστημίων σε ένα περιβάλλον δράσης, ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν επιτυχώς στις ανάγκες και

τις προσδοκίες των σύγχρονων φοιτητών (Κέφης, 2014). Η δημιουργία και η αξιοποίηση δεσμών των πανεπιστημίων με τον ελληνικό δημόσιο και ιδιωτικό τομέα κρίνεται απαραίτητη, ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες και η ζήτηση της αγοράς εργασίας από υψηλής ποιότητας εργατικό δυναμικό, το οποίο θα συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Η οικοδόμηση μιας ισχυρής κοινωνίας της μάθησης και της οικονομίας, βασισμένης στη γνώση, απαιτεί αναμφίβολα τη συνεργασία και την ενεργό συμμετοχή τόσο των κεντρικών όσο και των περιφερειακών Ανώτατων Ιδρυμάτων της χώρας.

Τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την παρούσα έρευνα αποσκοπούν στη διαμόρφωση της εικόνας της σύγχρονης ακαδημαϊκής καθημερινότητας των φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου και καταδεικνύουν το μέγεθος της επίδρασης της οικονομικής κρίσης στους προπτυχιακούς φοιτητές αναφορικά με τις αλλαγές στις συνθήκες διαβίωσης, τη φοιτητική μέριμνα, καθώς και τα εμπόδια ομαλής φοίτησης με τα οποία έρχονται αντιμέτωποι. Ως εκ τούτου θα μπορούσαν να αποτελέσουν κινητήριο έναυσμα για μια ευρύτερη έρευνα η οποία θα αποσκοπεί στη διερεύνηση και τη συγκριτική μελέτη της ακαδημαϊκής πραγματικότητας των φοιτητών τόσο των κεντρικών όσο και των περιφερειακών πανεπιστημίων της χώρας. Τα συμπεράσματα που θα προκύψουν από μία τέτοια διαπανεπιστημιακή έρευνα θα συντελέσουν στην αποτελεσματική συμβολή της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην ενίσχυση της καινοτομίας, της κοινωνικής συνοχής και γενικότερα της αναπτυξιακής διαδικασίας της χώρας.

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βαβούρας, Ι. (2016). *Πολιτική Οικονομικής Ανάπτυξης, Οικονομική και Θεσμική Προσέγγιση*. Αθήνα: Παπαζήσης.
- Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2015). *Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών 2015*. Ελλάδα: ΕΛΣΤΑΤ.
- Ζαμπαρλούκου, Σ., & Κούση, Μ. (2014). *Κοινωνικές όψεις της κρίσης στην Ελλάδα*. Αθήνα: Πεδίο.
- Ίδρυμα Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών, (2017). *Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα-Επιπτώσεις της κρίσης και προκλήσεις*. Αθήνα: ΙΟΒΕ.
- ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ (2016). *Δεκέμβριος 2016 Εισόδημα-Δαπάνες νοικοκυριών*. Αθήνα: ΙΜΕ ΓΣΕΒΕΕ.
- Κέφης, Β. (2014). *Διοίκηση Ολικής Ποιότητας*. Αθήνα: Κριτική.
- Κέφης, Β. & Παπαζαχαρίου, Π. (2009). *Το επιχειρηματικό όραμα σε business plan*. Αθήνα: Κριτική.
- Λαζαρέτου, Σ. (2016). Φυγή ανθρώπινου κεφαλαίου: Η σύγχρονη τάση μετανάστευσης των Ελλήνων στα χρόνια της κρίσης. *Οικονομικό Δελτίο Τράπεζας της Ελλάδος*, 43, 44.
- Μαριόλης, Θ. (2011). *Ελλάδα, Ευρωπαϊκή Ένωση και Οικονομική Κρίση*. Αθήνα: matura.
- Πετράκος, Γ. (2016). *Εφαρμογές της Θεωρίας Πιθανοτήτων με τη χρήση της R*. Αθήνα: Τσότρας.
- Σακελλαρόπουλος, Σ. (2014). *Κρίση και κοινωνική διαστρωμάτωση στην Ελλάδα του 21ου αιώνα*. Αθήνα: Τόπος.
- Τσαούσης, Δ. (2003). *Από τη Διεθνοποίηση των Πανεπιστημίων προς την Παγκοσμιοποίηση της Εκπαίδευσης*. Αθήνα: Gutenberg.
- Κέντρο Πολιτισμού Έρευνας και Τεκμηρίωσης (2014). *Το χρονικό της μεγάλης κρίσης. Η Τράπεζα της Ελλάδος 2008-2013*. Αθήνα: Τράπεζα της Ελλάδος.
- Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων (2016). *Η στρατηγική της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, 2016-2020*. Αθήνα: ΥΠΕΠΘ.
- Φουσκάκης, Δ. (2013). *Ανάλυση Δεδομένων με Χρήση της R*. Αθήνα: Τσότρας.

Ξενογλώσση

- Kotz, D. (2009). The Financial and Economic Crisis of 2008 : A Systemic Crisis of Neoliberal Capitalism. *Economics, University of Massachusetts Amherst*, 41, 305-317. doi: 10.1177/0486613409335093
- Stockhammer, E. (2015). The increase in inequality as a cause of the current crisis. *The Journal of Economics Cambridge*, 39, 935-958. doi: 10.1093/cje/bet052
- Verzani, J. (2001). *Simple R - Using R for Introductory Statistics*. Ανάκτηση από <https://cran.r-project.org/doc/contrib/Verzani-SimpleR.pdf>.

Παράρτημα Ι

Ερωτηματολόγιο Έρευνας

«Οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις σπουδές και την ακαδημαϊκή καθημερινότητα των προπτυχιακών φοιτητών του Παντείου Πανεπιστημίου».

Η συγκεκριμένη έρευνα διεξάγεται στα πλαίσια εκπόνησης διπλωματικής εργασίας για την απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών του τμήματος Δημόσιας Διοίκησης του Παντείου Πανεπιστημίου στην κατεύθυνση «Διοικητική Επιστήμη-Δημόσιο Management». Σκοπός της έρευνας είναι να μελετηθεί η επίδραση της οικονομικής κρίσης στις σπουδές και την ακαδημαϊκή καθημερινότητα των προπτυχιακών φοιτητών. Η συμβολή σας στην επιτυχή διεξαγωγή της έρευνας είναι ιδιαίτερα σημαντική. Το ερωτηματολόγιο είναι ανώνυμο, εμπιστευτικό και τα αποτελέσματα θα χρησιμοποιηθούν αυστηρά και μόνο στα πλαίσια της στατιστικής ανάλυσης της έρευνας.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη συνεργασία σας.

1. Φύλο:

Άνδρας

Γυναίκα

2. Έτος φοίτησης στο Πάντειο Πανεπιστήμιο:

1^ο

2^ο

3^ο

4^ο

5^ο και άνω

3. Σε ποια ηλικιακή ομάδα ανήκετε;
- Από 18 έως 22
- Από 23 έως 26
- Άνω των 26
4. Έχετε άλλα αδέρφια τα οποία σπουδάζουν;
- Ναι
- Όχι
5. Κατά τη διάρκεια των σπουδών σας πού διαμένετε;
- Ιδιόκτητο σπίτι
- Πατρικό σπίτι
- Συγγενικό σπίτι
- Ενοικιαζόμενο σπίτι
- Φοιτητική εστία
6. Πού κατοικεί η οικογένειά σας;
- Αθήνα
- Εκτός Αθηνών
7. Εργαστήκατε κατά τη διάρκεια του ακαδημαϊκού έτους 2016-2017;
- Ναι
- Όχι

8. Γενικά, η εργασία για σας αντιπροσωπεύει:
- Τον τρόπο κάλυψης των βασικών αναγκών σας.
 - Τον τρόπο βελτίωσης της ζωής σας και ανάπτυξης της προσωπικότητάς σας.
9. Εάν εργάζεστε, οι ώρες εργασίας σας επηρεάζουν τη συμμετοχή σας στις ακαδημαϊκές δραστηριότητες (παρακολούθηση μαθημάτων, συναντήσεις με καθηγητές, βιβλιοθήκη);
- Ναι
 - Όχι
10. Πόσο θεωρείτε ότι έχει επηρεάσει η οικονομική κρίση το επίπεδο διαβίωσής σας;
- Καθόλου
 - Μέτρια
 - Πολύ
11. Αν είχατε την οικονομική δυνατότητα θα επιλέγατε κάποιο άλλο ακαδημαϊκό τμήμα εκτός Αθηνών, για το οποίο είχατε συγκεντρώσει τα απαραίτητα μόρια;
- Ναι
 - Όχι
12. Ιεραρχείστε τις παρακάτω κατηγορίες εξόδων σύμφωνα με το μέγεθος των περικοπών που χρειάστηκε να κάνετε λόγω της οικονομικής κρίσης (από 1 έως 7, ξεκινώντας από εκείνη που κάνατε τις μεγαλύτερες περικοπές):
- Τρόφιμα και άλλα είδη πρώτης ανάγκης.
 - Στέγαση (περιλαμβάνονται και οι δαπάνες θέρμανσης).
 - Διασκέδαση/ψυχαγωγία/εκδρομές.
 - Ξένες γλώσσες, εκμάθηση Η/Υ, εκμάθηση λοιπών δεξιοτήτων.

- Δαπάνες φοίτησης (συγγράμματα, βοηθήματα, αναλώσιμα, κ.ά.).
- Προσωπικά έξοδα εντός του πανεπιστημιακού χώρου (καφές, φαγητό).
- Μετακινήσεις.
13. Ποια είναι η κύρια πηγή οικονομικής στήριξης κατά τη διάρκεια των σπουδών σας; (σημειώνετε μία επιλογή)
- Οικογένεια
- Εργασία
- Άλλη
14. Ποιο είναι κατά προσέγγιση το ύψος των συνολικών μηνιαίων σας εξόδων; (συμπεριλαμβανομένων πιθανών εξόδων στέγασης και σίτισης)
- Έως 200 ευρώ
- 201-400 ευρώ
- 401-600 ευρώ
- 601-800 ευρώ
- 801-1.000 ευρώ
- Πάνω από 1.000 ευρώ
15. Δεδομένης της οικονομικής κρίσης ποιο θα ήταν κατά τη γνώμη σας το ικανοποιητικό συνολικό ύψος μηνιαίων εξόδων για τη χωρίς προβλήματα φοίτησή σας στο πανεπιστήμιο;
- Έως 200 ευρώ
- 201-400 ευρώ

- 401-600 ευρώ
- 601-800 ευρώ
- 801-1.000 ευρώ
- Πάνω από 1.001 ευρώ

16. Σημειώστε ποια είναι η πιο αντιπροσωπευτική για εσάς επίπτωση της οικονομικής κρίσης, η οποία χαρακτηρίζει την ακαδημαϊκή σας καθημερινότητα.

- Μείωση ωρών παρακολούθησης μαθημάτων.
- Αύξηση της διάρκειας σπουδών.
- Καμία.
- Και οι δύο.

17. Η αύξηση της ανεργίας και η δυσκολία για επαγγελματική αποκατάσταση κυρίως των νέων, αποτελούν αφορμή για:

- Παράταση των σπουδών σας λόγω αναγκαστικής, για βιοποριστικούς λόγους, εργασίας;
- Έγκαιρη ολοκλήρωση των σπουδών σας για άμεση απορρόφηση στην αγορά εργασίας;

18. Ως φυσικό επακόλουθο της οικονομικής κρίσης αισθάνεστε αβεβαιότητα περισσότερο όσον αφορά στην: (σημειώνετε μία επιλογή)

- Καθημερινή σας διαβίωση;
- Επαγγελματική σας αποκατάσταση;

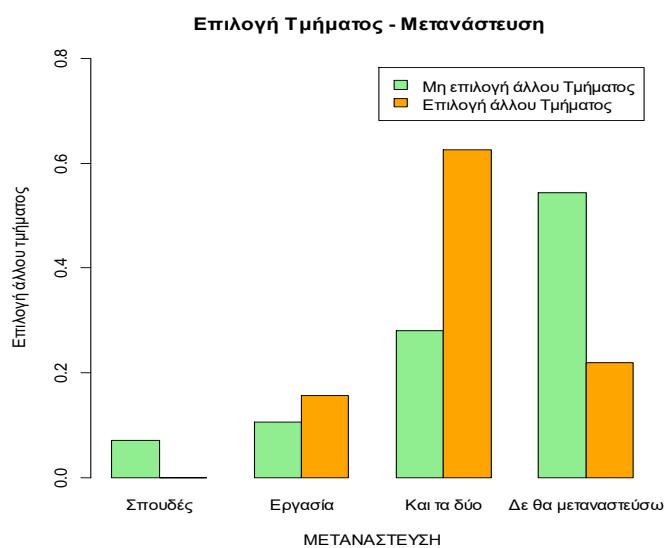
19. Ως επακόλουθο της αβεβαιότητας αυτής θεωρείτε ότι έχει επηρεαστεί η διάθεσή σας για την τακτική παρουσία σας στις παραδόσεις και στις εξετάσεις των μαθημάτων;
- Καθόλου
 - Μέτρια
 - Πολύ
20. Θεωρείτε ότι η οικονομική κρίση έχει επιδράσει αρνητικά στη φοιτητική μέριμνα (σίτιση, στέγαση, υγειονομική περίθαλψη, κέντρο εξυπηρέτησης φοιτητών) του Παντείου Πανεπιστημίου;
- Καθόλου
 - Λίγο
 - Αρκετά
 - Πολύ
21. Ποια από τις ακόλουθες προτάσεις θεωρείτε πιο σημαντική για τη διευκόλυνση της ακαδημαϊκής καθημερινότητας; Ιεραρχείστε τις απαντήσεις σύμφωνα με την προσωπική σας προτίμηση. (Από 1 έως 4)
- Σταθερό, πρωινό ή απογευματινό, ωράριο μαθημάτων.
 - Σημειώσεις των παραδόσεων και σχετικού με το μάθημα υλικού (ύλη, παλαιότερα θέματα κ.λπ.) σε ηλεκτρονική πλατφόρμα.
 - Λειτουργία της γραμματείας και των διοικητικών υπηρεσιών και κατά τις απογευματινές ώρες.
 - Τμήμα διασύνδεσης-επαγγελματικής αποκατάστασης.

22. Δεδομένης της απορρύθμισης του σύγχρονου εργασιακού περιβάλλοντος, το οποίο χαρακτηρίζεται από γενικότερη αύξηση της ανεργίας, ιδιαίτερα σε συγκεκριμένους επαγγελματικούς κλάδους (δημόσιος τομέας, κατασκευαστικές και ναυτιλιακές εταιρείες, πληροφορική), θα επαναπροσδιορίζατε το γνωστικό αντικείμενο των σπουδών σας προκειμένου να διευκολυνθείτε στην εύρεση εργασίας;
- Ναι
- Όχι
23. Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης σκέφτεστε να επιδιώξετε: (σημειώνετε μία επιλογή)
- Ένα δεύτερο πτυχίο;
- Μεταπτυχιακές σπουδές;
- Παράλληλη εκμάθηση πρακτικών δεξιοτήτων (μαγειρική-ζαχαροπλαστική, ηλεκτρολογικές-υδραυλικές γνώσεις, κατασκευές, μουσική, ναυαγοσωστική κ.λπ.)
24. Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης σκέφτεστε να μεταναστεύσετε στο εξωτερικό για:
- Σπουδές
- Εργασία
- Και τα δύο
- Δε σκέφτομαι να μεταναστεύσω στο εξωτερικό
25. Με ποιους τρόπους πιστεύετε ότι θα μπορούσε το πανεπιστήμιο να συμβάλει στην πρόληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων που σχετίζονται με την ακαδημαϊκή καθημερινότητα των φοιτητών; (επιγραμματικά)

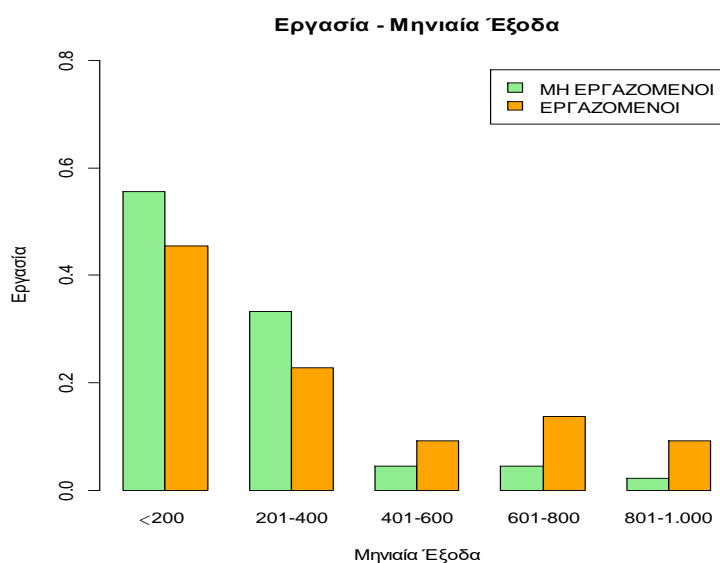
Παράρτημα II

Διαγράμματα Συσχετίσεων

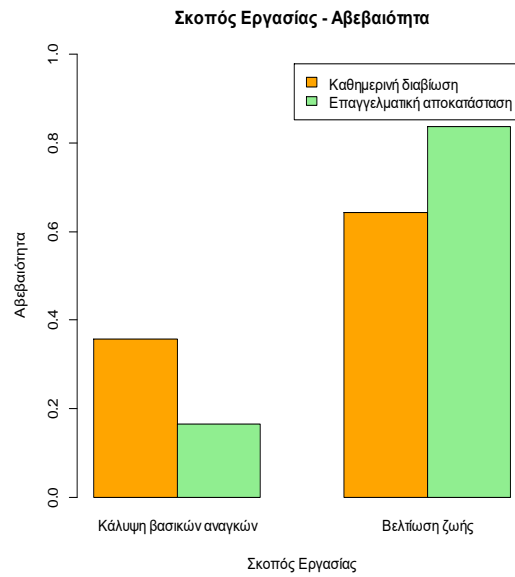
Διάγραμμα Α1. Επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με το ενδεχόμενο μετανάστευσης (Q11-Q24)

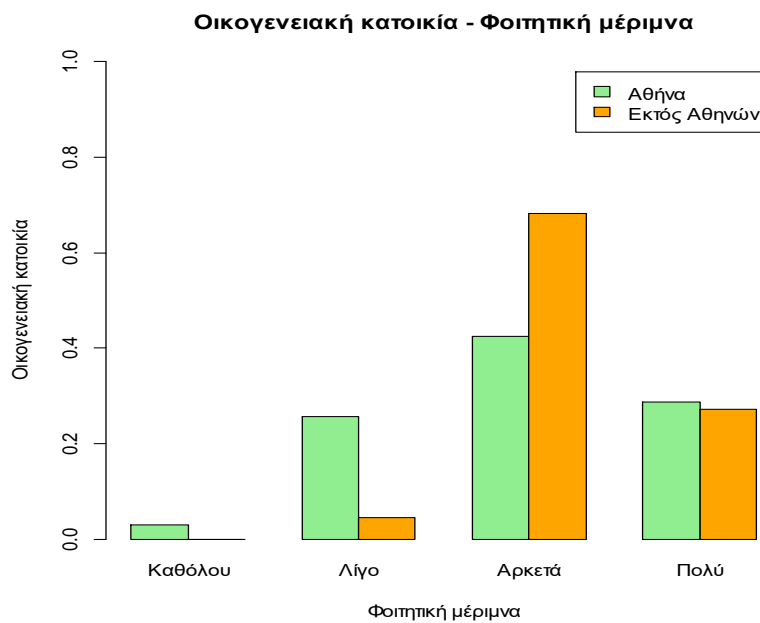
Διάγραμμα Α2. Ο καθορισμός του ύψους των μηνιαίων εξόδων των φοιτητών σε σχέση με την επαγγελματική τους κατάσταση κατά το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 (Q7-Q14)

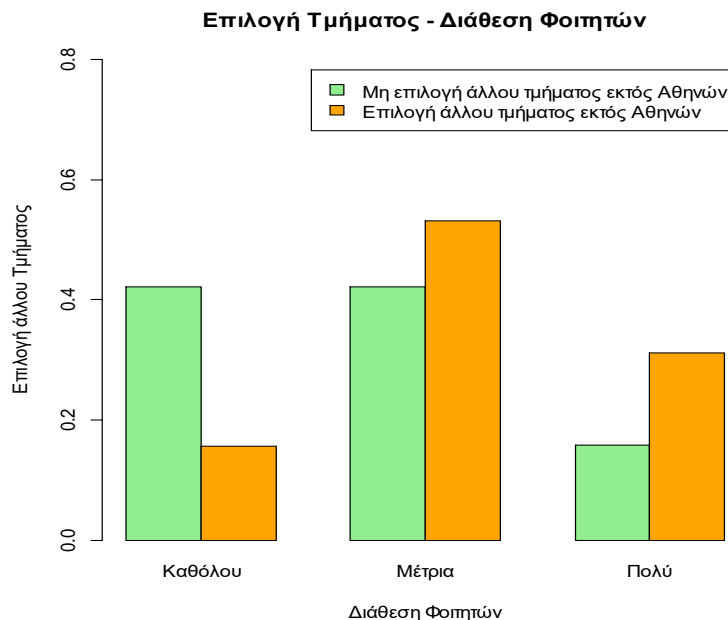
Διάγραμμα Α3. Η αβεβαιότητα της επαγγελματικής αποκατάστασης σε σχέση με το ρόλο της εργασίας την περίοδο της οικονομικής κρίσης (Q8-Q18)

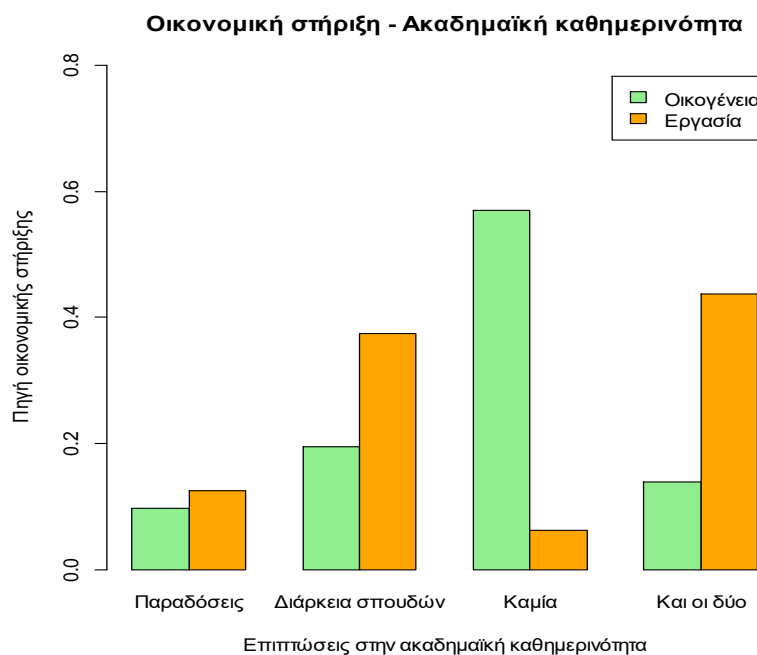
Διάγραμμα Α4. Ο βαθμός επίδρασης της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα σε σχέση με τον τόπο οικογενειακής κατοικίας (Q6 – Q20)

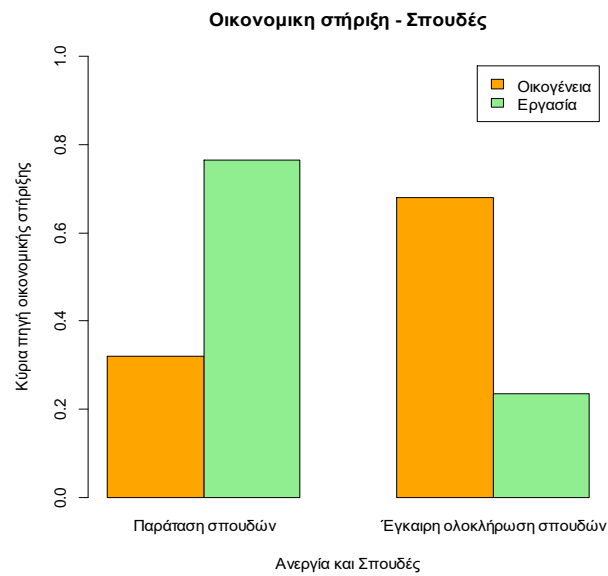
Διάγραμμα Α5. Η επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη διάθεση των φοιτητών (Q11 – Q19)

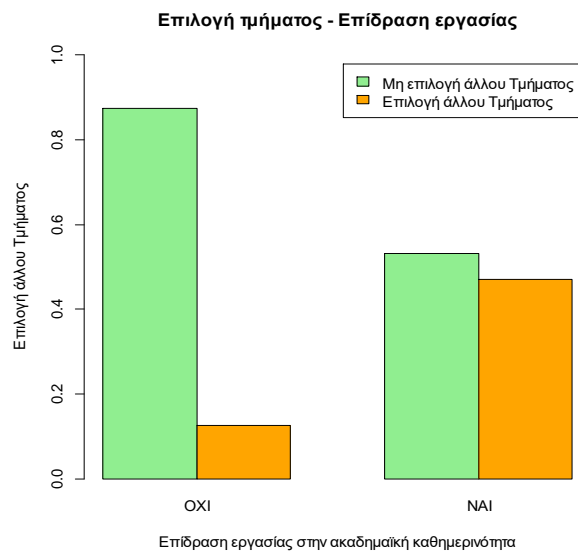
Διάγραμμα Α6. Η πηγή οικονομικής στήριξης σε σχέση με τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q13 – Q16)

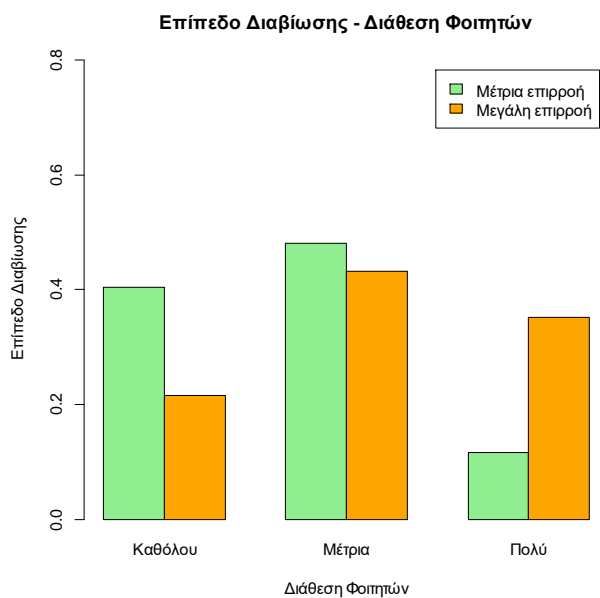
Διάγραμμα Α7. Η πηγή της οικονομικής στήριξης σε σχέση με την επίδραση της ανεργίας στις σπουδές (Q13 – Q17)

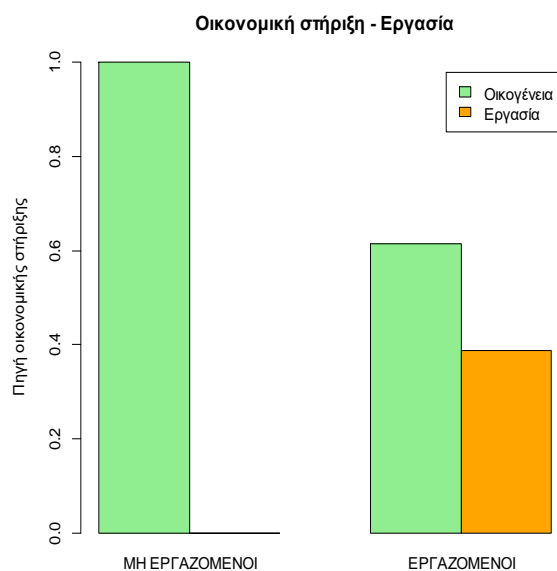
Διάγραμμα Α8. Η επιλογή άλλου ακαδημαϊκού τμήματος σε σχέση με την επίδραση της εργασίας στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q11 – Q9)

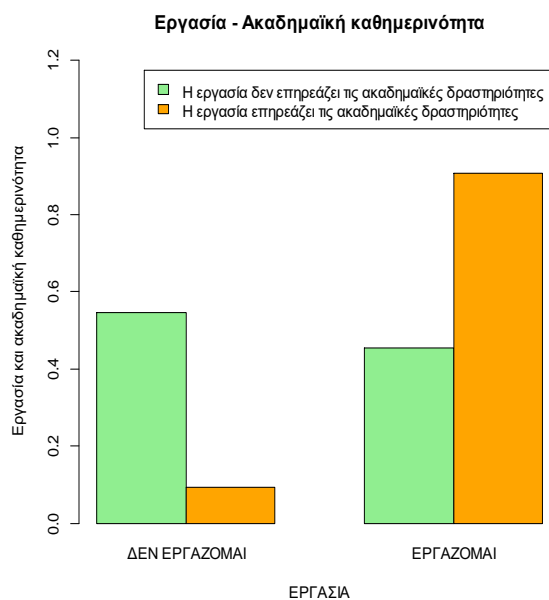
Διάγραμμα Α9. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με την επιρροή στη διάθεση των φοιτητών (Q10 – Q19)

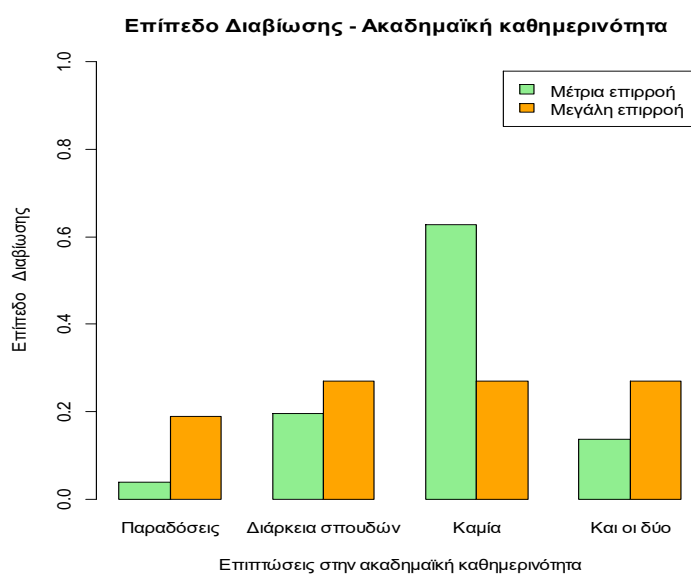
Διάγραμμα Α10. Η πηγή οικονομικής στήριξης σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 (Q13 – Q7)

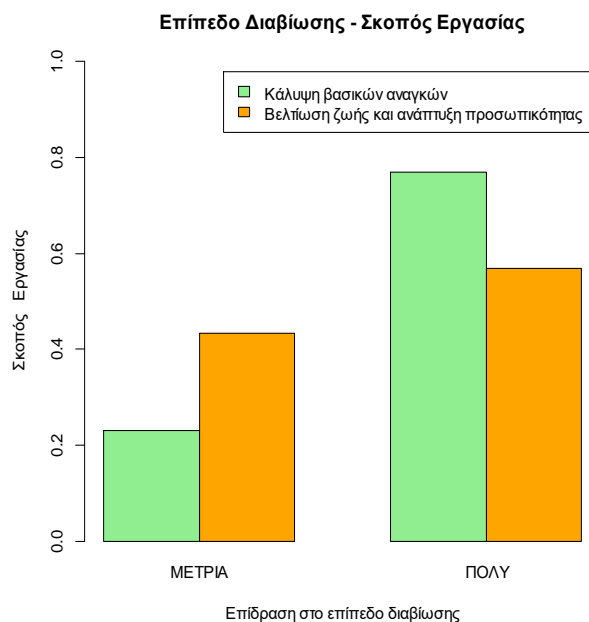
Διάγραμμα A11. Η επίδραση της εργασίας στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το έτος 2016-2017 (Q7 – Q9)

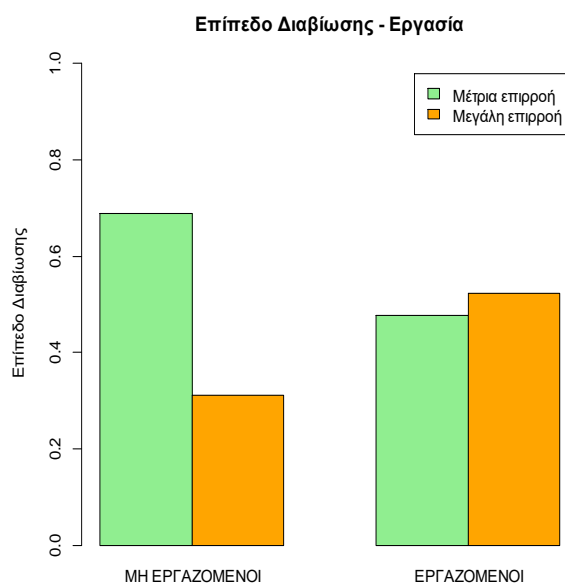
Διάγραμμα A12. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με τις επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q10 – Q16)

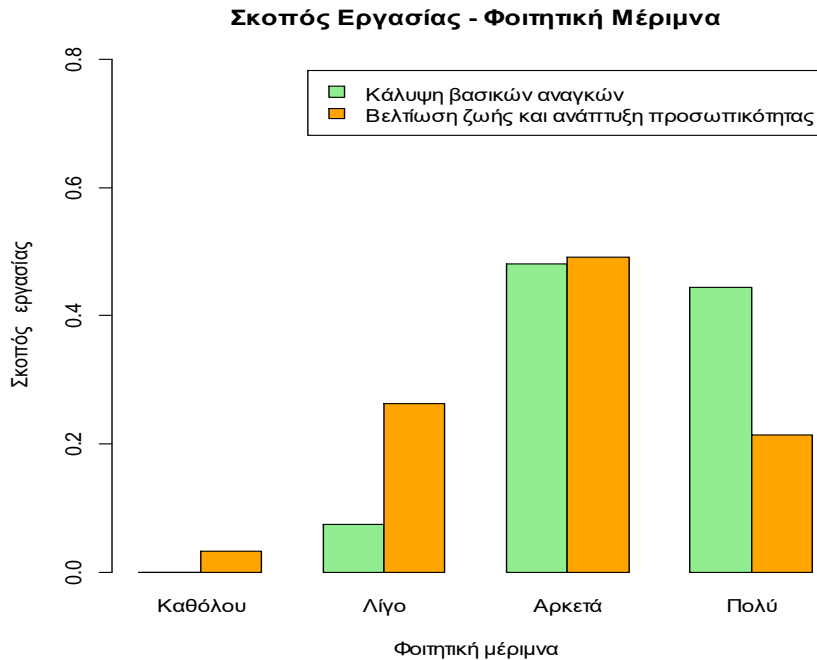
Διάγραμμα A13. Ο ρόλος της εργασίας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης (Q10 – Q8)

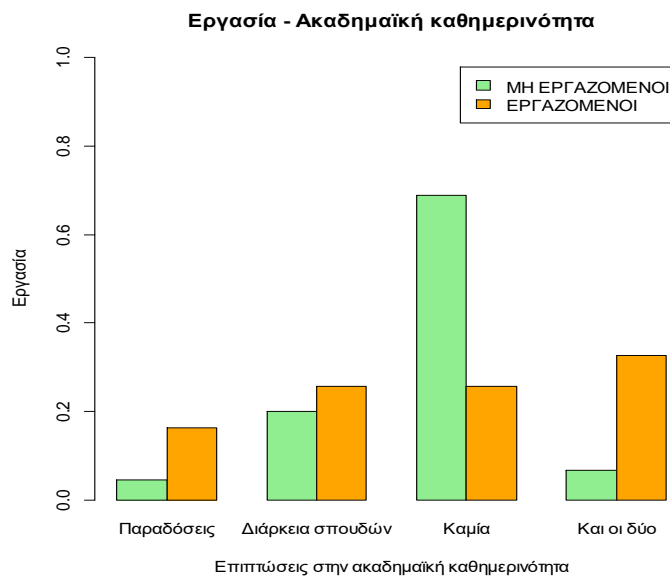
Διάγραμμα A14. Η επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης σε σχέση με την επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το έτος 2016-2017(Q10 – Q7)

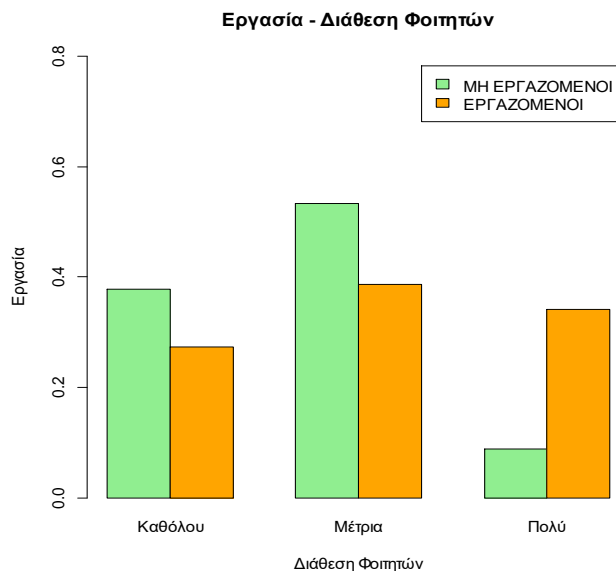
Διάγραμμα A15. Ο σκοπός της εργασίας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική μέριμνα (Q8 – Q20)

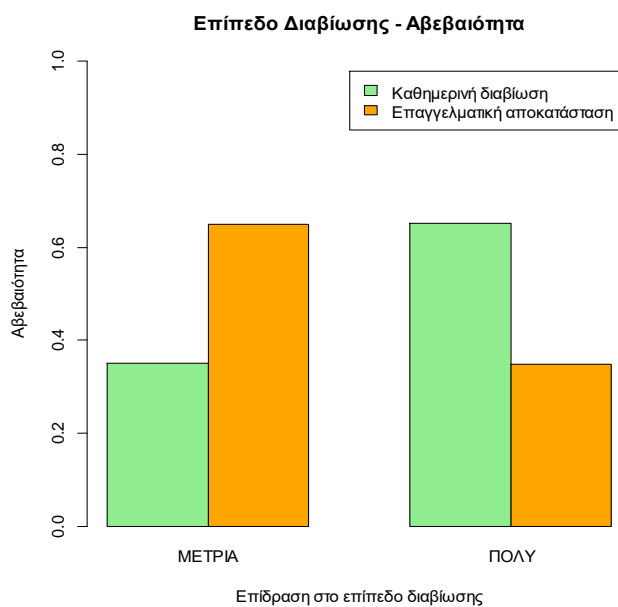
Διάγραμμα A16. Η επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 σε σχέση με τις επιπτώσεις της κρίσης στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα (Q7 – Q16)

Διάγραμμα Α17. Η επαγγελματική κατάσταση των φοιτητών το ακαδημαϊκό έτος 2016-2017 σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στη φοιτητική διάθεση (Q7 – Q19)

Διάγραμμα Α18. Η αίσθηση αβεβαιότητας σε σχέση με την επίδραση της οικονομικής κρίσης στο επίπεδο διαβίωσης (Q10 – Q18)

Παράρτημα ΙΙΙ

Υπολογιστικός κώδικας συσχετίσεων στην R

```
T11_24=prop.table(table(Q11,Q24),1)

barplot (T11_24, main = "Επιλογή Τμήματος - Μετανάστευση", names.arg = c
("Σπουδές", "Εργασία", "Και τα δύο", "Δε θα μεταναστεύσω"),
xlab="ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ",ylab="Επιλογή άλλου τμήματος", col=c("Light
Green","Orange"), legend.text=c("Μη επιλογή άλλου Τμήματος","Επιλογή άλλου
Τμήματος"), beside=T,ylim=c(0,0.8))
```

```
T7_14=prop.table(table(Q7,Q14),1)

barplot(T7_14, main="Εργασία - Μηνιαία Έξοδα",names.arg=c("-200","201-
400","401-600","601-800","801-1.000"),xlab="Μηνιαία Έξοδα", ylab="Εργασία",
col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("ΜΗ
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ","ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ"), beside=T, ylim=c(0,0.8))
```

```
T8_18=prop.table(table(Q8,Q18),1)

barplot(T8_18, main="Σκοπός Εργασίας - Αβεβαιότητα",names.arg=c("Κάλυψη βασικών
αναγκών","Βελτίωση ζωής"),xlab="Σκοπός Εργασίας", ylab="Αβεβαιότητα",
col=c("Orange","Light Green"),legend.text=c("Καθημερινή διαβίωση","Επαγγελματική
αποκατάσταση"), beside=T, ylim=c(0,1))
```

```
T6_20=prop.table(table(Q6,Q20),1)

barplot(T6_20, main="Οικογενειακή κατοικία - Φοιτητική μέριμνα",
names.arg=c("Καθόλου","Λίγο","Αρκετά","Πολύ"), xlab="Φοιτητική μέριμνα",
ylab="Οικογενειακή κατοικία", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Αθήνα","Εκτός
Αθηνών"), beside=T,ylim=c(0,1))
```



```
T17_9=prop.table(table(Q17,Q9),2)
```

```
barplot(T17_9, main="Ανεργία & Σπουδές - Εργασία & Ακαδημαϊκή  
καθημερινότητα",names.arg=c("Παράταση σπουδών","Εγκαιρη ολοκλήρωση  
σπουδών"), xlab = "Ανεργία & Σπουδές", ylab = "Εργασία & Ακαδημαϊκή  
καθημερινότητα", col = c ("Light Green","Orange"),legend.text=c("Η εργασία δεν  
επηρεάζει τις ακαδημαϊκές δραστηριότητες", "Η εργασία επηρεάζει τις ακαδημαϊκές  
δραστηριότητες"), beside=T,ylim=c(0,1))
```

```
T11_19=prop.table(table(Q11,Q19),1)
```

```
barplot(T11_19, main = "Επιλογή Τμήματος - Διάθεση Φοιτητών", names.arg = c  
("Καθόλου", "Μέτρια", "Πολύ"), xlab = "Διάθεση Φοιτητών",ylab="Επιλογή άλλου  
Τμήματος", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Μη επιλογή άλλου  
τμήματος εκτός Αθηνών","Επιλογή άλλου τμήματος εκτός Αθηνών"),  
beside=T,ylim=c(0,0.8))
```

```
T13_16=prop.table(table(Q13,Q16),1)
```

```
barplot(T13_16, main="Οικονομική στήριξη - Ακαδημαϊκή  
καθημερινότητα",names.arg=c("Παραδόσεις","Διάρκεια σπουδών","Καμία","Και οι  
δύο"), xlab = "Επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα", ylab="Πηγή  
οικονομικής στήριξης",col = c ("Light  
Green","Orange"),legend.text=c("Οικογένεια","Εργασία"), beside=T,ylim=c(0,0.8))
```

```
T13_17=prop.table(table(Q13,Q17),1)
```

```
barplot(T13_17, main="Οικονομικη στήριξη - Σπουδές",names.arg=c("Παράταση  
σπουδών","Εγκαιρη ολοκλήρωση σπουδών"), xlab="Ανεργία και Σπουδές",  
ylab="Κύρια πηγή οικονομικής στήριξης", col=c("Orange","Light  
Green"),legend.text=c("Οικογένεια","Εργασία"), beside=T,ylim=c(0,1))
```

```
T11_9=prop.table(table(Q11,Q9),2)
```

```
barplot(T11_9, main="Επιλογή τμήματος - Επίδραση  
εργασίας",names.arg=c("ΟΧΙ","ΝΑΙ"),xlab="Επίδραση εργασίας στην ακαδημαϊκή  
καθημερινότητα", ylab="Επιλογή άλλου Τμήματος", col=c("Light Green",  
"Orange"),legend.text=c("Μη επιλογή άλλου Τμήματος", "Επιλογή άλλου  
Τμήματος"), beside=T, ylim=c(0,1))
```

```
T10_19=prop.table(table(Q10,Q19),1)
```

```
barplot(T10_19, main="Επίπεδο Διαβίωσης - Διάθεση Φοιτητών",  
names.arg=c("Καθόλου", "Μέτρια", "Πολύ"),xlab="Διάθεση Φοιτητών",  
ylab="Επίπεδο Διαβίωσης", col=c("Light Green","Orange"), legend.text = c ("Μέτρια  
επιρροή", "Μεγάλη επιρροή"), beside=T,ylim=c(0,0.8))
```

```
T13_7=prop.table(table(Q13,Q7),2)
```

```
barplot(T13_7, main="Οικονομική στήριξη - Εργασία",names.arg=c("ΜΗ  
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ","ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ"),ylab="Πηγή οικονομικής στήριξης",  
col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Οικογένεια","Εργασία"),  
beside=T,ylim=c(0,1))
```

```
T7_9=prop.table(table(Q7,Q9),1)
```

```
barplot(T7_9, main="Εργασία - Ακαδημαϊκή καθημερινότητα",names.arg=c("ΔΕΝ  
ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ","ΕΡΓΑΖΟΜΑΙ"), xlab="ΕΡΓΑΣΙΑ", ylab="Εργασία και ακαδημαϊκή  
καθημερινότητα", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Η εργασία δεν  
επηρεάζει τις ακαδημαϊκές δραστηριότητες", "Η εργασία επηρεάζει τις ακαδημαϊκές  
δραστηριότητες"), beside=T,ylim=c(0,1.2))
```

```
T10_16=prop.table(table(Q10,Q16),1)
```

```
barplot(T10_16, main="Επίπεδο Διαβίωσης - Ακαδημαϊκή καθημερινότητα",names.arg=c("Παραδόσεις","Διάρκεια σπουδών","Καμία","Και οι δύο"),xlab="Επιπτώσεις στην ακαδημαϊκή καθημερινότητα", ylab="Επίπεδο Διαβίωσης", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Μέτρια επιρροή","Μεγάλη επιρροή"), beside=T, ylim=c(0,1))
```

```
T10_8=prop.table(table(Q10,Q8),1)
```

```
barplot(T10_8, main="Επίπεδο Διαβίωσης - Σκοπός Εργασίας",names.arg=c("ΜΕΤΡΙΑ","ΠΟΛΥ"),xlab="Επίδραση στο επίπεδο διαβίωσης", ylab="Σκοπός Εργασίας", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Κάλυψη βασικών αναγκών","Βελτίωση ζωής και ανάπτυξη προσωπικότητας"), beside=T, ylim=c(0,1))
```

```
T10_7=prop.table(table(Q10,Q7),2)
```

```
barplot(T10_7, main="Επίπεδο Διαβίωσης - Εργασία",names.arg=c("ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ","ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ"), ylab="Επίπεδο διαβίωσης", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Μέτρια επιρροή","Μεγάλη επιρροή"), beside=T, ylim=c(0,1))
```

```
T8_20=prop.table(table(Q8,Q20),1)
```

```
barplot(T8_20, main="Σκοπός Εργασίας - Φοιτητική Μέριμνα",names.arg=c("Καθόλου","Λίγο","Αρκετά","Πολύ"), xlab="Φοιτητική μέριμνα", ylab="Σκοπός εργασίας", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Κάλυψη βασικών αναγκών","Βελτίωση ζωής και ανάπτυξη προσωπικότητας"), beside=T, ylim=c(0,0.8))
```

```
T7_16=prop.table(table(Q7,Q16),1)
```

```
barplot(T7_16, main = "Εργασία - Ακαδημαϊκή καθημερινότητα", names.arg=c  
("Παραδόσεις","Διάρκεια σπουδών","Καμιά","Και οι δύο"), xlab="Επιπτώσεις στην  
ακαδημαϊκή καθημερινότητα", ylab="Εργασία", col=c("Light Green","Orange"),  
legend.text = c ("ΜΗ ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ", "ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ"), beside=T, ylim=c(0,1))
```

```
T7_19=prop.table(table(Q7,Q19),1)
```

```
barplot(T7_19, main="Εργασία - Διάθεση  
Φοιτητών",names.arg=c("Καθόλου","Μέτρια","Πολύ"), xlab="Διάθεση Φοιτητών",  
ylab="Εργασία", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("ΜΗ  
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ", "ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ"), beside=T, ylim=c(0,0.8))
```

```
T10_18=prop.table(table(Q10,Q18),2)
```

```
barplot(T10_18, main="Επίπεδο Διαβίωσης - Αβεβαιότητα",  
names.arg=c("ΜΕΤΡΙΑ","ΠΟΛΥ"), xlab="Επίδραση στο επίπεδο διαβίωσης",  
ylab="Αβεβαιότητα", col=c("Light Green","Orange"),legend.text=c("Καθημερινή  
διαβίωση","Επαγγελματική αποκατάσταση"), beside=T, ylim=c(0,1))
```

Boxplot Q1 – Q12

```
data_male=subset(data, data$Q1=="M")
data_female=subset(data, data$Q1=="F")
attach(data_male)
Q12_M = cbind(Q12_1,Q12_2,Q12_3,Q12_4,Q12_5,Q12_6,Q12_7)
q12_M= 8 - Q12_M
boxplot(q12_M,col=c("blue"),main="Q1 - Q12
(MALE)",xlab="q12_M",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
attach(data_female)
Q12_F = cbind(Q12_1,Q12_2,Q12_3,Q12_4,Q12_5,Q12_6,Q12_7)
q12_F = 8 - Q12_F
boxplot(q12_F,col=c("red"),main="Q1 - Q12
(FEMALE)",xlab="q12_F",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
Q12_MF=cbind(Q12_M[,1],Q12_F[,1],Q12_M[,2],Q12_F[,2],Q12_M[,3],Q12_F[,3],
Q12_M[,4],Q12_F[,4],Q12_M[,5],Q12_F[,5],Q12_M[,6],Q12_F[,6],Q12_M[,7],Q12
_F[,7])
q12_MF = 8 - Q12_MF
colnames(q12_MF) =
c("1M","1F","2M","2F","3M","3F","4M","4F","5M","5F","6M","6F","7M","7F")
boxplot(q12_MF,col=c("blue","red"),main="Q1 - Q12",xlab="Κατηγορίες
εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
```

Boxplot Q1 – Q21

```
data_male=subset(data, data$Q1=="M")
data_female=subset(data, data$Q1=="F")
attach(data_male)
Q21_M = cbind(Q21_1,Q21_2,Q21_3,Q21_4)
q21_M= 5 - Q21_M
boxplot(q21_M,col="blue",main="Q1 - Q21 (MALE)",xlab="q21_M",ylab="Βαθμός
Σημαντικότητας")
attach(data_female)
Q21_F = cbind(Q21_1,Q21_2,Q21_3,Q21_4)
q21_F = 5 - Q21_F
boxplot(q21_F,col="red",main="Q1 - Q21 (FEMALE)",xlab="q21_F",ylab="Βαθμός
Σημαντικότητας")
Q21_MF = cbind(Q21_M[,1],Q21_F[,1],Q21_M[,2],Q21_F[,2],Q21_M[,
3],Q21_F[,3],Q21_M[,4],Q21_F[,4])
q21_MF = 5 - Q21_MF
colnames(q21_MF) = c("1M","1F","2M","2F","3M","3F","4M","4F")
boxplot(q21_MF,col=c("blue","red"),main="Q1 - Q21",xlab="Κατηγορίες
εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
```

Boxplot Q7 – Q12

```
data_Yes=subset(data, data$Q7=="Y")
data_No=subset(data, data$Q7=="N")
attach(data_Y)
Q12_Y = cbind(Q12_1,Q12_2,Q12_3,Q12_4,Q12_5,Q12_6,Q12_7)
q12_Y= 8 - Q12_Y
boxplot(q12_Y,col="blue",main="Q7 - Q12 (ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ)",xlab="Κατηγορίες
εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
attach(data_N)
Q12_N = cbind(Q12_1,Q12_2,Q12_3,Q12_4,Q12_5,Q12_6,Q12_7)
q12_N = 8 - Q12_N
boxplot(q12_N,col="red",main="Q7 - Q12 (ΜΗ
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ)",xlab="Κατηγορίες εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
Q12_YN=cbind(Q12_Y[,1],Q12_N[,1],Q12_Y[,2],Q12_N[,2],Q12_Y[,3],Q12_N[,3],
Q12_Y[,4],Q12_N[,4],Q12_Y[,5],Q12_N[,5],Q12_Y[,6],Q12_N[,6],Q12_Y[,7],Q12_
N[,7])
q12_YN = 8 - Q12_YN
colnames(q12_YN) =
c("1Y","1N","2Y","2N","3Y","3N","4Y","4N","5Y","5N","6Y","6N","7Y","7N")
boxplot(q12_YN,col=c("blue","red"),main="Q7 - Q12",xlab="Κατηγορίες
εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
```

Boxplot Q7 – Q21

```
data_Yes=subset(data, data$Q7=="Y")
data_No=subset(data, data$Q7=="N")
attach(data_Y)
Q21_Y = cbind(Q21_1,Q21_2,Q21_3,Q21_4)
q21_Y = 5 - Q21_Y
boxplot(q21_M,col="blue",main="Q7 - Q21 (ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ)",xlab="Κατηγορίες
εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
attach(data_N)
Q21_N = cbind(Q21_1,Q21_2,Q21_3,Q21_4)
q21_N = 5 - Q21_N
boxplot(q21_F,col="red",main="Q7 - Q21 (ΜΗ
ΕΡΓΑΖΟΜΕΝΟΙ)",xlab="Κατηγορίες εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
Q21_YN = cbind(Q21_Y[,1],Q21_N[,1],Q21_Y[,2],Q21_N[,2],Q21_Y[,
3],Q21_N[,3],Q21_Y[,4],Q21_N[,4])
q21_YN = 5 - Q21_YN
colnames(q21_YN) = c("1Y","1N","2Y","2N","3Y","3N","4Y","4N")
boxplot(q21_YN,col=c("blue","red"),main="Q7 - Q21",xlab="Κατηγορίες
εξόδων",ylab="Βαθμός Σημαντικότητας")
```